

MAGYAR VÖRÖSKERESZT

FEJEZETEK
A MAGYAR VÖRÖSKERESZT
TÖRTÉNETÉBŐL

A RENDSZERVÁLTÁS ÉVEI 1987–1993

Budapest, 2022

FEJEZETEK
A MAGYAR VÖRÖSKERESZT
TÖRTÉNETÉBŐL

A RENDSZERVÁLTÁS ÉVEI 1987–1993

FEJEZETEK
A MAGYAR VÖRÖSKERESZT
TÖRTÉNETÉBŐL

A RENDSZERVÁLTÁS ÉVEI
1987–1993

Budapest, 2022

© Jantsits Ágnes
© Kovács András
© Kovács Tibor
© Légrády Eszter
© Simon Jánosné
© Somlai Gyula
© Sztuchlik Rezső

©Magyar Vöröskereszt

Kiadja a
Magyar Vöröskereszt
Budapest

Felelős kiadó: Kardos István Tamás főigazgató

Szerzők:

Jantsits Ágnes
Kovács András
Kovács Tibor
Légrády Eszter
Simon Jánosné
Somlai Gyula
Sztuchlik Rezső

ISBN 978-963-7500-93-0

Szerkesztés és nyomdai kivitelezés: Color Nyomda

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	6
BEVEZETŐ GONDOLATOK	7
 I. MEGÚJULÁS A FOLYAMATOSSÁGBAN	8
A VÖRÖSKERESZT SZEREPÉNEK VÁLTOZÁSAI A TÖRTÉNELEM SORÁN	8
A harcmezőtől a humanitárius jogvédelemig.	8
A MAGYAR VÖRÖSKERESZT HELYZETÉT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK	
AZ 1980-AS ÉVEK MÁSODIK FELÉBEN	9
Gazdasági válság–háborús konfliktusok–menekülthullám.	9
A menekültügy problémakezelése	10
FŐTITKÁRKÉNT A SZERVEZET ÁTALAKÍTÁSÁÉRT.	11
AZ ANYAGI FELTÉTELEK STABILIZÁLÁSA	12
A VÖRÖSKERESZTRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY MEGALKOTÁSA	12
 II. A MAGYAR VÖRÖSKERESZT NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI 1987–1993.	14
RÉSZVÉTEL A NEMZETKÖZI VÖRÖSKERESZT TESTÜLETEIBEN	14
A VÖRÖSKERESZT ÉS VÖRÖS FÉLHOLD XXVI. NEMZETKÖZI KONFERENCIÁJA	15
EGYÜTTMŰKÖDÉS A NEMZETKÖZI VÖRÖSKERESZTTTEL.	15
EGYÜTTMŰKÖDÉS MÁS NEMZETI TÁRSASÁGOKKAL	16
NEMZETKÖZI HUMANITÁRIUS JOG	17
KERESŐSZOLGÁLAT	17
VÖRÖSKERESZTES EMBERMENTÉS.	19
 III. NEMZETKÖZI SZOLIDARÍTÁS - MENEKÜLTGONDOZÁS	21
RÉSZVÉTEL NEMZETKÖZI SEGÉLYPROGRAMOKBAN	21
Segélyakció az örményországi földrengés károsultjai javára	21
ROMÁNIAI MENEKÜLTEK VÖRÖSKERESZTES GONDOZÁSA 1988–1989	23
KELETNÉMET MENEKÜLTEK–1989.	24

A RENDEZETLEN STÁTUSZÚ MENEDÉKKÉRŐK VÖRÖSKERESZTHEZ VALÓ IRÁNYÍTÁSA.	26
Menekülttábor újrainyitása Csillebércen és Leányfalun.	26
Tanácsadó Iroda és segélyraktár átalakítása.	27
A ROMÁNIAI FORRADALOM.	28
<i>A Magyar Vöröskereszt az európai segélyszállítmányok koordinátora.</i>	28
Az első segélyszállító repülőgép Budapestről Bukarestbe–december 27..	30
Romániai Segélykoordinációs Iroda.	31
SEGÉLYAKCIÓK.	31
Magyar állampolgárok hazaszállítása.	31
Segélyszállítmány Jordániába.	32
<i>Litvánia – a Magyar Vöröskereszt segítőakciója a tömegtüntetés sérültjeinek</i>	33
Kuvaiti segélyprogram – Árva gyerekek nyaralása Magyarországon.	34
A MENEKÜLTSZOLGÁLAT MEGALKOTÁSA ÉS TEVÉKENYSÉGE 1990–1993.	35
Újabb erdélyi menekültek.	35
Szovjet zsidók úton Izraelbe.	36
Albán menekültek Csillebércen.	37
DÉLSZLÁV MENEKÜLTEK 1991–1993.	37
EURÓPÁN KÍVÜLI MENEDÉKKÉRŐK GONDOZÁSA.	40
A SEGÍTŐ OTTHON KIALAKÍTÁSA ÉS A MENEKÜLTEK TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓJA.	40
A Fonyód utcai Segítő Otthon kialakítása.	41
Tököli lakásprogram.	41
ÖSSZEFOGLALÓ.	42
IV. A MAGYAR VÖRÖSKERESZT SZOCIÁLIS MUNKÁJA A RENDSZERVÁLTÁS IDEJÉN.	45
TÁRSADALMI HELYZETKÉP.	45
A MAGYAR VÖRÖSKERESZT SZOCIÁLIS MUNKÁJA.	46
A RENDSZERVÁLTÁS ÉS A VÖRÖSKERESZT ÚJ SZOCIÁLIS PROGRAMJAI.	47
ADOMÁNYSZERVEZÉS, SEGÉLYEZÉS.	48
SZOCIÁLIS INFORMÁCIÓS SZOLGÁLATOK, SZOCIÁLIS AKCIÓK, VÖRÖSKERESZTES BOLTOK.	49
SZOCIÁLIS ÉTKEZTETÉS, AZ ELSŐ NÉPKONYHA.	51
A SZOCIÁLIS VÁLSÁGKEZELŐ PROGRAMOK IRODÁJÁNAK MEGALKOTÁSA, TEVÉKENYSÉGE.	53
AZ ELSŐ PÁLYAUDVARI MISSZIÓ ÉS HAJLÉKTALANSZÁLLÓ.	53
A MAGYAR VÖRÖSKERESZT HOZZÁJÁRULÁSA A VÁLSÁG KEZELÉSÉHEZ.	54
<i>Népkonyhák</i>	54
<i>Nappali melegedők</i>	57
<i>Hajléktalan szállók, anyaotthonok</i>	57
<i>Gyógyászati segédeszköz-kölcsönzők</i>	59
EGYÉB SZOCIÁLIS PROGRAMOK.	61
<i>Házi gondozás, betegápolás</i>	61
<i>Börtönmissziós munka</i>	63
<i>Rokkant és beteg gyermekek táboroztatása</i>	63
KAPCSOLAT AZ ÚJJÁALKULT SZERVEZETEKSEL.	65
ÖSSZEGZÉS.	65
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.	65

V. KÖSZÖNET ÉS HÁLA A VÉRADÓKNAK	67
A VÉRADÁSSZERVEZÉS KEZDETE.	67
ÚJ LENDÜLET A VÉRADÁSBAN.	68
„VÉR NÉLKÜL NINCSEN ÉLET, MINDEN TÜKRÖZŐDIK BENNE, HISZ	
A TESTNEK MINDEN RÉSZÉVEL ÉRINTKEZIK A VÉR [...]”	70
VÉRADÓK NAPJA – A MA IS ÉLŐ ZALAI KEZDEMÉNYEZÉS.	71
ALKALMAZKODÁS A VÁLTOZÓ KÖRÜLMÉNYEKHEZ	71
„ÁGYRA TERELT” VÉRADÓK	72
ÚJ TERVEK A VÉRADÁS SZERVEZETT KERETEIBEN	73
 KÉPEK	 74
 FÜGGELÉK	 92
VÖRÖSKERESZT ÉS VÖRÖSFÉLHOLD MOZGALOM ALAPELVEI	92
A TÁRGYALT IDŐSZAK MEGYEI/FŐVÁROSI TITKÁRAI (OPERATÍV VEZETŐI) 1985–1993.....	92
 FELHASZNÁLT IRODALOM	 93
I-III. FEJEZETHEZ	93
IV. FEJEZETHEZ	95
V. FEJEZETHEZ.....	96

ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!
Kedves Vöröskeresztes Barátok!

*„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent,
és munkálkodhass a jövőn.”*
(Széchenyi István)

2021-ben ünnepeltük a Magyar Vöröskereszt megalakulásának 140. évfordulóját, mely alkalmat adott arra is, hogy visszatekintsünk az elmúlt évtizedekre, elődeink munkájára, elért eredményeikre. Hiszen az általuk lefektetett alapokon végezzük, fejlesztjük mai tevékenységeinket, természetesen a jelen kihívásainak megfelelően. Gondoljunk csak az 1883-ban felállított népkonyhákra, 1934 júliusában indított „balatoni vízből mentő és viharjelző szolgálatra”, az 1939 óta végzett térítésmentes véradások szervezésére ... és a sort folytathatnánk.

A Magyar Vöröskereszt történetének első száz évéről készült rövid áttekintés, ugyanakkor az utóbbi negyven évről csak elvétve olvashatunk összefoglalókat. Tudjuk, hogy mit csinálunk most, mit csináltunk 5-10 éve, de sokan nem ismerjük pontosan, hogy mit csináltak elődeink 30-40 évvel ezelőtt, hogyan élte meg szervezetünk a rendszerváltás kihívásait.

A Jubileumi Év kapcsán „Fejezetek a Magyar Vöröskereszt történelméből” címmel sorozatot indítunk, melynek első kötete a rendszerváltás éveit mutatja be. Reményeim szerint számos kiadvány jelenik meg e sorozatban, de ehhez az Önök, a Ti írásaitokra, visszaemlékezéseitekre, egy-egy időszak, esemény történelmi feldolgozására van szükség!

Köszönöm a Magyar Vöröskereszt ma már nyugdíjas munkatársainak – Jantsits Ágnesnek, Kovács Andrásnak, Kovács Tibornak, Légrády Eszternek, Simon Jánosnének, Somlai Gyulának, Sztuchlik Rezsőnek – e könyv megírását, valamint munkatársaimnak közreműködését, hogy ez a kiadvány megjelenhet. Köszönöm a Vöröskereszt munkáját figyelemmel kísérő fotósoknak – Bánkúti Andrásnak, Kertész Gábornak, Rózsavölgyi Gyöngyinek, Sáfár Tibornak, Szigeti Tamásnak, Szigetváry Zsoltnak, valamint Arany Gábornak, eM Soós Györgynek –, hogy képeikkel illusztrálhattuk a rendszerváltás idején végzett munkánkat.

Hiszem, hogy a múlt ismerete, az elődök tisztelete nélkül nem lehet erős jelent és jövőt építeni, új értékeket létrehozni.

Budapest, 2021.

Kardos István
főigazgató

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A Magyar Vöröskereszt 1981-ben ünnepelte centenáriumát. Erre az alkalomra jelent meg dr. Hantos Jánosnak, a szervezet akkori főtitkárának a tollából egy írás, amely az alapítástól eltelt száz esztendő fontosabb állomásait foglalta össze. Azóta éppen negyven év telt el, és most a szervezet egykori, még ma is élő munkatársai emlékeznek vissza azokra az évekre, amelyeket visszapillantva rendszerváltó éveknek nevezünk. Akkor ennek nem voltunk tudatában, csak tettük a dolgunkat, és jóval később ébredtünk rá, hogy történelmet csináltunk.

Jantsits Ágnes
*Magyar Vöröskereszt Külügyi Osztály
egykori vezető*

2019 nyarának végén egész Európa megemlékezéseket tartott a nyugatra menekülő keletnémet állampolgároknak nyújtott magyar segítőakció 30. évfordulója alkalmából. A számtalan állami és egyházi rendezvény között szerény hírként jelent meg, hogy az egyik történeti kutatóintézetben dr. Tóth Eszter Zsófia történész pódiumbeszélgetést szervez a témában a Vöröskereszt egykori munkatársainak részvételével. A Vöröskereszt Fővárosi Szervezete fiatal munkatársai ekkor fordultak hozzám, hogy szeretnének többet tudni arról, mit is csinált a Magyar Vöröskereszt ebben az időszakban. Így került sor a Vöröskereszt Arany János utcai kávézójában arra a találkozóra, ahol a Vöröskereszt néhány egykori munkatársa a magukkal hozott fényképeket és papírokat előszedve idézte fel emlékeit a korszakról.

A szűk körű eseményen megjelent Kardos István főigazgató is, aki megígérte, hogy kezdeményezni fogja a vezető testületeknél a harminc évvel ezelőtti dokumentumok feldolgozását. Az Országos Vezetőség támogatta, hogy a Magyar Vöröskereszt megalakulásának 140. évfordulója alkalmából készüljön egy összefoglaló, amely bemutatja a Vöröskereszt tevékenységét a rendszerváltás éveiben.

Ennek megfelelően Somlai Gyulával a Csillebércei Vöröskeresztes Tábor egykori munkatársával többhetes kutatómunkát végeztünk az Országos Levéltárban, és hozzákezdünk a menekültekről szóló fejezet megírásához. Emlékeink kontrollálására felkértük egykori kollégáinkat, akik nemcsak kiegészítették ismereteinket, hanem saját emlékeiket is felfrissítve és rendezve újabb fejezetek megírásával bővítették az emlékiratot.

Az így elkészült kiadványt tartja most a kezében a kedves Olvasó.

A jubileumi felkészülést a Covid19 vírusjárvány elleni küzdelem természetesen háttérbe szorította, de a fejezetek megírását mégis sürgőssé tette az a tény, hogy egyre kevesebben vagyunk az egykori munkatársak közül, akik emlékeiket felidézve be tudják mutatni, hogyan vált a Vöröskereszt egy korszerű karitatív szervezetté úgy, hogy a rendszerváltásban nem megroppant, hanem szervezetileg megerősödött, és tekintélye növekedett.

Kovács András
*Magyar Vöröskereszt Menekültszolgálat
egykori vezető*

I.

MEGÚJULÁS A FOLYAMATOSSÁGBAN

– Sztuchlik Rezső –

A VÖRÖSKERESZT SZEREPÉNEK VÁLTOZÁSAI A TÖRTÉNELEM SORÁN

A harcmezőtől a humanitárius jogvédelemig

A vöröskeresztes eszme és mozgalom a XIX. század háborúinak következményeként bontakozott ki. Eredményességének alapja, hogy a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága szervezeti működését 1864 óta államilag megerősített nemzetközi egyezmények garantálják. Napjainkban az 1949. évi genfi egyezmények és kiegészítő jegyzőkönyvei határozzák meg a szervezet jogosultságait. A humanitárius segítségnyújtás gyakorlati tevékenységét az egyes országok Vöröskereszt és Vörösfélhold társaságai nemzeti sajátosságaik figyelembe vételével önállóan végzik. A nemzetközi és a nemzeti szervezetek aktivitásának összehangolásával válik az egész világra kiterjedő mozgalommá.

A nemzetközi vöröskeresztes (ma: Vöröskereszt–Vörösfélhold) mozgalomra mindig is jellemző volt, hogy hagyományaihoz való ragaszkodása mellett igyekezett lépést tartani a világban végbemenő változásokkal. Bár foglalkozott tevékenységének elméleti összefüggéseivel is, azokat mindig alárendelte a gyakorlat követelményeinek. Jellemző erre, hogy bár 1863-as megalapítása óta folyamatosan végezte segítő munkáját a pártatlanság és a humánus elkötelezettség alapján, hét alapelvét csak a Vöröskereszt 1965. évi XX. Konferenciája fogadta el hivatalosan (lásd a Függelékben). Számára az volt, és ma is az a legfontosabb, hogy elérje mindazokat, akiket segíteni hivatott. Ilyenek voltak kezdetben a háborús sebesültek. Ellátásokat önkéntes ápolónők végezték, elismerésükre a Magyar Vöröskereszt 1907. évi javaslatára a Nemzetközi Vöröskereszt 1912-ben létrehozta a Florence Nightingale emlékérmét¹. Később már védte a hadifoglyokat is, akik nyilvántartására és az eltűntek keresésére létrehozta a Keresőszolgálatot, amely azóta már szétszaktadt polgári kapcsolatok helyreállításával is foglalkozik. Vizsgálta a háborús és politikai internáltak fogvatartási körülményeit. Ez utóbbira először Magyarországon kapott lehetőséget 1919-ben. Segítséget nyújtott a természeti katasztrófák áldozatai részére is. Az első világháború végétől már megelőzéssel, képzéssel és oktatással is foglalkozott. Az egészségvédelem, elsősegélynyújtás, véradásszervezés, szociális segélyezés és az ifjúsági vöröskeresztes munka is tárgykörébe került. Magyarországon az Anyák napját 1925 óta a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt kezdeményezésére tartják meg.

A második világháború után a Vöröskereszt társadalmi tömegszervezetként folytatta tevékenységét Magyarországon. A szervezet vezetésében az 1960-as évek végétől egyre jobban érvényesült a választott testületek irányítószerepe. Az üzemekben, iskolákban és a lakóterületeken működő vöröskeresztes alapszervezetek jelentős eredményeket értek el az elsősegélynyújtó tanfolyamok szervezésében, a dohányzás és alkoholizmus elleni küzdelemben, a véradók mozgósításában.

Nemzetközi téren a regionális és helyi fegyveres konfliktusok terjedése a Vöröskereszt számára egyre inkább megnehezítette a humanitárius jog érvényesítését, illetve az ilyen konfliktusok áldozatainak a védelmét. Az 1970-es évek elejére ez és az ismétlődő gazdasági válságokkal járó szociális feszültségek szükségessé tették, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt felülvizsgálja saját tevékenységét.

¹ Florence Nightingale (1820–1910) angol ápolónő, a modern nővérképzés és a betegellátás reformjának elindítója. A róla elnevezett kitüntetés a legmagasabb nemzetközi elismerés, amelyet egy ápoló elnyerhet.

Sztuchlik Rezső személyes visszaemlékezése

A világban végbemenő változások, különösen a helyi konfliktusok terjedése, a megkülönböztetés nélkül ható fegyverek veszélye és mindezen veszélyekkel szemben a hatályos nemzetközi humanitárius jog tehetetlensége 1972-ben arra készítette a nemzetközi vöröskeresztes mozgalmat, hogy egy független nemzetközi kutatócsoportot alakítson, és újraértékelje a mozgalom szerepét a világban. Ez volt a Tansley Tanulmány és Jelentés, amely példaértékű volt, mint az addigi egyetlen átfogó független tanulmány, amelyet egy nemzetközi szervezet saját értékelésére valaha is kezdeményezett. Vezetője a kanadai Donald Tansley volt, és ebben a munkában vettem részt másfél évig kutatótársként és a Nemzeti Társaságok Profilja résztanulmány társszerzőjeként. A jelentést a szervezet nemzetközi testületei, de számos nemzeti társaság is kiértékelte, és saját munkájában hasznosította. Így tett a Magyar Vöröskereszt is, amely elsőik között 1975-ben megjelentette a Tansley Jelentés magyar kiadását Zárójelentés - egy vöröskeresztes programterv címmel. Annak ajánlásairól az Országos Vezetőség is állást foglalt.

A 80-as évek második felében felgyorsuló politikai változások nyomán a Világmozgalom közös tanulmányi központjának tekintett Henry Dunant Intézet 1988-ban felkérte Anja Toivolát a Finn Vöröskeresztől és személyemet, hogy készítsünk egy értékelő tanulmányt a Tansley Jelentés hatásáról a közben eltelt másfél évtized tapasztalatai alapján. Ezt a munkát nemzetközi és regionális szinten a Vöröskereszt 1992. évi Hágai Európai Konferenciája is felhasználta, és megalapozta a későbbi törekvéseket egy új vöröskeresztes stratégia kidolgozásához.

1980 és 1986 között a Liga Titkárságán az Ifjúsági Osztály helyettes vezetője voltam, majd hazatérve Budapestre a Külügyi Osztály munkatársaként, később vezetőjeként munkatársaimmal együtt azon fáradoztunk, hogy a humanitárius alapelvek egyre jobban érvényesüljenek mindennapi munkánkban.

A MAGYAR VÖRÖSKERESZT HELYZETÉT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK AZ 1980-AS ÉVEK MÁSODIK FELÉBEN

Gazdasági válság–háborús konfliktusok–menekülthullám

Az 1980-as évek második felében kibontakozó gazdasági világválság következtében a kelet-európai szocialista országokban, így Magyarországon is nyíltabbá vált a politikai rendszerrel szembeni elégedetlenség, kiéleződtek a társadalmi konfliktusok. Több országban a nemzeti kisebbségek között is erősödött a feszültség. Mindez oda vezetett, hogy 1990–91-ben felbomlott a Szovjetunió, közvetlen szomszédságunkban pedig, súlyos polgárháborúval kísérve, 1989–1992-ben felbomlott Jugoszlávia. A Balkán és Kelet-Európa állampolgárai egyre többen vállalták, hogy legális vagy illegális úton más országban keresnek megélhetési lehetőséget. Így Magyarország a menekülők és szerencsét próbálók egyik frekvenciált állomása lett.

Magyarországnak saját belső gazdasági és politikai konfliktusai mellett választ kellett adnia a növekvő menekültáradatra is. A menekültügy jelzője és ösztönzője is volt a rendszerváltásnak. A belpolitikai változást jelezte, hogy új pártok, civil mozgalmak és karitatív szervezetek alakultak, amelyek kiemelt figyelmet fordítottak az erdélyi magyarok segítésére, és kifejezték szolidaritásukat az NDK kormánya ellen tiltakozó kelet-németekkel. Mindez identitásukat is megerősítette. A társadalmi reakciók következtében az ország politikai vezetése egyszerre szembesült a humanitárius elvárásokkal és a Varsói Szerződés szövetségi kötelezettségével. Az állam a diktatúra eszközeit már nem akarta alkalmazni, a demokrácia intézményrendszerére még nem tudott támaszkodni. Ez olyan új diplomáciai, jogi és szociális megoldásokra ösztönzött, amely úgy tesz eleget a több irányból érkező, és egymással részben ütköző elvárásoknak, hogy az a legkevesebb feszültséget okozza.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (ICRC) az ugyancsak genfi székhelyű ENSZ Menekültügyi Főbiztoság (UNHCR) az 1980-as évek második felétől a Magyar Vöröskereszt Keresőszolgálatának közreműködését kérte az Európán kívüli országokból Budapestre érkező menedékkérők ügyében, akiket a magyar határőrizeti szervek vizsgálat nélkül visszatoloncoltak. Mivel Magyarország akkor még nem ratifikálta az 1951. évi menekültügyi Genfi Egyezményt, így nem fordulhattak a hatóságokhoz, hogy folytassák le azt a vizsgálatot, vajon az adott személy politikai menekültnek tekinthető-e, és a hazájába történő visszatoloncolás esetén érhetik-e őt súlyos szankciók. Így az a hallgatóságos gyakorlat alakult ki, hogy a Magyar Vöröskereszt saját lehetőségeihez mérten és az akkori szabad állami kapacitások (Magyar Szolidaritási Bizottság stb.) igénybevételével a menedékkérők számára szállást és egészségügyi ellátást biztosított mindaddig, amíg az UNHCR az eljárást le nem folytatta. A telefonos kikérdezés a Vöröskereszt irodájában zajlott le. Ehhez az érintettekkel a Főbiztosságtól kapott kérdőívet töltöttük ki. A ferihegyi határőrségnél elértük, hogy várjanak néhány napot az esetleges visszatoloncolással, amíg meg nem kapjuk a Menekültügyi Főbiztosság véleményét. Az ügyek intézésében és az interjúk lebonyolításában jelentős munkát végzett Jantsits Ágnes, a Külügyi Osztály munkatársa. Az UNHCR a felmerült költségeket a Magyar Vöröskeresztnek utólag megtérítette. Ez 1989-ig évente mintegy 20-30 ügyet jelentett, főleg iráni, ghánai, nigériai, eritreai, egyiptomi, palesztin és kurd menedékkérők fordultak hozzánk segítségért.

1987-től Romániából kezdetben politikai okokból vagy el nem ismert felekezethez tartozó üldözöttek kértek segítséget Magyarországon a Vöröskeresztől és az egyházaktól. Később egyre több erdélyi magyar áttelepülő érkezett. Őket eleinte ruha, kevés pénz, élelem, szállás formájában támogattuk.

A II. világháborúban a lengyel menekültek szervezett támogatását követően a Magyar Vöröskereszt 1987 végén szembesült ismét a külföldről tömegesen érkező menedékkérők problémáival. Az állam sem szervezeti, sem jogi, sem pénzügyi háttérrel nem rendelkezett az új jelenség kezeléséhez. Kezdetben csak az erdélyi menedékkérők problémáira kerestek megoldásokat, de más közép-kelet-európai vagy Európán kívüli országokból érkezők ügyében sokáig nem született semmilyen állásfoglalás.

Az új civil és karitatív szervezetek sem rendelkeztek a helyzet kezeléséhez szükséges tapasztalatokkal és infrastruktúrával.

A segélynyújtás 1988 tavaszától vált szervezetté. A nagy hullám igazán 1989. december végétől, Ceaușescu bukása után kezdődött. Ekkor már Romániába irányuló segélyekről is szó volt.

A rendszerváltást végig kísérte a Romániából tömegesen Magyarországra érkező magyarok fogadása, gondozása és társadalmi beilleszkedésének támogatása. Mégis a keletnémet menedékkérők ügyének kezelése vált a rendszerváltás emblematisztikus eseményévé, mivel a „keletnémet menekültügy” alapvetően változtatta meg Európa politikai és társadalmi arculatát. Így az NDK-s menedékkérők ellátásában való közreműködés rövid, de meghatározó jelentőségű esemény volt a Magyar Vöröskereszt történetében is.

A romániai és a keletnémet menedékkérők gondozásának tapasztalatait eredményesen tudtuk hasznosítani a délszláv háborúk elől menekülőkhöz gondozásának szervezésében éppúgy, mint a nemzetközi segélyakciók vagy az Öböl-háborús mentőprogramok lebonyolításában.

Nem volt könnyű feladat mindezt országos szinten koordinálni. E program keretében szorosan együttműködtünk a nemzetközi vöröskeresztes szervezetekkel és több vöröskeresztes nemzeti társasággal. A tőlünk nyugatra lévő országokból érkező segélyek továbbításában Románia felé nyugati megyei szervezeteink nyújtottak kiemelkedő segítséget.

FŐTITKÁRKÉNT A SZERVEZET ÁTALAKÍTÁSÁÉRT

Ez az időszak a hazai programok kibővítésében is jelentős volt, amit 1989 decemberétől már, mint a Magyar Vöröskereszt megválasztott főtitkára tudtam előmozdítani. A javuló feltételek és nagyobb mozgásterünk tudatában kibővítettük szociális tevékenységeinket (ingyenkonyhák, közvetlen állampolgári segélyezések, szociális bolthálózat, vöröskeresztes szociális intézmények kialakítása és működtetése). E téren a Szociális Osztály vezetője, Simon Jánosné és munkatársai, továbbá az egyre inkább magukra találó és kibontakozó megyei szervezetek végeztek kiemelkedő munkát. A szervezeti rendszer fejlesztését követte a hatáskörök decentralizációja, amely a döntéshozatalt odarendelte, ahol annak megvalósítására a munkatársak a legjobban fel voltak készülve. Ezáltal minden megyei és több városi szervezet önálló kezdeményezési jogot kapott tevékenységeik bővítésére, új tevékenységek indítására és forrásbővítésre. A területi vöröskeresztes intézményrendszer fejlesztésében mindegyik megyei szervezetünk kezdeményezően teljesített, közülük kiemelten Budapest több kerülete, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Komárom-Esztergom, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna, Vas és Zala megye. A decentralizált működés egyetlen feltétele volt, hogy a területi tevékenység megfeleljen a Vöröskereszt alapelveinek és az önálló, felelős gazdálkodás követelményeinek.

A kibontakozó – mai kifejezéssel innovatív – tevékenység feltételeinek megalapozásában kiemelt jelentősége volt a nyugat-németországi Vöröskereszttel folytatott tárgyalásoknak az országos, valamint a területi együttműködés kiépítésében és bővítésében. A Bajorországgal és a baden-württembergi Freiburggal induló közös munka tartósnak és eredményesnek bizonyult. Több szervezetünk osztrák és más országbeli területi szervezetekkel szintén tartós, eredményes kapcsolatokat tudott kiépíteni. A Bajor Vöröskereszttel létrejött megállapodásunk alapján közvetlen partneri kapcsolatok létesültek bajorországi körzeti vöröskeresztes szervezetek és magyarországi megyei szervezeteink között. Minden egyes megyei szervezetünk rendelkezett egy bajorországi partnerszervezettel. Több városi és községi szervezetünk is tovább bővítette nemzetközi partnerkapcsolatait.

A rendszerváltozás időszakában a Magyar Vöröskereszt megújulásának 1989-ben meghirdetett jelszavát („Megújulás a folyamatosságban”) szervezetünk VIII. kongresszusa 1992 májusában megerősítette. Ezáltal elismerést nyert egyrészt, hogy a Magyar Vöröskereszt korábbi tevékenysége is megfelelt alapelveinek; másrészt, hogy képes volt válaszolni a rendszerváltás időszakában jelentkező új kihívásokra (örményországi földrengés, romániai és keletnémet menekültek, a hazai szociális munka kibővülése iránti fokozott igény, véradók szervezésének szinten tartása és erősítése, szervezeti megújulás).

Szolgáljon tanulságként, hogy a közvélemény egy része értetlenül nézte, mások rácsodálkoztak, de a többség természetesnek találta, hogy a Magyar Vöröskereszt „teszi a dolgát”, és lehetőségeivel élve még inkább „magára talált”.

Az 1990-es évek elejétől a segélyprogramok anyagi hátterét egyre inkább magánszemélyek és cégek adományai biztosították. Ezért a Magyar Vöröskereszt nagyobb hangsúlyt helyezett a média-megjelenésre. A kommunikáció összehangolására Légrády Eszter személyében egy tapasztalt újságíró sajtószóvivőnek nevezett ki. A megfelelő kommunikáció biztosította a tevékenységünk átláthatóságát. A lakosság mindezt visszaigazolta: egyre több adománnyal és önkéntesei számának a növekedésével. A sajtó munkájának értékelésére az 1990-es évek elején a Magyar Vöröskereszt Média-díjat alapított. Minden évben a Vöröskereszt világnapján, május 8-án, a központi ünnepeken a Vöröskereszt elnöke adta át a díjakat.

Mindezekon túl még két fontos területen kellett előrelépni: a Magyar Vöröskereszt anyagi forrásainak, továbbá jogi működési kereteinek a stabilizálása ügyében.

AZ ANYAGI FELTÉTELEK STABILIZÁLÁSA

A decentralizálás ösztönözte és növelte a területi, helyi kezdeményezőkézséget a források bővítésében. Az országos szervezeti lefedettséget biztosító létszám (megyei, városi, községi jelenlét – megyei és nagyobb városi szinten teljes munkaidős munkatársakkal – továbbra is helyzeti előnyt biztosított a Vöröskereszt számára más társadalmi szervezetekkel való összehasonlításában. A megfelelő jogi környezet hiányában ekkor még nehézségekbe ütközött az a nemzetközi szinten már bevált gyakorlat, hogy minden adomány-nál elismert és korrekt költséghányadot lehessen elszámolni. A Nemzetközi Vöröskereszt szervezetei és a legtöbb nyugati ország Vöröskeresztje akkor már jó ideje így működött. De nagy jelentősége volt annak is, hogy mennyi a szabadon felhasználható állami támogatás összege. Ennek fontosságát még az is kiemelte, hogy ugyancsak nem volt gyakorlat Magyarországon az állami szervek részéről kiegészíteni a juttatott támogatást a társadalmi szervezetek lakosságtól kapott adományainak arányos összegével. (Mint pl. a kanadai "matching grant" gyakorlat, mellyel a kanadai kormány minden a Kanadai Vöröskereszt által gyűjtött 1 dollár adományt 1 plusz dollár állami támogatással egészítette ki.) Bonyolította még a hazai helyzetet, hogy költségvetési szempontból az Egészségügyi Minisztérium volt a Magyar Vöröskereszt felettes szerve, és onnan érkezett a Vöröskeresztnek megítélt költségvetési támogatás. Az anyagi forrásokban amúgy is szűkölködő minisztériumtól ez esetenként nehézkesen jutott el a Vöröskereszthez. Ezért volt jelentős eredmény, hogy sikerült kivonni szervezetünket a minisztérium hatásköréből. Ezt követően az éves állami támogatásról minden elismert társadalmi szervezet esetében a Parlament döntött. Később kezdeményezésünkre a Vöröskereszt kikerült ebből a körből, és éves állami támogatásáról a Parlament külön döntött. Ehhez a többi társadalmi szervezet is hozzájárult, hiszen így, a Magyar Vöröskereszt nélkül, a köztük elosztható állami támogatás összege jelentősen megnövekedett. A Magyar Vöröskeresztnek megítélt éves állami támogatás ugyan éves költségvetésének csupán egy hatodát jelentette, mégis jelentős mértékben megerősítette a szervezet pénzügyi és cselekvési önállóságát, mivel hivatásos személyi állományát főleg ebből tudta fenntartani és bővíteni.

Szintén jelentős eredménynek számított – bár nem könnyű tárgyalások után –, hogy a Vöröskereszt elvileg már korábban létező adómentessége az áfa alá tartozás kivételével megerősítést nyert, és a kapott támogatásokat vámentesen, humanitárius segélyezés céljára, szabadon felhasználhatta. Ez pénzügyileg is megalapozta a szervezet 1989-től kiszélesedő programjait. Szociális bolthálózatot, majd egyre több intézményt (hajléktalan szállások, nappali melegedők, otthonok menedéket kereső nők számára) és más jelentős szociális programokat tudott bővíteni, bevezetni és működtetni.

A Magyar Vöröskereszt komoly erőfeszítéseket tett az 1949-ben kártérítés nélkül államosított 228 vöröskeresztes intézmény (kórházak, szanatóriumok stb.) kárpótlásának elérésére. Az 1990-es évek elején elfogadott kárpótlási törvények reményt adtak arra, hogy valamilyen formában a Magyar Vöröskereszt is némely vagyontárgyat visszakaphasson. Bár a Magyar Vöröskereszt a magyar kormánnyal folytatott tárgyalásaiba a nemzetközi szervezetet is bevonta, a kárpótlási erőfeszítések a mai napig nem jártak sikerrel.

A VÖRÖSKERESZTRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY MEGALKOTÁSA

1991-ben, megalakulásának 110. évfordulóján levélben köszöntötte a Magyar Vöröskeresztet Antall József miniszterelnök, és méltatta „áldozatos, mai világunkban még nélkülözhetetlen” munkáját. Kilátásba helyezte a Vöröskeresztről szóló törvény megalkotását. Ez a szervezet történetében jelentős esemény 1993-ban következett be. Az 1993. évi XL. törvény a Magyar Vöröskeresztről – az Alapszabály megalkotásán túl – az egyesülésről szóló 1989. évi II. törvény társadalmi szervezetekre vonatkozó előírásainak alkalmazását írja elő. A módosításokkal ma is hatályos törvény szerint: „A Magyar Vöröskereszt (a továbbiakban: Vöröskereszt) a Nemzetközi Vöröskereszt és Vörösfélhold Mozgalomhoz csatlakozó, a Nemzetközi Vöröskereszt alapelvei és elismerési feltételei szerint működő nemzeti humanitárius egyesület.”

Alaptevékenységei:

- a) háború esetén részt vesz a háború áldozatainak mentésében, az áldozatokról és a hadifoglyokról nyilvántartást vezet, a rászorulókat, illetve hozzátartozóik részére tájékoztatást, átmeneti anyagi vagy természetbeni segílyt nyújt;
- b) természeti vagy más katasztrófahelyzet esetén a rászorultakat felkutatja, részükre átmeneti segílyeket, illetve jogsegélyt biztosít; az áldozatok mentésére segílycsapatokat működtet;
- c) eltűnt személyek felkutatására keresőszolgálatot működtet;
- d) átmeneti szállások megteremtésével, fenntartásával és egyéb módon közreműködik a menedéket kérők és a menekültek megsegítésében, előmozdítja hazatérésük lehetőségének mielőbbi megteremtését;
- e) egészségneveléssel, házigondozó szolgálat kialakításával, elsősegélynyújtás oktatásával, továbbá a rendelkezésére álló eszközökkel hozzájárul az élet- és egészségvédelemhez;
- f) szervezi az önkéntes véradók részvételét a véradásban, és részt vesz a vérellátás rendszerének fejlesztésében;
- g) a rászorultak részére igény szerint - az alapszabályban meghatározott módokon - szociális segílyt nyújt.

Ezen kívül a jogszabály kimondja:

„A Vöröskereszt ... az alaptevékenységéhez tartozó feladatai (a továbbiakban: alapfeladatok) teljesítéséhez költségvetési támogatásban részesül külön jogszabályban meghatározottak szerint.

A Vöröskereszt mentes az adó - ide nem értve az általános forgalmi adót - és illeték fizetése alól.

A Magyar Vöröskeresztet a vámjogszabályban meghatározott vámmentesség (vámkedvezmény) illeti meg.

Az alapfeladatok megvalósításához a Vöröskeresztnek felajánlott és általa elfogadott bármely pénzeszköz, továbbá bármely ingó és ingatlan dolog, amelynek pénzbeli értéke van - külön hatósági jóváhagyás nélkül - közérdekű célra való kötelezettségvállalásnak minősül.

Később törvénymódosítás rendelkezett a Magyar Vöröskereszt szerepéről a gépjárművezetők részére nyújtott elsősegélynyújtás oktatásban és vizsgáztatásban.

Mindezek a programok és az ezek által kiváltott változások megerősítették a Magyar Vöröskereszt társadalmi szerepét, munkáját és szervezetét, amely tetteivel bizonyította, hogy országos, megyei, városi és községi szinten is felkészült a vöröskeresztes világmozgalom alapelveinek szellemében humanitárius küldetésének teljesítésére.

II.

A MAGYAR VÖRÖSKERESZT NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI 1987–1993

– Jantsits Ágnes –

A változások, amelyekről szólunk, nem egyik napról a másikra következtek be, hanem egy folyamat állomásai voltak. A Magyar Vöröskereszt megalakulásától fogva egy nemzetközi mozgalom tagja, nem függetleníthette magát sem a hazai, sem a nemzetközi történésektől. Ugyanakkor felépítése és gyakorlati tapasztalatai lehetővé tették, hogy gyorsan alkalmazkodni tudjon a megváltozott feltételekhez és igényekhez.

1987–1997 között dolgoztam a Magyar Vöröskereszt Nemzetközi (Külügyi) Osztályán, ezért a rendszer-váltó évek néhány fontos nemzetközi vonatkozású állomását idézem fel. Akkoriban az osztályhoz tartozó Keresőszolgálat és Menekültszolgálat munkatársait is beleértve mintegy húsz fő látta el a munkát, amelyet rendszeresen segítettek önkéntesek.

RÉSZVÉTEL A NEMZETKÖZI VÖRÖSKERESZT TESTÜLETEIBEN

Dr. Hantos János főtítkárnak és munkatársainak köszönhetően, az enyhülés idején, de főleg az 1980-as évek elejétől a Magyar Vöröskereszt egyre markánsabban volt jelen a magyar társadalom és a Nemzetközi Vöröskereszt életében. Ez a Magyar Vöröskereszt egyre intenzívebb hazai és nemzetközi aktivitásának volt köszönhető. Hantos először a genfi székhelyű Dunant Társaság igazgató tanácsába került be, majd 1981-ben a mozgalom Manilában tartott XXIV. nemzetközi konferenciáján beválasztották a Mozgalom legfőbb szervébe az Állandó Bizottságba, amelynek 1995-ig választott tagja maradt.

A nemzetközi fórumokon gyűjtött tapasztalatok és a közös gondolkodás a hazai tevékenységekben is teret kapott. Így vehetett részt Sztuchlik Rezső az általa írt fejezetben említett Tansley jelentés kidolgozásában, és annak hazai megismertetésében; így dolgozhatott hat évet a Vöröskereszt és Vörösfélhold társaságokat tömörítő egykor Liga, a későbbi Federáció genfi titkárságán. E folyamat keretében dolgoztam a Külügyi Osztály helyettes vezetőjeként 1990 januárja és augusztusa között a Liga genfi titkárságán, az Európa Osztályon dolgoztam egy új segélyprogram (*From Kind to Cash*) beindításán, amely a kelet-európai nemzeti társaságokat a Liga segélyprogramjaiban történő aktívabb részvételre serkentette.

Említést érdemel, hogy Hantos Jánost a Liga felkérte a Liga Alapszabályának módosítására alakult nemzetközi bizottság munkájának a vezetésére. Az évekig tartó munka eredményét a Liga 1987 novemberében, Rio de Janeiróban tartott közgyűlésén kellett beterjeszteni. E sorok írója részt vett mind a bizottság munkájának utolsó szakaszában, mind az alapszabály-tervezet beterjesztése előtti riói vitában. Emlékszem, hogy a nemzeti társaságok egy része (körülbelül egy tucat nyugati társaság), az úgynevezett like minded societies (LMS) csoportja eleinte nem akart bizalmat szavazni a Hantos-bizottságnak, de végül megbékéltek a gondolattal, hogy a keleti tömb egyik országában működő nemzeti társaság vezetőjének irányításával kidolgozott alapszabályt terjesszenek a közgyűlés elé. A közgyűlés az új alapszabályt közfelkiáltással elfogadta.

A VÖRÖSKERESZT ÉS VÖRÖS FÉLHOLD XXVI. NEMZETKÖZI KONFERENCIÁJA Budapest 1991

A tárgyalt időszak egyik legfontosabb nemzetközi jelentőségű eseménye az volt, hogy 1990-ben, az újonnan megválasztott magyar kormány elfogadta a Nemzetközi Vöröskereszt felkérését, hogy Magyarország rendezze meg 1991 novemberében, a Vöröskereszt és Vörösfélhold XXVI. Nemzetközi Konferenciáját. A nemzetközi konferencia az az egyetlen fórum, ahol négyévenként a nemzeti társaságok együtt vitathatják meg a nemzetközi humanitárius jog aktuális kérdéseit az 1949. évi genfi egyezmények részes államaival. Az Antall-kormány részéről dr. Prandler Árpádot, a Külügyminisztérium nemzetközi jogi főosztályának vezetőjét, korábbi ENSZ-diplomatát nevezték ki a konferencia titkárának. Az előkészületek egy éven át folytak. Ez alatt az idő alatt a Nemzetközi Vöröskereszt első számú vezetői, Cornelio Sommaruga, az ICRC elnöke, Mario Villaroel Lander, a Liga elnöke és Abou Gura, az Állandó Bizottság elnöke Budapestre látogattak, és megbeszélést folytatott Göncz Árpád köztársasági elnökkel és több kormánytaggal.

Nem a magyar félen múlt, hogy a konferenciát a kormányküldöttek jó részének megérkezése után, hirtelen, sine die (határozatlan időre) elnapolták, a kormányok közötti (arab–izraeli) politikai ellentétek miatt. A nemzeti társaságok és a Nemzetközi Vöröskereszt szervei azonban megtartották alapszabály szerinti üléseit (Közgyűlés, Küldöttek Tanácsa). A nemzetközi konferencia elnapolása ellenére a Küldöttek Tanácsa, amely a nemzeti társaságokat, a Federációt és a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát (ICRC, VKNB) tömöríti, a szokásos napirendi pontokon kívül megtárgyalta a konferencia napirendi pontjait is. A szabályoktól eltérően a vendéglátó Magyar Vöröskereszt főtitkárát, Sztuchlik Rezsőt kérték fel az ülés elnökének.

Ezen a közgyűlésen fogadták el az alapszabálynak azt a módosítását, hogy a nemzeti társaságokat tömörítő szervezet a Liga helyett a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Szövetsége (Federáció) megnevezést használja.

Ezen az ülésen dr. Hantos János a Mozgalomért folytatott több évtizedes tevékenysége elismeréseként megkapta a Mozgalom legmagasabb kitüntetését, a Henry Dunant-érmet.

Újabb mérföldkövet jelentett ezen az úton, hogy a Federáció a Magyar Vöröskereszt munkája elismeréseként 1993-ban úgynevezett székhelyegyezményt írt alá a Magyar Köztársaság kormányával², azzal a céllal, hogy a felállított Európai Regionális Iroda Budapestről hangolja össze a Közép- és Kelet-Európa államaiban végzendő humanitárius tevékenységét. A Magyar Vöröskereszt Országos Titkársága rendszeresen egyeztetett a Regionális Irodával, melynek működése különösen a délszláv háború alatt vált nélkülözhetetlenné.

1993-ban, a Magyar Vöröskeresztről szóló törvény előkészítési szakaszában, a parlamenti vita előtt, a Federáció főtitkára George Weber vezette küldöttség több tárgyalást folytatott a kormány és a parlamenti pártok képviselőivel a szervezet kárpótlásáról és a törvény jelentőségéről.

EGYÜTTMŰKÖDÉS A NEMZETKÖZI VÖRÖSKERESZTTTEL

A genfi nemzetközi intézményekkel való együttműködésünk kapcsán fontosnak tartom, hogy megemlékezzünk Vecsey Miklósról (1923–1999). Miklós igen széles látókörű, sokoldalú ember volt, élete nagy részét a Vöröskeresztnek szentelte. 1956-ban családjával elhagyta Magyarországot. Genfben ment, nővéréhez, aki már a II. világháború alatt is a Nemzetközi Vöröskeresztnél dolgozott. Nyelvtudása (anyanyelve mellett remekül beszélt franciául és angolul), és a magyarországi helyzet ismerete révén azonnal a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (ICRC) Központi Keresőszolgálatához került, ahol az '56-os magyar menekültek ügyeivel bízták meg. Később sok nemzetközi misszióban vett részt, háborús övezetekben is megfordult

² 106/1993. (VII. 20.) Kormányrendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetsége között a Nemzetközi Szövetség budapesti Regionális Küldöttségének jogállásáról szóló, Budapesten, 1993. március 10-én aláírt Megállapodás kihirdetéséről

Ázsiában és Afrikában. Nyugdíjazásáig a Központi Keresőszolgálat helyettes vezetője volt. Kollégái, beosztottjai a legnagyobb tisztelet hangján beszéltek róla még évek múlva is, humánus, jó vezetőnek tartották. Ebben a funkciójában szinte napi kapcsolatban állt a Magyar Vöröskereszttel. Genfi látogatásaink alkalmával sokszor találkoztunk vele. Nyugdíjba vonulása után a Magyar Vöröskereszt elnöke felkérte, hogy vállalja el a magyar nemzeti társaság képviselőt a genfi székhelyű Federáció és Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága mellett. Miklós ezt készséggel megtette, és az 1990-es évek elejétől 1995-ig sok hasznos misztériót teljesített Genfben a Magyar Vöröskereszt képviselőjeként.

EGYÜTTMŰKÖDÉS MÁS NEMZETI TÁRSASÁGOKKAL

Ebben az időszakban jelentősen bővültek a kétoldalú kapcsolatok. A Német Vöröskereszt baden-württembergi szervezete számos programmal segítette a Magyar Vöröskereszt működését, a megyékben is. A Német Vöröskereszt ezenkívül egy kétéves programot finanszírozott egy olyan tevékenység beindításának az érdekében, amelyre korábban az állami támogatásoknak köszönhetően nem volt szükség. A saját forrás megteremtése kísérleti jelleggel az akkoriban nagyon népszerű direkt marketing tevékenység révén vált lehetővé.

A Francia Vöröskereszt egyes vidéki szervezetei szoros kapcsolatokat építettek ki a budapesti és néhány megyei vezetőséggel. A Luxemburgi Vöröskereszttel 1993-tól az Ifjúsági Vöröskeresztek közötti együttműködés keretében éveken át tartó ifjúsági csereprogramokat bonyolítottunk le.

A Magyar Vöröskereszt meghívására Budapestre látogatott ezekben az években többek között, a Brit és a Francia Vöröskereszt elnöke, a Finn Vöröskereszt főtitkára is.

A Magyar Vöröskereszt gyakran élt az európai testvérszervezetek meghívásaival, ha azok szakmai tanulmányutakra szóltak. Különösen jó alkalmak adódtak arra, hogy a vöröskeresztes önkéntesek megismerhessék a karitatív munka sokféleségét, és ismereteket szerezhessenek a veszélyhelyzetben alkalmazandó módszerekről és programokról.

Ennek a lehetőségnek köszönhetően munkatársaink, többek között a Brit Vöröskeresztnél, tanulmányozhatták a menekült- és keresőszolgálati munkát.

A Dán Vöröskeresztnél a Scandinavian Star nevű hatalmas luxushajó katasztrófáját követő mentési és keresési munkával ismerkedtek. A katasztrófa áldozatait és túlélőit iratok nélkül a legkülönbözőbb part menti országok településein jártak éppen, és a tragédia idején rendkívül fontos volt, hogy viszonylag gyorsan találják meg a hozzátartozók megnyugtatóra, hogy ki hol tartózkodik. Az itt gyűjtött tapasztalatokat és az akkor kidolgozott keresőmódszert egy konferencián ismertették meg Európa vöröskeresztes társaságaival, így a Magyar Vöröskereszttel is.

A Svájci, a Francia és az Olasz Vöröskereszt az AIDS megelőzésében elért eredményeiket és az azokhoz vezető útjuk tapasztalatait osztották meg a magyar kollégákkal.

A Finn Vöröskereszt azokat az önkénteseket hívta meg tanulmányútra, akik az itthoni börtönökben végeztek szociális munkát. A magyarok olyan gondozási tapasztalatokkal gazdagodhattak, amelyek megmutatták, hogy még a büntetés idején, a fogva tartás alatt végzett nevelőmunka is lehet sikeres.

NEMZETKÖZI HUMANITÁRIUS JOG

A humanitárius nemzetközi jog megismertetése és betartatása minden kormány és Vöröskereszt társaság alapfeladata. A Magyar Vöröskereszt ezért tartotta fontosnak, hogy rendszeresen foglalkozzon humanitárius jogi kérdésekkel. Ennek jegyében alakult meg a Magyar Vöröskereszten belül a *Nemzetközi Humanitárius Jog és a Béke* nevű bizottság, melynek munkájában a Magyar Vöröskereszt munkatársai mellett részt vettek a humanitárius jog terjesztésében érintett tárcák képviselői is (Honvédelmi Minisztérium, Külügyminisztérium). A bizottság vezetésére dr. Herczegh Géza professzort kérték fel. A nemzetközi jog professzora, későbbi alkotmánybíró és a Hágai Nemzetközi Bíróság bírója, részt vett az 1949. évi genfi egyezmények 1977-ben elfogadott két kiegészítő jegyzőkönyvének kidolgozásában és egyébeken mellett számos művét szentelte a Vöröskereszt számára nélkülözhetetlen genfi egyezményeknek³.

A vöröskeresztes eszme terjesztéséért sok saját kiadványban is foglalkoztunk a Vöröskereszt és a nemzetközi humanitárius jog közötti összefüggésekkel⁴.

Az emberiség jótevői sorozatban megjelentettük Pam Brown *Henry Dunant, a Vöröskereszt megalapítója*⁵ című művét magyar nyelven.

A humanitárius jogi bizottság felkarolta az 1949. évi genfi egyezmények egységes szerkezetben történő magyar nyelvű kiadását. Az egyezmények ezt megelőzően csak a Magyar Közlönyben megjelent változatban voltak hozzáférhetőek. A könyveket a bizottság térítésmentesen bocsájtotta az intézmények és a jogi egyetemek rendelkezésére.

Ez a bizottság szolgált alapul, amikor 1999-ben, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottság ajánlására kormányzati szintű *nemzetközi humanitárius jog terjesztésével és érvényre juttatásával foglalkozó Nemzeti Tanácsadó Bizottság* alakul, amelynek titkárságát 2014-ig a Magyar Vöröskereszt látta el. Első elnöke dr. Prandler Árpád volt (1999-től 2006-ig).

1988-ban, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottság képviseletében Cornelio Sommaruga elnök és vezető munkatársai részt vettek a Budapesten megtartott nemzetközi szemináriumon, amelyet az 1949. évi genfi egyezmények 1977. évi kiegészítő jegyzőkönyveinek 10. évfordulója alkalmából szerveztünk.

1991-ben a nemzetközi konferencia előtt a Honvédelmi Minisztériummal közös kiállításon mutattuk be a Vöröskereszt tevékenységét és a humanitárius jog fejlődését. A kiállítás anyagát az ICRC bocsájtotta rendelkezésre.

KERESŐSZOLGÁLAT

A keresőszolgálati tevékenységről a IV. Genfi Egyezmény és az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv rendelkezik. A Keresőszolgálat feladatai:

- *üzenetközvetítés*: amikor a fegyveres konfliktusok alatt a megszokott kommunikációs csatornák – posta, telefon – nem működnek. A Vöröskereszt saját hálózatának segítségével üzeneteket közvetít a sebesültek, hadifoglyok, menekültek és azok családtagjai között;
- *keresés*: a harci események után azok felkutatása, akik a háborúban eltűntek vagy szeretteiktől elszakadtak. Ez a tevékenység a háború befejezése után sokszor évtizedekig is folytatódhat. Ez a keresés később kiterjedt a természeti csapások következtében egymástól elszakadt családtagok keresésére is;
- *igazolások kiadása*: a háborúban átélt szenvedésekről (hadifogság, koncentrációs tábor, internálás, kényszermunka stb.) szóló bizonyítékok felkutatása, illetve az erről szóló igazolások kiadása. Általános

³ Dr. Herczeg Géza: Amit a genfi egyezményekről tudni kell (1979), A humanitárius nemzetközi jog fejlődése és mai problémái (1981)

⁴ Pásztor Imre: *Genfi egyezmények* (1968), Pásztor Imre: A Magyar és a Nemzetközi Vöröskereszt múltjából (1969), Pásztor Imre: Honnan indult, merre tart a Vöröskereszt? (1979), tanfolyami füzetek; Henri Dunant: *Solferinói emlék* (1978)

⁵ Exley Publication Ltd, 1988

feltétel, hogy közeli családtagról legyen szó, és elegendő kiinduló információ álljon rendelkezésre a keresés megindításához;

- szoros kapcsolat az ICRC Központi Keresőszolgálatával, valamint a Nemzetközi Keresőszolgálattal (International Tracing Service, Arolsen).

A rendszerváltás időszakában a szolgálat munkája új feladatokkal egészült ki. Ezek a következők:

1. Sírlátogatási igazolások kiadása

A Szovjetunió fennállása idején főként Ukrajnába szóló sírlátogatási igazolványokat adott ki olyanoknak, akiknek a hozzátartozóik Munkács, Beregszász, Ungvár környékén voltak eltemetve. Ehhez a rokonoknak igazolást kellett beszerezniük az adott helyen, amely tartalmazta, hogy az illető mikor halt meg, hol van eltemetve, és a sírja látogatható. Erre a Keresőszolgálat kiadott egy magyar nyelvű igazolást, amellyel meghívólevél nélkül át tudtak menni a határon, és a vízumért sem kellett fizetniük.

2. 1992. évi kárpótlási törvényből adódó feladatok

A 1990-es évek elején először a Magyar Vöröskereszt Keresőszolgálatához jutottak el az akkoriban megnyitott szovjet levéltárakból származó listák, amelyek révén a II. világháborúban eltűnt, hadifogságban meghalt tízezrek sorsát tisztázni lehetett. A névsorok megérkezésének hírére – a kárpótlási törvényekkel összefüggésben – több mint húszezer család fordult a Keresőszolgálathoz segítségért.

Itt jegyezhetjük meg, hogy Pásztor Imre, aki hosszú időn át 1987-ig állt a Magyar Vöröskereszt Külügyi osztálya élén, gimnazistaként, maga is orosz fogságban volt 1944–1947-ben. Erről szól a Püski Kiadónál 1999-ben megjelent *Hadifogságban* című könyve.

3. Menekültek felkutatása, üzenetközvetítés

A Magyar Vöröskereszt Keresőszolgálat az 1960-as években évi 6-7 ezer '56-os menekült és családtagjai között teremtett újra kapcsolatot, és még ma is évi több száz ilyen keresést indítanak, sok esetben a kívándoroltak második-harmadik generációjának kezdeményezésére.

1989-ben a Magyar Vöröskereszt a romániai forradalom menekültjeinek próbált segíteni a családtagokkal történő kapcsolattartásban és a tovább utazáshoz szükséges vöröskeresztes úti okmányok beszerzésében. Tekintettel arra, hogy a Román Vöröskereszt nem válaszolt megkeresésünkre, az ICRC-t közvetítésre kértük fel. A közvetítés azonban nem járt sikerrel.

A délszláv háború idején ismét menekültek özönlöttek az országba. Nekik otthon maradt vagy más országba került családtagjaiknak a Keresőszolgálat 18 000 üzenetet közvetített részben a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága segítségével. Mivel a háború idején a postaszolgálat nem működött Szerbia és Horvátország között, Pécssett történt meg a vöröskeresztes üzenetek cseréje. A háború befejezése után pedig több ezer nevet tartalmazó lista alapján a vöröskeresztes társaságokra várt az a feladat, hogy felkutassák azokat, akik az eltűntek listáján szerepeltek.

4. Együttműködés a Nemzetközi Szociális Szolgálattal (SSI)

A Keresőszolgálat a genfi székhelyű Nemzetközi Szociális Szolgálat levelező tagja lett. A 120 országban működő nemzetközi szolgálat a gyermekek és a családok jogvédelmével foglalkozik. A Magyar Vöröskereszt sokszor közvetítőként lépett fel az önkormányzatok szociális szolgálatainál, például gyermekelhelyezési ügyekben, az esetenkénti környezettanulmányok elkészítése érdekében.

5. A Keresőszolgálat állandó rovatát jelentkeztet – ekkor még a Magyar Vöröskereszt tulajdonában lévő – *Családi Lapban*, *Ki tud róla?* címmel.

VÖRÖSKERESZTES EMBERMENTÉS

Az 1980-as évek végétől egyre több szó esett a Vöröskereszt égisze alatt, a II. világháborúban folytatott embermentő tevékenységekről. Sok visszaemlékezés jelent meg, és a még élő szemtanúk megszólaltak, akik a saját ismereteinket is gyarapították. E tekintetben sokat köszönhetünk Friedmann Miklósné Finály Katalinnak, a Budapest VII/A kerület vöröskeresztes megbízottjának, aki a háború alatt a gettóban ápolónőként tevékenykedett, és akivel szoros kapcsolatunk volt, rendszeresen meghívott a kerületben tartott megemlékezésekre. Emlékeit a *Miért lettem vöröskeresztes?* című írásában foglalta össze⁶. Ugyanebben a kötetben Botos János reális képet fest a Vöröskereszt korlátozott lehetőségeiről: *A vöröskeresztes embermentés szervezete, működési lehetőségei* fejezetben⁷.

Az 1980-as évek végén a közvélemény megismerhette például az olasz Giorgio Perlasca (1910-1992) életét és merész embermentő tevékenységét. A szélhámos embermentőként ismert Perlasca, több mint öt-ezer ember életét mentette meg. A II. világháború után hazatért Olaszországba, nem beszélt soha senkinek budapesti tevékenységéről, mindaddig, amíg fel nem ismerték, és Magyarországra meg nem hívták a még élő és általa megmentett emberek. 1988. évi budapesti látogatása alkalmával találkozott, többek között, a Magyar Vöröskereszt főtitkárával, Hantos Jánossal is.

Aki belép a Magyar Vöröskereszt Arany János utcai székházába, talán észre sem veszi, hogy a recepcióval szemben van egy kis emléktábla, melyen Friedrich Born neve olvasható, aki a II. világháború utolsó éveiben a Nemzetközi Vöröskereszt képviselőjeként több ezer zsidó származású honfitársunk életét mentette meg. Ezt az emléktáblát a Magyar Vöröskereszt szorgalmazására Melocco Miklós készítette el 1992-ben. Sajnos, akkor nem kaptunk engedélyt arra, hogy az emléktábla az épület külső falára kerüljön.

De kiről is van szó? Friedrich Born (1903–1963) svájci üzletemberként 1936-tól egy gabonaimporttal foglalkozó cég képviseletében Budapesten dolgozott, elsajátította a magyar nyelvet és széles kapcsolati hálózatot épített ki. Egyben a svájci-magyar kereskedelmi kamara vezetőjeként, a budapesti Svájci Nagykövetség kereskedelmi irodájának is dolgozott. 1943 októberében a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (VKNB) képviseletet nyitott Budapesten, melynek vezetője Jean de Bavier, aki több jelentést küldött Genfbe a magyarországi zsidóság helyzetéről. Még ma sem lehet tudni teljes bizonyossággal, hogy a VKNB miért hívta vissza Bavier-t, és azt sem, hogy miért Born-t bízták meg a VKNB képviseletével. Valószínűleg azért, mert Born itt volt, ismerte a nyelvet és sok befolyásos emberrel volt kapcsolata mind kormányzati, mind diplomáciai vonalon.

Minden előzetes tapasztalat nélkül 1944. május 10-től 1945 júniusáig a Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi képviselőjeként komoly zsidómentő tevékenységet fejtett ki, jelentős szerepe volt abban, hogy a svájci sajtó rendszeresen hírt adott a magyarországi deportálásokról. Kórházakat szervezett, és mintegy 60 gyermekotthont alakított ki, ahol 8 ezer gyermekről gondoskodtak. A nyilas uralom idején több épületet, lakóházat a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alá helyezett. A kórházak, gyermekotthonok, árvaházak és népkonyhák felépítésével, illetve menlevelek, védlevelek kiállításával mintegy 15 000 magyarországi zsidó életét sikerült megmentenie a deportálástól.

Budapest ostroma alatt, 1944 decemberétől Born irodáját a Budai Várhegy mélyén található Sziklakórház területén rendezte be, és egy 6-7 négyzetméteres szobában dolgozott.

Budapest felszabadítása után a szovjet katonai parancsnokság távozásra szólította fel. Svájcba visszatérve a gazdasági életben tevékenykedett 1963-ban bekövetkezett haláláig. Perlascához hasonlóan, Budapesten folytatott embermentő tevékenységéről még a családjának sem beszélt. Jóval később szerzett róla tudomást a világ. 1987. június 5-én a Jad Vasem posztumusz kitüntette a Világ Igaza címmel. Budapesten egy rakpart szakaszt neveztek el róla és emléktáblát is helyeztek el a tiszteletére.

1994-ben két emléktáblát helyeztek el a Wesselényi utca 44. szám alatti ház falán, a gettó idejében itt dolgozó ápolószemélyzet tiszteletére. Ezen a megemlékezésen a Magyar Vöröskereszt képviseletében mondott beszédemben felidéztem többek között azt, hogy a Magyar- és a Nemzetközi Vöröskereszt képviseletében, a korlátozott lehetőségek között, mit tudtak tenni az olyan elszánt és bátor emberek, mint Friedrich Born, vagy az orvosok és ápolónők, mint a fent említett Finály Katalin.

⁶ Szabó Éva: Helytállás – Embermentő orvosok és egészségügyiek 1944-1945, MEASZ kiadvány, 1996.

⁷ Botos János cikke a 7. o. az idézett műben

III.

NEMZETKÖZI SZOLIDARÍTÁS - MENEKÜLTGONDOZÁS

– Kovács András –

RÉSZVÉTEL NEMZETKÖZI SEGÉLYPROGRAMOKBAN

Az aktív nemzetközi jelenlét számos olyan tapasztalatot hozott, amelyeket itthon lehetett kamatoztatni. Itt kell megemlíteni, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt által az 1980-as évektől meghirdetett segélyprogramok keretében immár magyar orvosokat küldtünk Kambodzsába és más távol-keleti országba. Azok az orvosok és szakértők, akik ezekben a programokban részt vettek, a későbbiekben is a Magyar Vöröskereszt rendelkezésére álltak. Például dr. Bögi Júlia szemész vagy dr. Nemes János kardiológus. Nemes az orvosi missziók mellett többször kapott meghívást az ICRC nemzetközi képzéseire előadóként, a Health Emergencies in Large Populations (H.E.L.P) program keretében.

Segélyakció az örményországi földrengés károsultjai javára

Nagy kihívást jelentett az 1988. december 7-i örményországi földrengés (Szpitak, Leninakan, Nalband, Sztjepanakert) és az azt követő segélyprogram. A Ligától érkező felkérés nyomán a Magyar Vöröskereszt által kiadott segélyfelhívásra – de állampolgári kezdeményezésekre is – százmillió forintot meghaladó összegű adomány gyűlt össze a földrengés áldozatainak a megsegítésére. A Külügyi Osztályon ezt a munkát dr. Hajdu Györgyné koordinálta, mellette a szervezésben, a sajtómunkában és a kapcsolattartásban a Magyar Hírlap újságírójaként és vöröskeresztes önkéntesként Légrády Eszter töltött be kiemelkedő szerepet.

Ez a program vált a hazai Vöröskereszt addigi legjelentősebb segélyakciójává. A Ligával és az Örmény Vöröskereszttel, valamint a magyarországi örmény közösség képviselőinek részvételével több különgepen küldtünk segélyeket. Összeszerelhető panelekből egy iskolát is felépítettünk Leninakanban. Az iskolát – a későbbiekben itt nyaraló örmény gyerekek javaslatára, a Magyarországon szerzett élményeik alapján – Balaton iskolának nevezték el. Mindebben számos európai országot megelőztünk, mert amíg a többiek vonaton szállítottak (és többnyire elakadtak), mi kamionnal. Ez szintén nem volt problémamentes, ám időben célba értünk. Megszerveztük 1 200 örmény árva és szegény gyermek magyarországi üdülését és oktatását, az utóbbihoz a tanárok Örményországból érkeztek. A Balaton mellett és más gyermektáborokban, illetve a magyar családoknál kapott élmények segítettek, ha időlegesen is, feledtetni velük azokat a súlyos megpróbáltatásokat, amelyeket átéltek.

A gyermekeket az iskolák, a családok igazán példamutató szeretettel vették körül. Sokan jelentkeztek azzal a kéréssel, hogy örmény árvákat szeretnének örökbe fogadni. Ezt a kérést az örmény fél elhárította, de arra volt lehetőség, hogy családoknál is elhelyezhessünk a segélyezés időtartamára gyermekeket.

Önkéntesek százai segítettek a programot. Gondos magyar szülők fogadták családjaikba a 10-11 éves árvákat; a hazánkban élő örmények pedig a nyelvek különbözőségéből adódó gondokat oldották meg. Az 1989 áprilisától egy éven át tartó örmény gyerekprogram további száz és száz önkéntest kötött a szervezéshez, akikre később, más segélyprogramokban is számítani lehetett.

A Magyar Vöröskereszt segélyakciójának Örményországban és a magyarországi örmény közösség körében is nagy visszhangja volt.

Légrády Eszter személyes emlékei:

Amikor először utaztam a Magyar Vöröskereszt és a genfi Liga megbízásával a földrengés sújtotta Örményországba, közvetlenül a természeti katasztrófa után, megdöbbenve láttam, hogy a zord, rideg vidék hegyei között, a rengés epicentrumában, a mélységesen elhagyatott völgyben megbúvó Nalband nevű falucska havas sportpályáját teljesen beterítik a koporsók. Egyetlen idős ember kutatott a földig rombolt házak romjai között. Egy sátorban élt egyedül, a segélycsomagokban talált élelmiszerrel volt ellátva. Máshol a családok feje fölött csak ponyvát tudtak kifeszíteni, vagy több családnak kellett osztoznia egy-egy sátoron. 1988 decembere és 1989 januárja igen hideg volt a földrengéssel sújtott vidéken, a katasztrófát túléltek emberek életét további tragédia fenyegette.

Amikor beszámoltam a helyszínen szerzett tapasztalatokról, azonnal döntés született a Magyar Vöröskereszt vezetői körében: elhozzák ebből a környezetből a gyerekeket Magyarországra. Mérhetetlenül nagy volt a fogadó- és segítőkészség a magyar állampolgárok és cégek részéről egyaránt. Egyetlen példa: a MALÉV pilótái és légikísérői már a második repülőúttól kezdve azt kérték feletteseiktől, hogy mindig ők, az ő csapatuk jöhessen a következő és minden további csoportért velünk Jerevánba. Ez a csapat külön gyűjtést is szervezett a program javára, és egyéb módon is láthatóvá tették egy éven át, hogy mélyen átérzik az árván maradt gyermekek sorsát.

Kevesen beszélnek Magyarországon örményül. Ezért szinte az első sürgető tennivalók között egy egyszerű örmény-magyar szótárt szerkesztettünk a gördülékenyebb kapcsolat megteremtéséhez. Az örmény segélyprogram nélkülözhetetlen támogatói voltak mindvégig a régóta Magyarországon élő örmény közösség tagjai. Közülük is kiemelkedett a bagdadi örmény származású filmoperatőr, Balabanjan Harutjun, aki nyelvtudása és elkötelezettsége révén a program egyik motorjává vált. Mellette számosan – így például Hutterer Ingrid, dr. Hacsunc Marina orvos, Zsaszmen Jeszajan Károlyi, Alex Avaneszjan és Badaljan Edvárd – járultak hozzá a gyermekprogram sikeréhez. Egy másik magyarországi örmény segítőnk, Nazarjan Hamlet pedig a leninakáni magyar iskola felépítését koordinálta.

Mintegy 120 magyar család gondoskodott több hónapon át az árva, félárva vagy szociális segítségre szoruló gyermekekről. A patrónusok és patronáltak közül többen máig tartják az akkor kialakult szoros kapcsolatot. A Gödöllőn élő Fürjes Kálmánné és férje például a földrengést követő három évtizedben végigkísérték az otthonukba fogadott árván maradt Aline sorsát, akit saját kislányuk mellett gyermekükként szerettek és láttak el azután is, hogy az örmény félárva kislányt visszavittük a házába.

Sztuchlik Rezső személyes emléke

Az 1970-es–80-as években a sokszor még nehézkes vezetékes telefonon kívül, a Külügyi Osztályon található egyetlen telexgép jelentette a hatékony nemzetközi kapcsolattartás lehetőségét, amelyet titkár-nőnk, Katonka Lajosné oly mesterien kezelt. Akkoriban nem volt még sem internet, sem okostelefon. A világban bekövetkezett katasztrófák nyomán erre a telexgépre érkeztek a segélyfelhívások, melyek után nekiálltunk, hogy szervezzük a segítséget. Ilyenkor a munkaidő sem számított. A feladatra és a megoldásra koncentráltunk mindannyian. Sok esetben bonyolítottuk nemzetközi szervezetünk és a segélyezett ország prioritásai szerint, a Külügyminisztériumban rendelkezésre álló forrásokból az állami katasztrófa segélyek összeállítását és továbbítását. Cserébe bizonyos részösszegeből vöröskeresztes segélyt is küldhettünk.

ROMÁNIAI MENEKÜLTEK VÖRÖSKERESZTES GONDOZÁSA 1988–1989

A magyar kormány Minisztertanács 1988. február 25-én kelt 3046/1988 MT. határozatával létrehozta a Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok ügyeivel foglalkozó Állami Tárcaközi Bizottságot. A Tárcaközi Bizottság a Magyar Vöröskereszt közreműködését is kérte az állami intézkedések kidolgozásához, és a hazánkba érkező román állampolgárok társadalmi támogatásának megszervezéséhez.

Ennek megfelelően a Vöröskereszt 1988. március 15-én „Segítsen, hogy segíthessünk” jelszóval társadalmi akciót hirdetett a tömegkommunikációs eszközökön keresztül. A pénzbeli adományok gyűjtésére külön központi segélyszámlát hoztunk létre. Az Arany János utcai székházunkban 1988. március 17-én Információs Irodát nyitottunk, amelynek feladata kettős volt: egyrészt fogadta a lakosság természetbeni felajánlásait, másrészt segítséget nyújtott a hozzánk fordulóknak.

A Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége 1988. március 31-i ülésén „A hazánkban letelepedni kívánó külföldi állampolgárok társadalmi támogatásáról” címmel határozatot fogadott el, amely átfogó módon fogalmazta meg a szervezetünk feladatait: adományok gyűjtése, és szétosztása az igénylőknek, szükség esetén készpénzsegély nyújtása, munkalehetőségek felkutatása és segítségnyújtás a munkába álláshoz, lakhatási lehetőségek keresésében segítség, a családegyesítés koordinálása. Ennek nyomán létrejött a Romániai Menekülteket Segítő Iroda, amely a beérkező társadalmi felajánlások felhasználásával a segélyakciók országos kiterjesztésén munkálkodott. Az Iroda vezetője Nagy Örsné volt.

Közben a fővároson kívül elsősorban az ország keleti megyéiben jelentkeztek egyre nagyobb számban a menekültek. Megalakultak a megyei koordinációs bizottságok, amelyek munkájába bevonták a Vöröskereszt megyei vezetőségeinek titkárait is. A Fővárosi Tanács VB a Vöröskereszt Budapesti Vezetőségével együtt alakított ki és működtetett a Tanács körút 28. szám alatt egy menekülteket segítő irodát.

A Romániából érkező menedékkérőkkel kapcsolatos események egyik különleges momentuma volt a következő eset. 1988. szeptember 15-én 12 magyar nemzetiségű román állampolgár menedéket kért Magyarország szófiai nagykövetségén. A menedékkérők az elviselhetetlen romániai állapotokra hivatkoztak, és kérelmezték magyarországi letelepedésüket. A román–magyar kapcsolatok akkori állapota patthelyzetet teremtett. Októberben a magyar külpolitika a Magyar Vöröskereszt közvetítésével az ICRC közreműködését kérte. A bolgár fél szeretett volna kimaradni az egészből, és amellett volt, hogy a helyzetet magyar–román megállapodással kell megoldani. A háromoldalú tárgyalásokkal párhuzamosan folyt az egyeztetés az ICRC-vel is. A Magyar Vöröskereszt részéről dr. Alföldy Árpád főtítkárhelyettes tárgyalta. Végül, többhónapos tárgyalás után, mindegyik fél elfogadta, hogy az ICRC közvetítésével és útiokmányával a menedékkérők egy harmadik országon – Ausztrián – át elhagyhatták Bulgáriát, és még aznap, 1989. február 17-én, Magyarországra érkeztek.

A Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége 1989. március 16-án tartott ülésén dr. Alföldy Árpád főtítkárhelyettes előterjesztése alapján tárgyalták meg *A Magyar Vöröskereszt közreműködése a romániai menekültek társadalmi támogatásában* című anyagot, amely az eltelt időszakban végzett munka eredményeit összegezte.

Az 1988. márciusi felhívás nyomán a Vöröskereszt segélyszámlájára 18 165 640 forint pénzádomány, illetve szervezeteinkhez közel 20 millió forint értékű ruha és egyéb tárgyi eszköz érkezett.

Minden hozzánk forduló kérelmező pénzbeli gyorssegélyt kapott. Ennek összege kezdetben családtagonként 500 forint volt. A rendelkezésre álló segélykeret növekedése következtében a gyorssegély összegét 1 000, illetve 1 500 forintra emeltük, amely indokolt esetben (tartós betegség, kettőnél több gyerek) ismételhető. A támogatás odaítélésekor figyelembe vettük a más szervek, egyházak által adott pénzsegélyt is.

1988. december 31-ig 14 700 esetben adtunk összesen 14 019 000 forint összegű pénzsegélyt. 1989 első két hónapjában a gyorssegélyek összege meghaladta az 1 millió forintot.

Ruhasegélyt 4 272 esetben igényeltek a menekültek.

Az Iroda 2 062 esetben közvetített állást és, 944 esetben, szállást.

A menekültek tartós beilleszkedésének segítésére, szabadidejük tartalmas eltöltésére székházunkban egy klubot is működtettünk. A hét egy napján tartott összejöveteleken 40–70 fő vett részt. A klub programját a résztvevők igénye szerint egy ötfős klubvezetőség alakította ki. Főleg videóvetítések és ezt követő megbeszélések képezték a programot.

Az Iroda a nyár folyamán közel 300 gyerek üdültetését is megszervezte.

A román anyanyelvűek beilleszkedésének segítésére a TIT közreműködésével 42 fő számára magyar nyelvtanfolyamot indítottunk.

Jelentős vállalkozás volt az első karácsony bensőséges megünneplése. A három napon át folyó rendezvényt sorozaton 450 gyerek és mintegy 700 kísérő vett részt. Az ajándékokat, a megvendéglést, a műsort társadalmi felajánlásokból biztosítottuk.

KELETNÉMET MENEKÜLTEK–1989

– Kovács András–Somlai Gyula –

Magyarország évtizedeken keresztül kedvelt turistacélpontja volt az egykori NDK állampolgárainak. 1989 nyarán is közel 200 000 keletnémet turista tartózkodott hazánkban. A Kelet-Európában zajló rendszerváltás hangulatában az NDK-s turisták egy része nem kívánt visszatérni a hazájába, és próbáltak segítséget kérni az NSZK Nagykövetségén (XIV. kerület Izsó utca 5.). Ez több mint 100 embernek sikerült, de egyre többen táboroztak le az NSZK Konzulátus XII. kerületi Nógrádi utcai épülete környékén, és várták a lehetőséget.

1989. augusztus 13-án az NSZK Nagykövetsége bejelentette, hogy bezárják a konzulátust, mert már nem tudnak több embert befogadni. Augusztus 14-én a konzulátus környékén táborozó körülbelül 180 keletnémet állampolgár számára a Vöröskereszt spontán kezdeményezésre szendvicseket és teát kezdett osztani. Az ételkiosztást Bozai Ágota, a Külügyi Osztály munkatársa és Nagyné Tóth Anna, a Budapesti Szervezet munkatársa végezték, és ők tájékoztatták az épületből kijövő konzult is. A Magyar Hírlap újságírója, Légrády Eszter a lapjában megjelentetett cikkeivel is támogatta munkánkat. A nemrég megalakult Magyar Máltai Szeretetszolgálat is bekapcsolódott a várakozók ellátásába, majd a konzulátus közelében lévő Zugligeti Plébánia (XII. kerület Szarvas Gábor utca) kertjében ideiglenes szálláshelyet alakított ki számukra. Az egyre nagyobb tömegben érkező menedékkérők ellátására azonban nem volt elegendő az új karitatív szervezet technikai, anyagi és humán erőforrása. Ennek enyhítésére a Szeretetszolgálat németországi szervezete egy akciócsoportot küldött Budapestre.

Az augusztus 14-i ételkiosztás után két órával Manfred Blum, a Nyugatnémet Vöröskereszt egyik vezető munkatársa telefonon köszönte meg dr. Alföldy Árpád főtítkárhelyettesnek a Magyar Vöröskereszt gyors segítségét. Másnap már Budapesten folytatták a megbeszélést az együttműködés lehetőségeiről. Ennek alapján a Német Vöröskereszt mobil WC, zuhany és mosdóblokk felállításával biztosította a higiénés feltételeket a közel 700 főre duzzadó zugligeti táborban, és a Magyar Vöröskereszt egy héten keresztül naponta meleg ételt osztott a bentlakóknak. A kialakult szükséghelyzetben gyors döntésre volt szükség; így sem az állami szervekkel való előzetes konzultációra, sem az Országos Végrehajtó Bizottság rendkívüli összehívására nem került sor.

A Vöröskereszt további akciói a főtítkárhelyettes és a Külügyi Osztály vezetője, Sztuchlik Rezső irányítása alatt folytatódott.

Mivel a zugligeti templomudvar és a Hárshegyten berendezett kistábor is hamar betelt, ezért szükségessé vált nagyobb létszámú befogadóhely létesítése. Ennek feltételeiről a Vöröskereszt Országos Titkársága és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat képviselői között tárgyalások kezdődtek. A realitásokról kiinduló egyeztetéseket nehezítette, hogy a Német Máltai Szeretetszolgálat zugligeti táborát irányító képviselői részben politikai bizalmatlanságból, részben pozícióerősítés céljából irreális kívánságokkal álltak elő.

A két szervezet megállapodása értelmében a Zugligetben jelentkező újabb menedékkérőket augusztus 20-a után a Csillebérci Úttörőtáborban helyezik el. Ennek megfelelően augusztus 21-én a Vöröskereszt megrendelt egy 200 fő befogadására alkalmas altábor, és a máltaiakkal közösen kezdte megszervezni az új befogadóhely működtetését. Az ide irányított menedékkérők elszállásolását a Máltai Szeretetszolgálat

megbízottja, Wolfgang von Schmettau, az élelmezés és egészségügyi ellátást a Vöröskereszt Országos Igazgatósága megbízottja, Kovács András önkéntes koordinálta, akinek munkáját Teixler Gizella és Somlai Gyula, a fővárosi szervezet munkatársai segítették.

A két megbízott között eredményes és harmonikus együttműködés alakult ki. A kölcsönös megállapodás szerint a csillebérci befogadótábor vezetését rövid időn belül a Vöröskereszt teljes egészében átvette. Augusztus végén a Vöröskereszt már több mint 2 500 emberről gondoskodott Csillebércen. A naponta 250-300 új jelentkező számára további befogadó helyeket szerveztünk: a közeli Központi Fizikai Kutató Intézet udvarán 200, Leányfalun 100, Zánkán 2 500, Balatonszéplakon és Balatonföldváron 300 keletnémet állampolgár elhelyezéséről, élelmezéséről és egészségügyi ellátásáról gondoskodott a Vöröskereszt. A vöröskeresztes befogadó helyeken a táborvezető mellett egy-két munkatárs és naponta tíz-húsz önkéntes segített a tábor életét emberibbé tenni. Gyerekeknek színes játékprogramokat szerveztünk. Voltak sportversenyek, istentiszteletek, keresztelők, két esküvő stb. Külön figyelmet igényelt a nagy zsúfoltság közepette a nyugalom és biztonság megőrzése. A táborlakók féltették a magukkal hozott tárgyaikat, értékeiket, de még ennél is jobban félték az NDK titkosszolgálat, a Stasi ügynökeitől. A táborrendet és a kapuk védelmét a táborlakókból verbuvált őrséggel sikerült megszervezni.

A Német Vöröskereszt humanitárius katasztrófák kezelésében tapasztalt szakemberei kezdettől fogva segítettek tevékenységünkben. Közreműködtek a hiányzó anyagok Németországból való beszerzésében, jelentős segítséget nyújtottak a gyermekek foglalkoztatásában és a német nyelvű orvosi ellátás megszervezésében. Természetesen sikeres aktivitásunkhoz az NSZK Nagykövetsége is jelentős segítséget nyújtott többek között a menedékerő regisztrációjának szervezésével. Segítséget kaptunk az Ökumenikus Szeretetszolgálat lelkipásztoraitól is.

A Vöröskereszt hat táborában ellátott 6 000, a Máltai Szeretetszolgálat két táborában elhelyezett 1 000 főn túl rokonoknál, kempingekben, szállodákban még több ezren várták a politikai tárgyalások alakulását.

Ennek egyik csöndes eredménye volt az NSZK nagykövetségén tartózkodók kiutazásának megszervezése augusztusban.

Sztuchlik Rezső visszaemlékezése

A Nyugatnémet Nagykövetségen oltalmat kereső keletnémet polgárok 102 fős csoportja Nyugat-Németországba távozásának a megszervezése már diplomáciai, állami feladat volt, amit a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (ICRC) ideérkező küldötte, Francis Amar tárgyalt le a magyar kormány képviselőivel. Ebbe bevonta a Magyar Vöröskereszt vezetését is dr. Alföldy Árpád főtitkárhelyettes személyében. (1989. augusztus 24. éjszaka történt az utazás.)

Szeptember 10-én valamennyi táborban egyszerre hirdettük ki a magyar kormány döntését, hogy a hazatérni nem kívánó keletnémet állampolgárok NDK-s úti okmányokkal bármelyik határátkelő helyen keresztül elhagyhatják Magyarországot.

Személyesen a leányfalui táborban éltem át a távozók örömét, néhányan alig akarták elhinni, hogy valóban szabadon átléphetik az osztrák határt.

A tábor kiürítése után még heteken keresztül érkeztek a környező országokból olyan kelet-német turisták, akik nem akartak hazájukba visszatérni. Ezek egy-két napra átmeneti szállást kaptak Csillebércen az Ifjúsági Szállodában. Továbbutazásukat a Német Máltai Szeretetszolgálat szervezte osztrák buszokkal. A továbbutazóknak a Magyar Vöröskereszt adta ki a továbbutazáshoz szükséges igazolást arról, hogy az adott személy kérelmezi az NSZK-ban való letelepedést.

A segítségnyújtásban közreműködők akkor nem tudták, hogy a keletnémet menekültügy alapvetően változtatja meg Európa politikai és társadalmi arculatát. Viszont jóleső érzéssel állapíthatták meg, hogy a Vöröskereszt alapelveihez híven cselekedhettek a rászoruló emberek javára.

A RENDEZETLEN STÁTUSZÚ MENEDÉKKÉRŐK VÖRÖSKERESZTHEZ VALÓ IRÁNYÍTÁSA

Miközben Magyarországon egyre jobban kibontakozott a demokratizálódási folyamat, Romániában a társadalmi elégedetlenségre adott politikai válaszok a kisebbségi magyar nemzetiséget fokozattan sújtották, ezért egyre többen költöztek, szöktek, menekültek Magyarországra. A többi kelet-európai országból is sokan érkeztek abban bízva, hogy a határon könnyebb Nyugatra jutni. Elterjedt a hír, hogy a magyar hatóságok toleránsabban bánnak a külföldiekkel, így a Szovjetunióban tanuló és a balkáni országokban várakozó harmadik világbeli migránsok is Magyarországon keresztül próbáltak továbbjutni.

A beáramlók számának növekedését 1989-ben még nem követte megfelelő módon a jogi és az intézményi rendszer. Magyarországon 1988-ban készült először a menedékkérőkkel kapcsolatban jogszabály, amelyet elsősorban a Romániából érkezőkre alkalmaztak.

1989-ben iktatták törvénybe az ENSZ 1951. évi Menekültügyi Konvencióját (Convention Relating to the Status of Refugees), azzal a földrajzi korlátozással, hogy csak európai menekültek esetében alkalmazzák.

Ennek megfelelően alakult ki a menedékkérők ügyeivel foglalkozó állami intézményrendszer. A Belügyminisztérium keretében létrehozott Menekültügyi Hivatal csak az európai menedékkérők ügyében folytatott eljárást, döntött a menekültstátusz megadásáról vagy elutasításáról, gondoskodott az eljárás alatt álló, vagy menekültként elismert személyek ellátásának, gondozásának megszervezéséről. Pozitív döntés esetén a menekült a magyar állampolgárokhoz hasonló jogokat élvez. Elutasítás esetén a kérelmezőnek másodfokon, illetve bírói úton volt jogorvoslati lehetősége.

1989 őszén megnyitotta irodáját az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) Budapesti Képviselete. Az Európán kívüli menedékkérők ügyében ez az iroda volt jogosult az eljárás lefolytatására. A magyar hatóságok az UNHCR eljárását tudomásul vették, és az eljárás idejére biztosították a tartózkodási engedélyt a kérelmezőnek, de szállásukról és ellátásukról nem gondoskodtak, s nem élvezték a menekülteknek járó egyéb különleges jogokat sem (például ingyenes gyógykezelés, munkavállalási engedmények stb.).

Nem volt megoldott a menedékkérők érdekvédelme, érdekképviselete. Többségük nem ismerte a menekültüggyel kapcsolatos nemzetközi normákat, nem voltak tisztában jogaikkal és kötelezettségeikkel. Ez különösen a magyarul nem beszélőket hozta hátrányos helyzetbe. Mivel a visszaküldéstől félve a határon nem jelezték szándékukat, ezért csak az előírt jelentkezési határidő letelte után szereztek tudomást arról, hogy melyik hatósághoz kellene fordulniuk. Különösen hátrányos helyzetben voltak az alacsonyabb képzettségűek, akik nyelvi és jogi ismeretek, politikai tapasztalatok hiányában nem voltak képesek kérelmük megalapozottságának indoklására, védelmére.

Jogilag rendezetlen volt az egyébként státuszra jogosult, de nem Magyarországon letelepedni szándékozók helyzete, akiknek esetleg több hónapot kellett várniuk továbbutazásuk lehetőségeinek megteremtésére.

Egyáltalán nem volt érvényes jogszabály a menekültügyi konvenció követelményeinek nem teljesen megfelelő, de a hazájába a várható veszélyeztetés miatt vissza nem küldhető menedékkérők (például polgárháborús országból érkezettek stb.) esetére.

A magyar idegenrendészeti szervek és az UNHCR már a tömeges menekültáramlás előtt néhány esetben kérték a Magyar Vöröskereszt segítségét üldözés elől menekülő családok vagy gyógykezelésre szoruló személyek továbbutazásának megszervezéséhez, családegyesítés megoldásához stb. A Romániai Menekültek Segítő Iroda és az NDK-menekültek ellátásának tapasztalatai is szerepet játszhatott abban, hogy a Vöröskereszt vezetőivel konzultáltak a jogilag tisztázatlan helyzetű menedékkérőkkel kapcsolatos tennivalókról.

Menekülttábor újrainyitása Csillebércen és Leányfalun

A keletnémet menekültek távozása után jószerével még be sem fejeződött a tábori felszerelések, berendezések leltározása, a technikai helyreállítás, a pénzügyi elszámolás, amikor 1989. október 4-én a Menekültügyi Hivatal vezetőjének kérésére újra megnyitottuk a csillebérci menedéktábort az állami táborok zsúfoltságának enyhítése, illetve egy észszerű munkamegosztás kialakítása érdekében.

1989 novemberében az UNHCR budapesti képviselői kezdeményezték a Magyar Vöröskereszt közreműködését az Európán kívüli menedékkérők gondozásának segítésében.

Az együttműködési megállapodások alapján a magyar hatóságok és az UNHCR képviselői a Vöröskereszthez irányították szinte az összes problémát jelentő külföldit. A Csillebérci Úttörőtábor területén a Vöröskereszt által működtetett 200 férőhelyes menedéktábor napok alatt megtelt. A Menekültügyi Hivatal Bicskei Befogadó Állomásáról ide irányítottak 50 szomáliai, 100 csehszlovák, 120 szovjet menedékkérőt, akik nem rendelkeztek tartózkodási engedéllyel. Csillebércre helyeztek át mintegy 100 romániai kérelmezőt, akiknek egyik fele erdélyi gyermekes család volt, a másik fele büntetett előéletű. Az UNHCR közel 50 Európán kívüli (angolai, nigériai, etiópai, afganisztáni, palesztin) menedékkérőt irányított hozzánk. Mivel Csillebércen télen nem volt mód a férőhelyek bővítésére, ezért először Kismaroson egy 30 fős ideiglenes szállást, majd Leányfalun a SZOT Panoráma Üdülőben hosszabb távra 200 férőhelyes tábort alakítottunk ki. Így összesen 400 menedékkérő elhelyezését tudtuk biztosítani.

A fővárosban és környékén csak a Vöröskereszt működtetett ilyen befogadóhelyet. A táborlakók összetétele, jogi helyzete és várható tartózkodási ideje miatt feladataink jelentősen eltértek az NDK-s menedékkérők ellátásának szervezésétől. A szállás, étkezés és egészségügyi ellátásnál figyelni kellett a táborlakók nyelvi, kulturális, vallási, politikai, étkezési sajátosságainak eltéréseiből adódó konfliktusforrások kezelésére. Meg kellett szervezni a hatósági eljárásokban való részvétel feltételeit (tolmács, városi közlekedés). A humanitárius követelményeknek megfelelően segítséget nyújtottunk az igénybejelentő formanyomtatványok megértéséhez, kitöltéséhez. A továbbutazni szándékozókra segítettünk a követségekkel, valamint a más országokban élő és a továbbutazásukat segítő rokonokkal való kapcsolatok megteremtéséhez. A várhatóan hosszabb távon itt-tartózkodásra kényszerülőknek igyekeztünk alkalmi munkákat vagy stabil munkahelyet szerezni. Különös figyelmet igényeltek a gyerekek. Ha a szülők a hivatalokat járták, vagy munkába mentek, meg kellett szervezni a gyerekek felügyeletét és értelmes időtöltését. A gyermekes családok nagy részét Leányfalun helyeztük el, mert ott kedvezőbb körülményeket lehetett a gyerekek részére biztosítani.

Tanácsadó Iroda és segélyraktár átalakítása

Az Arany János utcai székházban működő Romániai Menekülteket Segítő Iroda a keletnémet események alatt változatlanul folytatta a Romániából illegálisan menekülő és legálisan áttelepülő személyek és családok segélyezését, lakhatási és munkához jutási lehetőségeinek koordinálását.

A környező országokban gyorsan elterjedt a hír, hogy Magyarországon megnyílt az ENSZ irodája és a hatóságok toleránsabban kezelik a menedékkérők ügyeit. Természetesen a Vöröskereszt nemzetközi ismertsége miatt az Ügyfélszolgálatunkon az erdélyiek mellett egyre több, más országból érkezett érdeklődő jelentkezett tanácsért, pénzsegélyért, szállásért vagy útlevélért. Rövid időn belül több ezer személy ügyeinek intézésében kellett közreműködni. Az iroda munkájába új, több nyelven beszélő munkatársak kapcsolódtak be.

Az iroda munkatársai a személyes ügyfélfogadás mellett kapcsolatot tartottak a menekültügyi, az idegenrendészeti, a munkaügyi hatóságokkal, az egyházi és más civil szervezetekkel.

Fontos feladat volt a magyar hatóságok, illetve az UNHCR által elismert és más országba tovább utazni szándékozó menekültek számára a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságánál intézni a szükséges úti okmányok beszerzését.

A rászorultak mellett megjelentek az ügyeskedők, haszonszerzők is. A segélyekkel való visszaélések megelőzése és a tényleges szolgáltatások igénybevételének kimutatása, a segélyekkel való elszámolás érdekében megfelelő nyilvántartási rendszert kellett kialakítani.

Ehhez adományba kaptunk egy darab számítógépet, amit hozzáértés és megfelelő szoftver hiányában nehezen tudtunk hasznosítani.

A pénzsegélyek kezelése és az adminisztrációs ügyintézés mellett az Üllői úton az egykori Kilián Laktanya épületének második emeletén egy több helyiségből álló Adományraktár is kialakításra került. A raktárban helyezték el a lakosság és a vállalatok által felajánlott ruhaneműket, háztartási eszközöket és élelmiszer-adományokat. A raktárkészletből az Iroda által kiállított utalvány ellenében lehetett segélycsomagot igényelni. Karácsony közeledtével a Vöröskereszt nemzeti társaságaitól, illetve a nyugati magyar emigrációs szervezetektől egyre nagyobb mennyiségben érkeztek a menekülteknek szánt ajándékok. Az Iroda szervezte az állami táborokban és a Vöröskereszt táboraiban elhelyezett, valamint a rokonoknál vagy magánszálláson a fővárosban és vidéken lakó menekültek számára az ajándékok összeállítását és az elosztóhelyekre eljuttatását.

A ROMÁNIAI FORRADALOM

A Magyar Vöröskereszt az európai segélyszállítmányok koordinátora

1989. december 22-én a menekülttáborban értesültünk a bukaresti felkelésről. A hírre Magyarország és egész Európa megmozdult, és Románia felé vette az irányt. Szervezetek, magánszemélyek, vállalkozások indultak a határ felé. Bár a román hatóságok nem korlátozták a határátkelést, de az utakon ellenőrizetlen fegyveresek garázdálkodtak. A határon elsők között átkelt egyik segélyszállítmány sofőrjét egy orvlövész halálosan megsebesítette. Ezután a sajtóban megjelent kormányzati híradások felszólították a segíteni szándékozókat, hogy a Vöröskeresztnél jelezzék a Romániába irányuló segélyszállítmányokat. A Vöröskereszt megbízottai a határátkelőknél a személyautókat és teherszállító járműveket úti céljuk szerint konvojokba rendezték, a Vöröskereszt megkülönböztető jelzésével látták el, és a honvédségtől, illetve az ICRC-től és a Román Vöröskereszttől kapott információkkal engedték útjára a segélyszállítmányokat.

A Vöröskereszt nemzeti társaságaitól is érkeztek felajánlások a sebesültek és a lakosság ellátásához. Az ICRC december 23-án hozzálátott egy logisztikai bázis kialakításához Budapesten, az Arany János utcában.

A Ferihegyi Repülőtéren a külföldről érkező segélyanyagok részére raktárdepót, Makón egy nagyteljesítményű rádió-adóállomást alakított ki a Vöröskereszt.

A hazai és a nemzetközi vöröskeresztes szervezetek koordinált együttműködése nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy további halálos áldozatok nélkül a társadalmi felajánlások valóban a rendeltetési helyükre eljussanak.

Kovács András visszaemlékezése

1989. december 22-én az Arany János utcában teleraktunk egy mikrobuszt a menekülttáborban lakó menekültek részére összeállított karácsonyi adományokkal. Először Csillebércen osztottuk ki az édes-ségeket és friss gyümölcsöket. Majd délután továbbmentünk Leányfalura, ahol a SZOT Panoráma Üdülőben a Vöröskereszt másik menekülttábora működött. Ahogy a kapubejáróhoz érkeztünk, a megszokottól eltérő rendkívüli nyugtalanságot tapasztaltunk. A táborban lakó erdélyi menekültek kisebb nagyobb csoportokba verődve, egymás szavába vágva izgatottan magyarázták, hogy néhány perccel ezelőtt a rádióban hallották, hogy Bukarestben forradalom tört ki, a Ceaușescu házaspár megszökött. Ez volt az igazi karácsonyi ajándék! Ehhez képest már teljesen jelentéktelen dolog volt az a pár doboz különleges francia csokoládé, a több rekesz narancs és banán, amivel kellemessé akartuk tenni az otthonunktól távolra került menekültek hangulatát.

Az eufórikus hangulatban el is feledkeztem a reggel óta kínzó vesegörcsömről. Hazaérve azonnal bevettem a legerősebb fájdalomcsillapítót, amitől aztán végigaludtam a következő napot. 24-én reggel úgy kezdődött a karácsonyi családi műszak, hogy az ünnepek alatt nem kell Csillebércre mennem. Feleségem hozzálátott a karácsonyi menü elkészítéséhez. A gyerekekkel elkezdtük befaragni a fenyőt, majd kiválogattuk a tavalyi készletből még használható fenyődíszeket, hogy ebéd után közösen díszíthessük fel a fát. Ebéd közben megszólalt a csengő, és a táviratkihordó egy rövid szöveget adott át, amelyen az állt, hogy másnap reggel menjek be az Arany János utcába, mert a romániai helyzet miatt rendkívüli tennivalók vannak. A Szenteste hangulatának annyi....

December 25-én reggel a Külügyi Osztály egy felbolydult méhkashoz hasonlított. Csörögtek a telefonok, az egyik készüléken angolul, a másikon francia nyelven folyt a tárgyalás. A megállás nélkül kattogó telexgépről is legalább három nyelven tekergőzött le a papírtekercs. Valaki gyorsan tájékoztat, hogy az ország minden tájáról a lakosság élelmiszerekkel, gyógyszerrel, meleg ruhával megrakott teherautókkal, személyautókkal tömegesen indul a román határ felé. A külföldi vöröskeresztes szervezetek is sorban jelentkeznek, és kéri a Magyar Vöröskereszt segítségét a Romániába irányuló segélyszállítmányok célba juttatásához. A Külügyminisztérium jelezte, hogy a felkelők és a „szekusok” között fegyveres harcok zajlanak, veszélyes bárkinek átmenni a határon. Az átkelőhelyeken kaotikus állapotok vannak. A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (ICRC) kéri, hogy a Ferihegyi Repülőtérrel egyeztessünk segélyszállítmányok fogadásának, segélyszállítmányok raktározásának, átrakodásának lehetőségeiről. Egyházak, pártok, szállítmányozó cégek, magánemberek adományai, szolgáltatási felajánlásai gyűlnek a dossziékban, külügyi, belügyi, polgári védelmi információk a másik dossziében. Megszerveződött az ügyelet a Hajdú, a Csongrád és a Békés megyei vöröskeresztes szervezeteknél. Az Aradon lelőtt taxisofőrrel és az elrabolt segélyszállító járművekről érkező hírek nyomán egyre többen jönnek rá, hogy egyenként nem célszerű átmenni a határon, és a Vöröskeresztől kérnek tájékoztatást az útvonalak helyzetéről és segítséget a konvojok összeszervezéséhez. Késő délutánra már csökken a nyüzsgés, végül is karácsony van. Azért az éjszakai ügyeletet a telefonoknál és a telexnél az Arany János utcában továbbra is biztosítjuk.

Nem lehetetlen, hogy voltak melléfogásaink, de nem kell szégyellnünk, hogy ezekben a napokban a Magyar Vöröskereszt volt Európa koordinátora.

Jantsits Ágnes visszaemlékezése

Amikor a fenti események zajlottak, már pár éve a Vöröskeresztben dolgoztam, a Külügyi Osztályon. Így visszagondolva igazán történelmet írtunk a magunk módján, vöröskeresztes történelmet. Akkor ugyanis spontán zajlott egy csomó dolog! Az emberek, a kollégák nem nézték az órát, sem a naptárat. Ha szükség volt a munkánkra, ott maradtunk estig! Emlékszem, hogy a MATÁV több tucat telefonvonalat adott, és az egyik földszinti üzlethelyiségben volt a telefonközpont, ahol igazi önkéntesek tucatjai váltották egymást, hogy az adományok minél hamarabb célt érjenek.

Az irodánkban a telexgép tényleg kattogott rendesen, de már nem volt elég hatékony és gyors. Sztuchlik Rezső javaslatára az ICRC-től a kapcsolattartás meggyorsítására kértem – és azonnal kaptunk is – húsz telefaxgépet. Egy a Külügyi Osztályra, tizenkilenc a megyei szervezetekhez került, ami az országos szervezetünkön belüli kapcsolattartást is megkönnyítette. A fax akkoriban modern eszköznek számított.

Az is igaz, hogy ott fenn az első emeleti irodánkban egymásnak adták a kilincset a Nemzetközi Vöröskereszt és a nemzeti társaságok képviselői. Így visszagondolva, az volt az egészben a jó, hogy mindent (vagy majdnem mindent) úgy tettünk, ahogy jónak láttunk. Nem volt idő a töprengésre, és szerintem nem hoztunk hibás döntéseket. Mire a főnökség „felébredt”, valahogy már minden sínen volt.

Az első segélyszállító repülőgép Budapestről Bukarestbe–december 27.

Kovács András visszaemlékezése

December 27-én nem távirat jött, hanem a közelben lakó kolléganő jött át hozzánk azzal az üzenettel, hogy azonnal menjek be az Arany János utcába, és az útlevelemet is vigyem magammal. Jobbnak láttam, ha ezt a feleségem nem hallja. Fogtam a szokásos tábori riadócsomagot (tisztá fehérnemű, szappan, törölköző, kolbász, keksz). A telex és a telefon mellől jött az infó, hogy Ferihegyen egy repülőgépet készülnek indítani Bukarestbe, segíteni kell a szállítmány összeállítását és a berakodását. Az irodában élénk telefonos konzultáció folyt a Honvédelmi Minisztériummal, az ICRC-vel, a Határőrséggel, a Román Vöröskereszttel, a Magyar TV-vel, Rádióval. A repülőtéren volt kint egy vöröskeresztes megbízott, aki a külföldről érkezett segélyküldeményeket kezelte. Nekem többek között az volt a tenni-valóm, hogy a reptéren raktározott anyagok és az Arany János utcába beérkező, folyamatosan módosuló igények összehangolását segítsem. Bár az indulás dél körül volt tervezve, de a kollekció nehezen állt össze. Gyógyszerek, kötszerek, konzervek, tisztasági felszerelés mellett kiemelt kérés volt, hogy a szállítmányban nagy tétel cigaretta is legyen.

Mire megtelt az ülésektől megszabadított (talán) TU-134-es gép utastere, már délután közepén jártunk. A légi személyzetten kívül összesen négy utas részére maradt ülőhely. Kettő a vöröskeresztesek részére, és kettő a sajtó számára. Ekkor még két konfliktus várt megoldásra az indulás előtt. A román nyelven beszélő vöröskeresztes kolléganőt férje leparancsolta a gépről. A megmaradó három helyre még hat-hét újságíró akart betelepedni. Végül is egymás közt megegyezve három tudósító szállt be velem. A gép zavartalanul landolt az Otopeni repülőtéren. A lépcső alján egy mogorva katonatiszt és négy géppisztoly vett körbe. Román nyelven beszélő kolléganő híján kissé nehézkesen indult a kommunikáció. A katona próbált franciául szót érteni, én németül. Végül megállapodtunk, hogy marad az orosz. Papírok rendben, tudósítók átengedve. A katonák egy órán belül kitakarították a gépet. Közben besötétedett. A mogorva katona közölte, hogy sötétedés után már tilos a felszállás a légvédelmi készenlét miatt, ezért reggelig a reptéren kell maradni. Pilótánk közölte, hogy neki muszáj még aznap hazaérkezni, a légi irányítókkal el is intézte. Visszafelé is akadt egy másik tudósító. A teljesen elsötétített repülőgép meredek felszállása közben még láttuk a pásztázó légvédelmi fényeket. Körülbelül negyven perc múlva a pilóta jelezte, hogy már Magyarország területe felett vagyunk.

Az új év első munkanapján, 1990. január 2-án a főtitkár utasítása alapján megalakult a Romániai Segélykoordinációs Iroda. A különböző területekről átvezényelt munkatársakból álló ideiglenes szervezeti egység feladata a Vöröskereszt romániai segélyakcióinak országos irányítása, kapcsolattartás a kormányzati és nemzetközi szervezetekkel és más illetékes szervezetekkel. Az Iroda szervezte a külföldről és hazai felajánlásokból érkező adományok fogadását, tárolását, az igények nyilvántartását, a szállítóeszközök rendelkezésre bocsátását, az útvonaltervek egyeztetését, az önkéntesek és a munkatársak beosztását, a pénzügyi és logisztikai nyilvántartásokat, a sajtó és tájékoztatási feladatok végzését.

1990. január végén Bukarestben az ICRC és a Liga egyeztető tanácskozást szervezett a romániai újjáépítés támogatásáról. A nemzeti társaságok egy-egy romániai megye egészségügyi és szociális helyzetének fejlesztésében vállaltak szerepet. A Magyar Vöröskereszt vezetése a romániai árvaházak működési feltételeinek javításában és a Hargita megyei fejlesztési programokban való közreműködést vállalta.

SEGÉLYAKCIÓK

– Légrády Eszter –

Magyar állampolgárok hazaszállítása

1990. augusztus 20-án éjjel⁸, éjfél után pár perccel a Magyar Vöröskereszt által bérelt két MALÉV különgéppel indultunk Ferihegyről Jordánia fővárosába, Ammanba. A Magyar Vöröskereszt képviseletében hárman, Horváthné dr. László Júlia főtitkárhelyettes, Szabó Endre a külügyi osztályról, és jómagam vettünk részt a titkos küldetésben. Az Öböl-háború miatt az Irakban rekedt, ott dolgozó magyar állampolgárokat kellett kimenekítenünk a háborús térségből. A menekülő magyarok addigra már Szírián keresztül autóbuszokkal haladtak Irakból Jordánia és az ammani repülőtér felé, és eljutottak a repülőtér közelébe. A mi gépünk fedélzetén az utaskísérők helyét biztonsági emberek foglalták el. Sikerült – a tiltás ellenére – felcsempészni az induló gépre egy fotoriportert, Pintér Mártát, akit le akartak szállítani az ő biztonsága érdekében. De végül elértük, hogy maradhatott, és dokumentálhatta az utat.

Csend és feszültség töltötte be az üres repülőt egész úton. Hajnal felé a távoli horizonton már kelt fel a Nap.

Fárasztó órákat éltünk át az ammani landolás után is. Az autóbuszok késtek, és a várakozó repülőgépek „foglyaiként” még nem volt hírünk róluk, hogy merre járnak, hol tartanak a magyarok. Amikor befutottak az autóbuszok, és odakanyarodtak a repülőgépek mellé, férfiak és nők – családapák, anyák kisgyermekekkel és pólyás csecsemőkkel a karjukon – szálltak ki az autóbuszokból, fáradtan és elcsigázva, de már megnyugodva kapaszkodtak fel a gépek lépcsőin, látva a MALÉV kiírást, és a hatalmas vörös kereszt jelet a gép oldalán.

Ferihegyi megérkezésünket riporterek, fotósok és operatőrök hada várta. Kedves jelenet volt, amikor a tranzitból kilépve Horváthné dr. László Júlia, meglátva Jeszenszky Géza külügyminisztert a gépünket várók élén, meggyorsítva lépteit elébe pattant, és így szólt:

„Miniszter úr, jelentem, a Magyar Vöröskereszt teljesítette kötelességét! Hazahoztunk kétszázötven magyar állampolgárt két repülőgéppel.”

⁸ Az iraki szárazföldi hadsereg 1990. augusztus 2-án hajnalban lerohanta Kuvaitot a kitermelt olajmennyiség miatt.

Jantsits Ágnes személyes emléke

Nem sokkal a magyar állampolgárok hazatérése után megjelent az irodánkban egy fiatalasszony egy kisgyermekkel, és nagyon zaklatottan a következőket adta elő. A férje iraki állampolgár, Magyarországon végezte tanulmányait, és házasságkötésük után nem sokkal Kuvaitba mentek dolgozni. Ott született meg első gyermekük, majd a második is úton volt. Az asszony körülbelül nyolchónapos terhes volt, amikor kitört a háború, és a magyar diplomácia hazahozatta a kint rekedteket, a férjnek azonban nem sikerült velük jönnie. Az átélt izgalmak miatt az asszony a Damaszkuszba vezető autóbuszúton adott életet második gyermekének. Miközben az anya elbeszélte a történeteket, a vele lévő kislány a várakozás alatt kizárólag bombázó repülőket rajzolt. A férjét hosszú ideig próbálta kerestetni, de emlékeim szerint a Vöröskereszt Keresőszolgálatának a sok próbálkozás ellenére sem sikerült őt megtalálni.

Segélyszállítmány Jordániába

Röviddel az Irakból Jordániába kimenekített és hazahozott magyar állampolgárok után újra Jordániába kellett repülnie a Magyar Vöröskereszt által bérelt MALÉV-gépnek. A kuvaiti háború elől ezrek és ezrek menekültek el az országból, köztük azok a vendégmunkások, akik a Kuvaithoz közeli országok állampolgárai voltak. Sok pakisztáni, Sri Lanka-i és indiai vendégmunkásnak a semleges álláspontot képviselő Jordániai Királyság nyújtott menedéket. Az ország fővárosa, Amman külterületén hatalmas tábor alakítottak ki az egyre áramló emberek számára.

A washingtoni Magyar Nagykövetség képviseletében a nagykövetség első beosztottja, az irodalomtörténész dr. Bollobás Enikő kereste meg a Magyar Vöröskeresztet, hogy egy amerikai segélyszervezet – a Feed The Children – szeretne ásványvizet vinni az ammani táborba, ahol nincs elegendő ivóvíz a menekültek számára. Azt kérte, hogy a szomszédos ország további enyhítésére Magyarország egészítse ki a küldeményüket gyümölcscsel, és gondoskodjunk mindkét adomány célba juttatásáról. Szinte egyetlen nap alatt – dr. Hajdu Györgyné gyors szervezésében – a Magyar Vöröskereszt munkatársai már másnap hajnalban megtöltötték a gépet friss szabolcsi almával, ezzel a repülőgép immár útra készen állt.

Ammanba érve különös epizód szakította meg az amerikai–magyar közös segélyszállítmány célba juttatását. A helyi repülőtér rakodómunkásainak lejárt a munkaidejük, és megtagadták a gép kiürítését. Így csak másnap reggel kerülhetett volna sor az adomány átadására. Mivel ez volt az első közös magyar–amerikai segélyszállítmány a kuvaiti konfliktusban, felkérésünkre a gépen utazott számos magyar újságíró, fotós, rádió- és tévériporter. Csak pillanatokig volt pattanásig feszült a helyzet. Az egyik fotós, Szigeti Tamás azt javasolta a sajtós kollégáinak, rakodjanak ki ők maguk. A fotósok és az újságírók felgyűrték az ingujjukat, és azonnal nekiláttak a súlyos bálákban és rekeszekben elhelyezett ivóvíz és gyümölcs kihordásához, majd ezt követően – pillanatnyi pihenés nélkül – átrakodták a szállítmányt teherautókba. Még a MALÉV pilótái is segítettek! Így egyetlen óra és kemény fizikai munka után elindulhatott a csoport a menekülttáborba, mert az ivóvíz-hiány enyhítésével nem késlekedhettünk tovább. A segély célba érése után az ammani Magyar Nagykövetség vezetőjének családja gondoskodott a magyarok elszállásolásáról, mert a gépünk csak másnap indulhatott vissza, és így ottrekedtünk.

A segélyprogramok során a Magyar Vöröskereszt segélyszállítmányait újságírók, sajtómunkások is elkísérték, akik minden alkalommal – a szakmai feladatuk ellátása után – igazi önkéntesként kivették részüket a katasztrófa sújtotta területeken folyó munkából. A segélyek pontos célba juttatásának dokumentálása, a tudósításaik vagy fotóik megjelenése az adományok sorsát láthatóvá tette. Ennek nyomán a segélyszámunkra érkező lakossági befizetések lehetővé tették a segélyprogramok folytatását és kiterjesztését.

Nem sokkal az örmény program lezárása után, 1990 nyarán tört ki a Kuvaitot is sújtó Öböl-háború. A Nemzetközi Vöröskereszt évente kiadott jelszavai rendre meghatározták programjaink egy részének kiválasztását. A következő esztendőben, 1991-ben ez a jelszó így hangzott: „A háború áldozataiért!” A felhívás a világ valamennyi Vöröskereszt és Vörös Félhold társaságához szólt. A kérés kiterjedt a háború áldozatainak védelmére is. Ennek a felszólításnak a jegyében döntött úgy a Magyar Vöröskereszt vezetősége, hogy a háború tépázta Kuvaitból a nyár folyamán száz árva kisgyermeket hoz el olyan családokhoz, amelyek vállalják az ellátásukat. A jelentkezők között akadtak szép számmal olyan családok is, amelyek már az örmény gyerekprogramban is befogadtak rászoruló gyermeket. A Magyar Vöröskereszten kívül a világból sok más szervezet is szeretett volna részt venni a kuvaiti segélyprogramban, de csak a Magyar Vöröskereszt tudta elérni a kuvaiti Vörös Félhoddal folytatott tárgyalásain, hogy az arab állam elengedje a gyermekeket egy távoli és a számukra nagyon is idegen és teljesen más kultúrájú országba.

A repülőgépen a Vöröskereszt néhány munkatársa is elutazott a száz gyermekért. Köztük volt Sztuchlik Rezső főtítkárr, továbbá Verpeléti Jánosné személyzeti vezető, Simon Jánosné szociális osztályvezető, Czigány Imréné, a segéyiroda vezetője, ők valamennyien egy-egy részfeladat szakértői voltak. A repülőgép fedélzetén ott volt Eötvösné Barankovics Mária étteremvezető is, akire fontos szerep várt a speciális arab ételek összeállításánál. Velünk tartott a gépen két önkéntes tolmácsunk, Imad Asaf és Balabanian Harutjun, akiknek a segítségét nem nélkülözhattuk az egész programban. A gépen újságírók, rádiós riporterek és fotósok is helyet kaptak.

A kuvaiti gyerekek két hónapot töltöttek Magyarországon, többen közülük azoknál a magyar családoknál nyaraltak, akik már az örmény programban is segítettek. A gyerekeknél az aratta a legnagyobb sikert, hogy „itt vannak hegyek, fák, virágok, erdők” – illet ugyanis eddig nem láttak a lapos sivatagi államban, szülőhazájukban.

Kuvait állam és a Kuvaiti Vörös Félhold a háború végén köszönetképp meghívta a program magyar szervezőit, köztük Imad Asafot és Harutjun Balabanjant, a program önkéntes arab tolmácsait is. Kuvaitban földet érve, már nem láttuk az égő olajkutakat, amelyek füstje első kiutazásunkkor teljesen elfedték a sivatag fölött az eget. Eltűntek a tankcsapdák, a drótakadályok, visszatért a béke az országba. A háború befejezése lehetővé tette, hogy viszontlássuk a gyerekeket, akikkel a kuvaiti árvaházban találkoztunk. Elragadtatással emlegették a magyar szülőknél töltött heteket, a magyarok és a Magyar Vöröskereszt vendégszeretetét. Még ma is kapunk – három évtized múltán – az akkori vendéglátó szülőktől és gyerekeiktől telefonhívásokat: tudunk-e a hazavitt gyermekek sorsáról. Legutóbb egy Pest környéki rendőrcsalád immár felnőtt fia érdeklődött kuvaiti „testvéréről”.

Litvánia – a Magyar Vöröskereszt segítőakciója a tömegtüntetés sérültjeinek

1991. január 11-én Litvániában, a vilniusi tévétoronynál több ezer fegyvertelen ember tüntetett a szólás- és a sajtószabadságért. A tömeget tankgyűrű fogta körül, és ágyúlövésekkel próbálták felosztatni. Tankokat, páncélozott csapatszállító járműveket vetettek be a civilek ellen, a katonaság automata fegyverekkel és a tankokból kilőtt vaklőszerrel tüzeltek, és puskatussal estek neki a békés tüntetőknek. A páncélaútkerekerei, a harckocsik láncfalpai maguk alá gyűrték a védtelen litván polgárokat. A vérengzés után hatvan halálos áldozat és száznál is több súlyosan megsérült ember maradt a helyszínen. A hírre a Magyar Vöröskereszt azonnal gyógyszerből, kötszerből és egyéb kórházi felszerelésekből álló segélyszállítmányt állított össze mindössze pár óra alatt, és indított útnak a litván fővárosba. Még az irodai dolgozók is segítettek, sőt még a portás és a telefonkezelő is.

Dr. Antall József miniszterelnök 1991. január 14-i parlamenti beszédében felolvasta a Magyar Vöröskereszt közleményét, amelyet a tévé és a rádió közvetített:

„A Magyar Vöröskereszt mintegy 150 ezer forint értékben azonnali gyorssegélyt szállít Litvániába, Litvánia eredeti kérésének is megfelelően, elsősegélynyújtó eszközöket, kötszert, élelmiszert és részben takarókat, a helyszínen tájékozódunk az igényekről, hogy utána egy nagyobb segélyt juttathassunk el. A Magyar Vöröskereszt a Nemzetközi Ligánál a Norvég Vöröskereszttel együtt elsőként jelentkezett, hogy a Litván Vöröskereszt segélyigényéről tájékozódjék, és hogy segélyt nyújtson Litvániának. Jelenleg a Lengyel és a Csehszlovák Vöröskereszttel együttműködve tervezzük a segély eljuttatását. Eddig a Finn Vöröskereszt repülőgépe kapott leszállási engedélyt Vilniusban, fedélzetén a segéllyel. A Lengyel Vöröskereszt is elindított egy segélyadományt, még nem tudjuk, hogy átjutott-e a határon. A Magyar Vöröskereszt segélyszállítmánya kedden délután vagy legkésőbb szerdán hajnalban indul Varsón keresztül Vilniusba két vöröskereszttel és egy önkéntessel.”⁹

Röviddel az indulás előtt, Lehel László, az Ökumenikus Szeretetszolgálat vezetője érkezett a Magyar Vöröskereszt székháza elé, adományt hozva a litván sérültek számára. Az élelmiszersegélyt saját kezűleg rakodta be a vöröskeresztes járművekbe. Örömmel szorítottunk helyet az ökumenikusok adományának, az akkori litván körülmények között mindenre óriási szükség volt.

Az egyik gépkocsit Somlyai Imre, a Vöröskereszt szigetszentmiklósi önkéntese vezette. A szállítmánnyal éjjel 3 órakor érkeztünk meg Varsóba. A kihalt, alvó fővárosban rendőrautók cirkáltak, bennük marcona, állig felfegyverzett parancsnokokkal. A rádió éppen akkor mondta be, hogy amerikai harci repülők megtámadták az irakiak állásait. Az egyik rendőrautó mellé sorolva megtudakoltuk, merre induljunk ki a ködös, sötét Varsóból, hogyan találjuk meg a litván határt. A legmagasabb szintű biztonsági készültség nem a távoli iraki háborúnak szólt a Litvániával szomszédos Lengyelországban, hanem a vilniusi állapotoknak. Az ottani szünet nélküli tüntetésekre súlyos megtorlások kezdődtek. Az utóbbiak miatt az akkori feljegyzések szerint január 13. és január 30. között mintegy félezer ember szorult orvosi segítségre, köztük 166 nő. Lőtt sebekkel, komplikált agysérüléssel... Az utóbbit a tankok nagy erejű vaklőszereitől szenvedték el az áldozatok. Siettünk hát, a tanács alapján Suvalki falu, az akkor még szovjet határ felé vettük az irányt.

Utolsó pihenőhelyünket elhagyva, már 12 órája úton voltunk, amikor a nyírfákkal szegélyezett, behavazott vilniusi országúton elsőként érkeztünk egy baleset helyszínére. Egy 17 éves fiatal, nagyon szép kislány az életét köszönheti annak, hogy a vöröskeresztes segélykonvojt elkísérte két fotóriporter, Prohászka Imre és Kertész Gábor is. Gábor, a fotós, aki egyben képzett mentős, a gerincsérült kislányt szakszerűen emelte át az összeroncsolt autóból az egyik járművünkbe. A vöröskeresztes segélykonvojval éppen abba a vilniusi kórházba – az egyetemi gyermekklinikára – szállítottuk be a sérültet, ahol a tévétoronynál lezajlott vérengzés sebesültjeinek az életéért küzdöttek az orvosok. Olyan sok volt a sérült felnőtt, hogy megmentésükre a gyermekklinikát is igénybe kellett venni.

Amikor átadtuk a segélyszállítmányt, az orvos-igazgató végigvezetett minket a kórház újonnan berendezett, a felnőtt betegek számára váratlan gyorsasággal kialakított baleseti osztályán, ahol a tévétoronynál történt támadás sérültjei feküdtek. Az egyik ágyról viaszszín arcú, 24 éves egyetemista fiú nézett ránk. A tank hernyótalpa zúzta össze a lábát, a combcsontja eltörött. Sajnos, amputálni kell – húzott félre a litván főorvos, a klinika igazgatója – különben nem tudjuk megmenteni az életét. Nincs elegendő kötszerünk, antibiotikumunk. A következő ágyon egy idősebb férfi feküdt, aki súlyos sérülései miatt olyan gyógyszerre szorulna, amit nem tudnak beszerezni...

Hazaérve, két gyors telefon. Dr. Surján László, az akkori népjóléti miniszter és dr. Andics László, az Országos Mentőszolgálat főorvosa és egyben a Vöröskereszt elnöke azonnali intézkedésére magyar mentőrepülőgépet indult a litván fiúért. A gép fedélzetén ott volt maga Andics László és Kertész Gábor fotós is. Ugyanaz a gép, ugyanaz a személyzet, amelyik Sütő András erdélyi magyar író menekítette ki Marosvásárhelyről, hogy megmentse az író szeme világát.

Hosszú hónapokig feküdt a vilniusi egyetemista – Ramanavičius Arūnas – a Fiumei úton, az Országos Traumatológiai Intézetben. A pár nappal utána ideszállított két másik súlyos sérülttel – a 62 éves Vaslav

¹⁰ <https://antalljozsef25.hu/politikai-beszedek/orszaggyulesi-beszedek/16-az-orszaggyules-1991-evi-teli-rendkivuli-ulesszakanak-9-68-ulesnapja-1991-január-14>

Buzesszel és a 22 éves Jurzkencius Bronius Algirdóval – együtt kapta vissza egészségét a fiatal diák a nagyon gyors segítségnek is köszönhetően. A fájdalom és a türelem hónapjai alatt a Magyar Vöröskereszt önkéntesei látogatták őket. Az első nehéz hetek után az egyetemista fiú a saját lábán, mankó nélkül kísért ki látogatóit...

A MENEKÜLTSZOLGÁLAT MEGALKAKÍTÁSA ÉS TEVÉKENYSÉGE 1990–1993

– Kovács András –

1990 februárjában a Magyar Vöröskereszt Országos Végrehajtó Bizottsága határozatot fogadott el arról, hogy a menekülttábor, a tanácsadó iroda és a segélyraktár egységes szervezeti keretben Menekültszolgálat néven folytassa tevékenységét. Az új szervezeti egység vezetésére én kaptam megbízást.

A Külügyi Osztály keretében megalakult Menekültszolgálat koordinálta az állami és társadalmi, karitatív szervezetekkel való együttműködést, biztosította a Vöröskereszt megyei és helyi szervezetei által végzendő menekültsegélyezési munka feltételeit, szervezte az apparátus és az önkéntesek szakmai képzését, továbbképzését.

Elemzéseket készített és programokat dolgozott ki a menedékkérők szociális gondozására, a menekültek társadalmi beilleszkedésének (integráció) segítésére, a hazájukba való visszatelepülésre (repatriálás). Ellátta az ügyfélfogadással kapcsolatos szervezési és ügyintézői feladatokat (regisztráció, tanácsadás, felvilágosítás). Lebonyolította a nemzetközi szervezetekkel való levelezéseket, tárgyalásokat, utazási ügyintézést. Elvégezte a segélyekkel kapcsolatos szolgáltatásokat (adományok fogadása, szortírozása, elosztása, szállítása, segélyek kifizetése). Gondoskodott a Menekülttábor működtetéséről.

A Menekültszolgálat munkatársai a Koordinációs Irodában, az Ügyfélszolgálaton és a Menekülttáborban egyaránt végeztek ügyintézői, szervezési és szociális ellátási feladatokat.

A Menekültszolgálat rövid időn belül újabb erőpróbákra kényszerült.

Újabb erdélyi menekültek

1990 márciusában Marosvásárhelyen öt halálos áldozattal és több száz sebesülttel járó etnikai konfliktus zajlott le. A magyarellenés pogrom következtében újra megindult a menekültek áradata Magyarországra felé. Néhány napon belül több ezren kértek menedéket az anyaországban. Ugyanakkor a forradalom utáni optimista hangulatban szülőföldjükre visszatérni kívánó családok közül sokan elbizonytalanodtak, és inkább itt keresték a végleges letelepedés lehetőségét. Az ellátás szervezése mellett figyelmünket a társadalmi beilleszkedés és integráció segítésére kellett összpontosítani.

A Szovjetunió felbomlásának időszakában az izraeli kormány hívására több százezer szovjet állampolgár kelt útra a magasabb életszínvonalat nyújtó Izraelbe. Közvetlen repülőjáratok híján a kivándorlók Magyarországon keresztül jutottak el utazásuk céljához. A Budapestig tartó utat többségük autóbusszal vagy vonattal tette meg, és Ferihegyen szálltak repülőgépre. A MALÉV Budapest és Tel-Aviv között egy év alatt 90 menetrend szerinti járat mellett 72 zsúfolásig megtelt sűrítő és charterjáratot indított. A zsidók nagymértékű bevándorlása ellen palesztin szervezetek terrorista fenyegetéssel és erőteljes diplomáciai nyomással elérték, hogy 1990-ben a MALÉV bevándorlókat szállító külön járatait leállította. A Budapesten várakozó áttelepülők részére az Izraeli Nagykövetség átmeneti szállást alakított ki, aminek berendezéséhez a Magyar Vöröskereszt közreműködést is kérte.

Légrády Eszter visszaemlékezése

1990 októberében – immár hét hónapja a Magyar Vöröskereszt kommunikációs felelőseként – a főtitkár megbízásából megbeszélést folytattam Izrael budapesti Nagykövetségén a következő témákban:

A Nagykövetség azt kérte, hogy a Magyar Vöröskereszt segítse a Szovjetunióból Izraelbe kivándorló családokat, akik Ferihegyen átszállásra várakoznak, és hogy a repülőtéren lássuk el őket frissítővel, keksszel stb. Úgy emlékszem, hogy esetenként bekísértük őket a Magyar Vöröskereszt Arany János utcai székházába, ahol a családok, idősök, gyermekek megpihenhettek, amennyiben az átszállásra még aznap sor került. A másik elgondolás az volt, hogy keressünk a kivándorlók számára a repülőtér közelében egyszerű szállást egy, legfeljebb két éjszakára, amíg tovább tudnak utazni. Természetesen minden igen szigorú biztonsági szabályok betartásával zajlott. Bárhová léptünk, mentünk igazolnunk kellett magunkat a velük való találkozás, érintkezés előtt.

A kivándorlók több napon át, több repülőgéppel érkeztek. Az ideiglenes elszállásolásra egy kőbányai gyár művelődési háza látszott alkalmasnak, ahol a nagy előadóteremben matracokat helyeztünk el a padlón. A kivándorlók itt pihenhettek meg. Azokban a napokban sokat ingáztam a szálláshely és a repülőtér között. Mindez éppen a taxisblokád idején történt. Emlékszem, megállítottak a közlekedési csomópontokon a sztrájkolók, és nem akartak tovább engedni. Minden alkalommal elmagyaráztam, hogy miért kell nekem mindenképp átjutnom az útelzáró akadályokon. Kinyitottam a takarókkal, üdítőkkel, tisztálkodó szerekkel teli csomagtartót, és elmondtam, hogy kiknek és miért nélkülözhetetlenek ezek a dolgok. Ez meggyőzőnek látszott. Néhányan visszakérdeztek, és ha meghallották, hogy a kivándorlók többsége többgenerációs család, a szülők mellett nagyapák és unokák is voltak, meglepetésre a marcona férfiak között mindig akadt néhány, aki teljesen megrendült. Pár szó még, és sikerült továbbjutni. A Vöröskeresztnek nagy tekintélye volt, és ez nagyon segítette munkánkat idegen terepen is.

Élénken él bennem, hogy igen sok többgenerációs nagycsalád volt az érkezők között: több nemzedék együtt, egyszerre, kisebb csoportokban, kis szigeteket alkotva, némán, könnyes szemmel várokoztak. Gondolkodtak a döntésükön, a sorsukon. Volt, aki a Szovjetunióból, az odahagyott otthonából magával hozott kis sámlin ült, egy letörölhetetlen könnyecseppel a szemében. Kisgyerekek, akik örültek, hogy szívószállal ihatták a Coca-Colát. Egyszerre látszott az arcokon a kivándorlás öröme és fájdalma.

Emlékeim szerint az egy-kétnapos budapesti tartózkodás után sok száz kivándorlón segítettünk.

Az Izraeli Nagykövetség később biztonsági okokra hivatkozva erre a segítségre már nem tartott igényt. Ugyanakkor rendszeresen jelentek meg a Vöröskereszt ügyfélszolgálatán izraeli bevándorlói vízummal rendelkező szovjet állampolgárok, akik eleve más országba akartak utazni, és ehhez kérték segítségünket. Az Öböl-háború kezdete után a háborús veszélyre hivatkozva többen nem akartak Izraelbe tovább utazni, sőt már Izraelből is érkeztek vissza Magyarországra, és kérték segítségünket itteni letelepedéshez vagy harmadik országba történő továbbutazáshoz. Mind a Szovjetunióból, mind az Izraelből érkezők az emberi jogokról szóló nemzetközi deklarációkat, az ENSZ Menekültügyi Konvencióját, a magyar alkotmányt és

egyéb törvényeket hozták fel érvként átmeneti vagy tartós tartózkodási engedély megszerzése érdekében. Többségük indokait humanitárius szempontból nem lehetett visszautasítani. Többek között ilyen kérdésekre vártunk választ a hatóságoktól, hogy kötelezhetőek-e a szovjet állampolgárságtól megfosztott (tehát hontalan) személyek olyan befogadó országba való továbbutazásra, ahol háborús események vannak. Felmerült a kérdés, hogy amennyiben a visszaküldés vagy a továbbutazás feltételei nem egyértelműek, jogilag milyen státuszúnak kell őket tekinteni.

Az ötvennél több szovjet zsidó is a többi rendezetlen státuszú menedékkérőhöz hasonlóan Csillebércen került elhelyezésre. Volt köztük magasan kvalifikált tudós, jól képzett szakmunkás és politikai kalandor is. Egy részüknek a Menekültszolgálat segítségével viszonylag hamar sikerült továbbutazni. Mások éveken át tartó kísérletek ellenére sem találtak más befogadó országot, de sikerült Magyarországon elhelyezkedniük.

Albán menekültek Csillebércen

A kelet-európai szocialista rendszerek összeomlása a viszonylagos elszigeteltségben élő Albániát sem kímélte. Az 1990 tavaszán indult tüntetések nyomán kisebb lazítások történtek. Az albánok azonban gyökeres változást akartak. 1990 júliusában kitört felkelésben a lázadók összecsaptak a kormányerőkkel, majd több ezren kértek menedéket a külképviseleteken. Legtöbben az olasz és a német nagykövetségre menekültek. A tiranai Magyar Nagykövetségen 40 albán állampolgár kért védelmet. A külügyminisztériumok megegyezése alapján július 14-én a MALÉV különjáratával a Magyar Vöröskereszt munkatársának kíséretében mind a negyven albán Budapestre érkezett. Valamennyiüket Csillebércen a Vöröskereszt táborában helyeztük el. Megkapták a szükséges orvosi ellátást. A korlátozott lehetőségek mellett biztosítottuk a muszlim szokások szerinti tisztálkodási és étkezési feltételeket. A magyar hatóságoknál lefolytatott eljárás során kivétel nélkül mindegyik azt közölte, hogy Nyugatra kívánnak továbbutazni. Csalódottan fogadták, hogy az általuk kívánt országokban nem várják őket tárt karokkal. Elkecsereződésüket az is fokozta, hogy menedékkérelem hiányában a magyar hatóságok csak korlátozott időre tudtak tartózkodási engedélyt adni. Továbbutazásuk intézését nagymértékben nehezítette, hogy semmilyen idegen nyelvet nem beszéltek, így a külképviseletekkel való ügyintézés is lassan haladt, és még alkalmi munkavállalási lehetőségük is korlátozott volt. A Vöröskereszt saját költségén biztosított tolmácsot ügyeik intézéséhez, és segítette őket minimális magyar nyelvi ismeretekhez. Néhányuknak segítettünk Németországban és Franciaországban tartózkodó rokonaikhoz továbbutazni. Volt, akinek sikerült vidéken olyan munkahelyet találni, ahol gyerekkel együtt lakhatási lehetőséget is kapott.

DÉLSZLÁV MENEKÜLTEK 1991–1993

Szlovéniában az 1990. december 23-án tartott népszavazás a függetlenség mellett döntött, és 1991. június 25-én Szlovénia bejelentette kiválását a Jugoszláv Föderációból. Alig néhány órán belül Horvátország irányából jugoszláv páncélosok gördültek át a határon. Ezzel megkezdődött a mintegy tíz éven keresztül zajló délszláv háború. A szlovéniai első szakasz a nyugati országok gyors diplomáciai közbelépése eredményeként tíz nap múlva békekötéssel és a jugoszláv hadsereg elvonulásával zárult. A függetlenségét szintén kihirdető Horvátországon belül az évszázados nemzeti gyűlölködés felélédeése eredményeként különösen kegyetlen és kíméletlen polgárháború bontakozott ki.

A Magyar Vöröskereszt a fegyveres konfliktusok kezdetének első napjaiban Baranya, Somogy, Tolna, Zala, Csongrád, Bács-Kiskun megye határ menti településein (például Mohács, Siklós, Szigetvár, Barcs, Nagykanizsa, Kelebia) több száz jugoszláv menedékkérő ideiglenes elszállásolását és alapellátását biztosította, később az állami menekülttáborok (Mohács, Nagyatád, Csongrád) élelmiszerrel, tisztasági felszereléssel és ruhaneművel történő ellátásához nyújtott segítséget.

1991 júniusától az általános munka mellett a jugoszláviai menedékkérők segélyezésével kapcsolatos rendkívüli feladatokat is a Menekültszolgálat koordinálta. A hivatalos kimutatások szerint 1991 végén közel 40 000 átmeneti védelmet kérő jugoszláv állampolgár tartózkodott Magyarországon. Ebből körülbelül 3 800 személy volt táborban. A menedékkérők többsége az állami regisztrációtól való idegenkedés miatt, illetve a közeli visszatérésre számítva, rokonoknál, ismerősöknél vagy saját költségen magánszállásokon lakott. Az állami szervek közel 20 000 magánszálláson lakó menedékkérőt vettek nyilvántartásba, s részesítettek segélyben.

A Vöröskereszt országos és helyi szervezetei kezdettől fogva a táboron kívül lakó, az állam által nem regisztrált menedékkérők segítésére összpontosította figyelmét. Közel 20 000 menedékkérőnek nyújtottak segítséget. 1991-ben a hazai adományokból mintegy 100 tonna élelmiszert, 110 tonna ruhaneműt (összesen körülbelül 30 millió forint értékben) és körülbelül 400 000 forint értékű tisztálkodási felszerelést osztottunk szét a rászorulóknak. Az év végén körülbelül 12 000 olyan személy szerepelt nyilvántartásunkban, akik az állami szervektől semmilyen segítséget nem kaptak. A táborokon kívül lakó menedékkérőknek havonta legkevesebb 500 forint értékű segélycsomagokat biztosítottunk. A Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Ligája nemzetközi felhívására körülbelül 220 000 svájci frank (körülbelül 12 millió forint) értékű, főként természetbeni adomány érkezett, a francia kormány 6 millió forinttal támogatta a Vöröskereszt segélyprogramját. E készpénzből főként az adományokból be nem szerezhető segélyanyagokat vásároltunk.

A válság elhúzódása, a harcok kiéleződése, a menekültek otthonainak megsemmisülése miatt jelentősen csökkent a hazatérés közeli esélye. A befogadó családok, illetve a saját költségen élők tartalékai is egyre inkább kimerültek. Helyzetüket a tél beállta tovább nehezítette. Az addig csak eseti segítséget igénylők egyre nagyobb számban folyamatos, rendszeres támogatásra szorultak. Elsősorban alapvető élelmiszerekre (liszt, cukor, főzőolaj, húskonzervek, bébiétel stb.), tisztasági felszerelésekre (szappan, fogkrém, mosópor), ruházatra (például meleg cipő, fehérnemű stb.) illetve fűtési költségek fedezésére volt szükségük. E szükségleteket részben természetbeni adományokkal, részben készpénzsegély nyújtásával próbáltuk enyhíteni.

1992 júliusában a bosnyák menekültek tömeges érkezése nyomán szükségessé vált, hogy az ad hoc intézkedésekre épülő munkát folyamatos és áttekinthető feladatvégzés váltsa fel. Ennek érdekében került sor a Menekültszolgálat irányítási és operatív tevékenységi rendjének átmeneti módosítására. Mivel a segélyre szorulóknak döntő többségében a déli megyékben tartózkodtak, ezért a megyei szervezetek a segélyprogram szervezésében közvetlen jogosultságokat kaptak. A Somogy megyei titkár vezetésével Kaposváron egy operatív irányító központ került kialakításra. Ezen kívül Baranya, Bács-Kiskun, Csongrád és Zala megyében lehetőség nyílt új munkatársak beállítására a menekültcsaládok segélycsomagjainak összeállításához és szétosztásához. A vidéki munkatársak bérköltségéhez a nemzetközi szervezet hozzájárulást biztosított.

A Nemzetközi Vöröskereszttől körülbelül 160 tonna élelmiszer és tisztasági felszerelés (körülbelül 27 millió forint értékben) érkezett. Ennek szétosztására három regionális raktárt alakítottunk ki (Kaposvár, Szeged, Budapest), és innen szállítottuk a segélyanyagokat a helyi alapszervezeteinkhez, elsősorban Baranya, Somogy és Csongrád megyébe, ahol közel 200 önkéntesünk segítette, hogy a segélyek a családokhoz eljussanak.

1992 végén a Vöröskereszt szervezeteinél 42 822 személy (körülbelül 10 000 család) részére egy vagy több alkalommal összesen 15 528 000, forint értékben 9 705 családi egységcsomagot és 16 millió forint értékű egyéb adományt osztottunk ki. (Egy csomag körülbelül 1 600 forint értékű élelmiszert és tisztasági felszerelést tartalmazott.). Természetesen a Belügyminisztérium Menekültügyi Hivatala menekülttáboraiába is jutott a segélyanyagokból: közel 40 ezer kg élelmiszert, 21 ezer kg ruhaneműt, 5 ezer kg tisztasági csomagot és 365 kg egyéb adományt (például játék, gyógyszer) adtunk át.

A Menekültszolgálat munkatársai a Nemzetközi Vöröskereszt által, a háború sújtotta területekre útnak indított 105 külföldi segélyszállítmány Magyarországon keresztül történő áthaladásához nyújtottak segítséget (például vámértékesítés, átrakodás szervezése, konvoj kíséret). A megyei szervezetek közel 14 millió forint értékű – a magyar lakosság és intézmények által felajánlott – élelmiszert, gyógyszert és ruhaneműt juttattak el a délszláv országokba.

1993 első felében megyei kollégáink igen nagy erőfeszítésekkel, egyéb munkáik rovására igyekeztek biztosítani a folyamatos ellátást. Ehhez gyakorlatilag minden rendelkezésre álló tartalékkészletet felhasználtak. A hazai és a külföldi adományok csökkenése, illetve a munkatársak fizikai és idegi kimerülése miatt

a nyár végére a program kritikus helyzetbe került. A Föderáció többszöri felhívásunk, illetve ígéreteik ellenére nem nyújtott érdemi segítséget a Magyar Vöröskeresztrel szembeni elvárások teljesítéséhez. Segélyanyagok hiánya miatt nyáron le kellett állítani a segélyezést Baranya megyében. Komoly gondot okozott az is, hogy az ősz végén mégiscsak rendelkezésre bocsátott nemzetközi segélycsomagok összeállításánál és szétosztásánál a Föderáció megbízottja – hatáskörét jelentősen túllépve – igyekezett beavatkozni, figyelmen kívül hagyva a megyei szervezetek ismereteit és javaslatait.

Ezzel együtt az év során körülbelül 8 000 délszláv menekült folyamatos segélyezését sikerült megoldani.

EURÓPÁN KÍVÜLI MENEDÉKKÉRŐK GONDOZÁSA

Ázsia és Afrika több országában is bizonytalan gazdasági és politikai helyzet alakult ki, emiatt térségünkben megélénkült a migrációs mozgás. A magyar kormányzat 1993-ban bejelentette, hogy feloldja a konvenció földrajzi korlátozását, így több Európán kívüli menedékkérő elhelyezésére volt igény. Az ezzel kapcsolatban megnövekedett feladatok ellátása újabb terheket jelentett az államnak, így nem nélkülözhetette a Vöröskereszt közreműködését olyan külföldiek esetén, akiknek helyzete jogilag nem tisztázott, vagy akik az állam által meghatározott segélyezéstől eltérő segítségre szorultak.

Az UNHCR-rel és a Menekültügyi Hivatallal történt megállapodások alapján a Vöröskereszt már 1989-től ellátta az Európán kívüli migránsok érdekvédelmét és gondozását. Ez alapvetően, a Csillebércei táborban elhelyezett, az UNHCR eljárása alatt álló személyekre terjedt ki. A határt illegálisan átlépő afrikai és ázsiai migránsok, ha nem jutottak el a fővárosba, többnyire a Határőrség fogdájaiba, majd onnan Kistarcsára (Kerepestarcsa) kerültek idegenrendészeti őrizetbe.

1992 márciusától a Menekültszolgálat feladatai a kistarcsai idegenrendészeti átmeneti szálláson elhelyezett külföldiek, illetve a szélesebb értelemben vett migránsok (bevándorlók, gazdasági vándorok stb.) szociális gondozásával és érdekvédelmével bővültek.

Budapesten tanuló egyetemistákból és a külföldiek érdekvédelmi szervezeteinek aktivistáiból (például Martin Luther King Egyesület, Kurdisztáni Diákok Magyarországi Szervezte) nyelvi és nemzeti szempontok figyelembe vételével egy önkéntes szociális gondozói csoportot alakítottunk ki. Az Országos Rendőr-főkapitánysággal kötött együttműködési megállapodás alapján a csoport tagjai hetente háromszor látogattak a szállásra. Mintegy 500 személlyel folytattak egyéni beszélgetéseket, és segítettek jogaik, kötelességeik, lehetőségeik és korlátaik megértésében, közreműködtek személyes ügyeik intézésében (például tolmácsolás, kérelmek megfogalmazása).

158 különösen veszélyeztetett (például kisgyermek, terhes nő, beteg) vagy hazájába vissza nem küldhető személyt kihoztunk, és a menekülttáborunkban, vagy magánszálláson helyeztünk el. Közreműködésünk eredményeként a hosszabb ideig a rendőrségi szálláson tartózkodni kényszerülő személyek eltávozási vagy ideiglenes tartózkodási engedélyt is kaphattak.

A Vöröskereszt saját készleteiből igyekezett az átmeneti szállás ellátási körülményeit javítani. A vallási előírásokhoz igazodó élelmiszerek mellett 1 500 tisztasági csomagot (fogkrém, szappan, borotva, mosópor, törülköző, fertőtlenítő), 1 500 takarót, 2 500 csomag cigarettát, 2 tonna használt ruhát és cipőt juttattunk el a szállás lakóinak. Idegen nyelvű újságokat, könyveket is vittünk.

Hasonló segítséget igyekeztünk biztosítani a Határőrségnek, illetve Győr-Sopron megyei kollégáinknak az osztrák határon elfogott vagy visszatoloncolt külföldiek sorsának rendezéséhez.

Abban az időszakban, amikor a Vöröskereszt szociális gondozói szolgálatot teljesített, az idegenrendészeti átmeneti szálláson enyhültek a fogvatartottak és a hatóságok közti konfliktusok, sem lázadás, sem éhségstrájk nem történt.

A Vöröskereszt gondozásába átkerült migránsok számára biztosítottuk a telefonálási és levelezési lehetőségeket, a követségekhez való eljutást. Így külföldön élő rokonaikkal, ismerőseikkel, támogatóikkal kapcsolatba lépve, önmaguk meg tudták szervezni az országból való távozásukat.

A SEGÍTŐ OTTHON KIALAKÍTÁSA ÉS A MENEKÜLTEK TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓJA

A Csillebércei Ifjúsági Központtal kötött bérleti szerződés 1993. május 31-én lejárt. Mivel ez volt az egyetlen fővárosban működő menekülttábor, megszüntetése jelentős problémákat okozott volna a már hosszabb ideje itt lakó és egzisztenciálisan Budapesthez kötődő menekültek számára. A Vöröskereszt nem rendelkezett a menekültek elhelyezésére, ellátására szolgáló ingatlanokkal, ezért ezeket külső szervektől, egy mástól nagy távolságra bérelte. A Vöröskeresztre, illetve a menekültsegélyezésre vonatkozó adó- és

illetékedvezmények az épületet bérbeadó tulajdonosokat nem illették meg, ez az infláció mellett tovább növelte a bérleti díjakat, amit már egyre nehezebben tudtuk a rendelkezésre álló forrásokból fedezni.

A Fonyód utcai Segítő Otthon kialakítása

A Belügyminisztérium Menekültügyi Hivatala a Debrecenben létesített új menekülttáborban ajánlott a Vöröskeresztnek egy rossz állapotban lévő épületet, amelynek felújítási költsége is a Vöröskeresztre hárult volna.

Viszonylag kedvező árajánlatot kaptunk egy körülbelül 200 férőhelyes munkásszálló megvásárlására Csepelen, ahol feltételezhetően a csillebérci kereskedelmi árnál olcsóbban tudtunk volna menekülttábort működtetni. Ennek használatba vételéhez azonban hosszabb időre volt szükség.

Nem jártak sikerrel a megürült szovjet laktanyák valamelyikének megszerzésére irányuló törekvéseink sem.

Végül a Caola Szappangyár megüresedett munkásszállója tűnt legalkalmasabbnak, ahol a menekültellátáshoz szükséges irodai, tábori és raktári helyiségeket ki tudtuk alakítani úgy, hogy a működési költségeket a bérleti díjakba beépített magas adók és illetékek ne terheljék.

Amint megszületett a döntés a saját objektum megvásárlására, a Menekültszolgálat és a Gazdasági Osztály rendkívül feszített tempóban szervezte meg az épület célirányos felújítását és berendezését. Szeptemberig sikerült meghosszabbítani a Csillebérci Úttörőtáborral is a működési szerződést.

Szeptemberben a gyermekes családok és a tábori személyzet átköltözésére került sor. Októberben az egyedülállók és a raktárkészlet áttelepítése is megtörtént. A háromszintes épületben tíz négyszemélyes és tíz hatszemélyes lakószobában száz fő elhelyezését sikerült biztosítani. Minden szinten kiépítettek női és férfi vizesblokkot, főzésre, ételtárolásra, és étkezésre alkalmas berendezéssel felszerelt konyhát. A földszinten egy ügyeleti helyiség, egy orvosi rendelő kétszemélyes betegszobával, ágyneműraktár került kialakításra. A táborvezető és munkatársai részére három irodahelyiség állt rendelkezésre.

A földszinten egy többcélú közösségi helyiséget is berendeztek, ahol 50-60 személy részére lehetett közös programokat (például. filmvetítés, ünnepi műsor) tartani. Itt került sor a nyelvtanfolyamok megszervezésére is. A XI. kerületi polgármester és a Vöröskereszt XI. Kerületi Szervezete segítséget nyújtott a gyerekek iskolai és óvodai elhelyezéséhez.

Az év végére befejeződött az átalakítás második üteme is, így az objektumba átköltözhetett a Menekültszolgálat Irodája és a Menekültsegélyezési Raktár is.

Tököli lakásprogram

A Menekültszolgálatnak egyre nagyobb figyelmet kellett fordítania a korábban megkezdett integrációt segítő program megvalósítására. Ennek két alapvető feltétele az állandó munkalehetőség és a stabil lakhatási lehetőség.

A Vöröskereszt már 1988-ban kidolgozott egy koncepciót az erdélyi menekültek társadalmi beilleszkedésének segítésére. A program megvalósítására a letelepedési alap időleges kimerülése, az OTP-kölcsönök folyósításának megváltozott rendje és a Ligától várt segítség elmaradása miatt nem kerülhetett sor.

Gondot okozott, hogy a Csillebérci Menekülttábort a régebben érkezett menekültcsaládok nem tudták elhagyni, ezért az újonnan érkezők elhelyezése egyre nehezebb lett. A táborban lakó erdélyi családok komoly erőfeszítéseket tettek megfelelő lakás szerzésére. Valamennyi család felnőtt tagja állandó munkahellyel rendelkezett, és többségüknek sikerült olyan mennyiségű pénzüsszeget megtakarítani, amely elegendő lett volna, hogy OTP-hitel, bankkölcsön és a Letelepedési Alap által biztosítható segély, illetve kamatmentes kölcsön igénybevételével lakást vásárolhassanak. Az adás-vételi szerződések azonban eddig minden esetben megghiúsultak a pénzintézetek, illetve az államigazgatási szervezetek bürokratikus és hosszú ideig elhúzódó eljárása és a pénz átutalásához szükséges ügyintézési időtartam miatt.

A tapasztalatok alapján a menekülteknek nem segélyre volt szükségük, hanem a hitelek és a kölcsönök realizálásáig az adás-vétel lebonyolításához szükséges készpénz megelőlegezésére. Ezt a kockázatot sem a munkahelyek, sem a segélyszervezetek nem vállalhatták.

Ebben a helyzetben kidolgoztunk egy olyan javaslatot, hogy a Vöröskereszt minimális kockázatot jelentő módon biztosítson azonnali készpénzt a menekült által kiszemelt lakás megvásárlásához, és azt a menekült a Vöröskereszttel kötött szerződés szerint fizeti vissza. Ezzel jelentős segítséget tudtunk nyújtani a lakás megvásárlásához szükséges idő áthidalásához. Az 1989-ben meghirdetett integrációs program céljára az Osztrák Vöröskereszt illetve a Bécsi Magyar Nagykövetség a "Segíts, hogy segíthessünk" számlára körülbelül 3 millió forint összegű adományt fizetett be. Ebből az összegből annak idején a Fővárosban két közepes méretű (körülbelül 50 négyzetméter alapterületű), felújításra szoruló, de azonnal beköltözhető komfortos lakást lehetett vásárolni.

Az alternatív elképzelések kidolgozása és a lehetőségek felmérése során konzultációkat folytattunk a Menekültügyi Hivatal illetékeseivel arról, hogy a volt szovjet katonai objektumokban maradt lakásokból vásárolhassanak a menekült családok is. Így kezdődtek meg a tárgyalások Tököl polgármesterével a Csillebércen lakó nyolc erdélyi és a fővárosban szűk albérlésben lakó további négy család részére lakás vásárlásáról. A tárgyalások eredményeként a lakást igénylő családoknak első részletként a felújítás költségeihez előírt 250 000 forint összeget kellett befizetniük. Ezt a Vöröskereszt a rendelkezésre álló forrásából mind a tizenkét család részére átutalta. A családok a saját megtakarításukból be tudták fizetni az általuk választott lakás nagyságának megfelelő induló részletet is. A kivitelezéssel megbízott vállalkozó így el tudta kezdeni a lakások felújítását, és volt elegendő idő az OTP-kölcsönigénylések és a Letelepedési Alapból igényelt támogatások eljárásának lefolytatásához és a megítélt összeg átutalásához.

1992 végén a lakások vásárlásával kapcsolatos szerződések elkészültek, a lakások felújítása megkezdődött. 1993. május 7-én került sor a lakások műszaki átadására. A Menekültszolgálat által szervezett eseményen a beköltöző családok mellett megjelent Tököl polgármestere, a Menekültügyi Hivatal államtitkára, a Magyar Vöröskereszt főtitkára, a Vöröskereszt Föderációjának képviselője is. A kulcsátadás időpontjának tisztázása mellett beszélgetést folytattak arról, hogy a menekült családok hogyan tudnak integrálódni a település életébe.

ÖSSZEFOGLALÓ

A rendszerváltás időszakában a Magyar Vöröskereszt Menekültszolgálatának központi és helyi tanácsadó koordinációs irodáiban 30 országból érkezett körülbelül 88 000 menedékkérőt regisztráltunk. Körülbelül 6 000 keletnémet, 40 000 romániai, 40 000 délszláv, 1 000 egyéb európai, 1 000 Európán kívüli rászorulóknak nyújtottunk jogi, pénzügyi, tárgyi vagy egyéb segítséget.

A Vöröskereszt által működtetett táborokban a 6 000 keletnémeten túl több mint 3 000 személy, főként gyermekes családok rövidebb, hosszabb idejű szállását, ételmezését, egészségügyi és szociális gondozását biztosítottuk; köztük körülbelül 500 Európán kívüliét. A Fővárosban működő egyetlen menekülttáborban olyan menedékkérők gondozását biztosítottuk, akiket állami táborokba nem tudtak elhelyezni (például jogi helyzetük tisztázatlansága miatt), vagy a szokásos tábori ellátáson kívül egyéb segítségre is szorultak. Központi, illetve regionális segélyraktárunk évente körülbelül 500 tonna ruhanemű, tisztasági felszerelés és élelmiszer fogadását, szortírozását és szétosztását szervezte.

Sokáig váratott magára annak az igénynek a kifejezése, hogy érdemes lenne megismerni, milyen hatást gyakorolt a rendszerváltás a Magyar Vöröskeresztre, és a Vöröskereszt milyen szerepet játszott a rendszerváltás folyamatában. Amikor megfogalmazódott a felkérés, büszkeség és sértettség, tények és emlékek, adatok és élmények kavargtak bennünk. Harminc év távlatából emlékeink elhomályosultak. Nehezen formálódtak az első mondatok. De ahogy emlékeink rendeződtek, a szó

„Megered lassanként, s valamint a patak,

Mennél messzebbre foly, annál inkább dagad.” (Arany János: Családi kör)

Az események mellett az is megfogalmazódott, hogy ez az időszak a Magyar Vöröskereszt 140 éves történetének sikeres korszaka volt. E siker számos munkatársunk és önkéntesünk közreműködésével valósult meg. Úgy méltányos, hogy az egyes fejezetek szerzői mellett azokat a munkatársakat is megemlítsük, akik a külügyi munka, a nemzetközi szolidaritás és a menekültgondozás eredményeinek megvalósításában közreműködtek.

Vezető tisztségviselők

Dr. Hantos János *főtitkár*
Dr. Alföldy Árpád *főtitkárhelyettes*
Sztuchlik Rezső *külügyi osztályvezető, főtitkár*
Pesti Györgyné *titkárságvezető*
Légrády Eszter *szóvivő*
Verpeléti Jánosné *személyzeti csoportvezető*

Külügyi Osztály

Jantsits Ágnes *külügyi osztályvezető*
dr. Hajdu Györgyné *segélyprogram vezető*
Bozai Ágota *munkatárs*
Katonka Lajosné *munkatárs*
Sztareczki Mária *munkatárs*
Enzsölné Kunfalvi Livia *munkatárs*

Keresőszolgálat

Kucsma Jenőné *szolgálatvezető*
Kúróczyné Gombár Mária *ügyintéző*
Antal Józsefné *ügyintéző*
Bodorkos Józsefné *ügyintéző*

Romániai Segélykoordinációs Iroda

- Sürgősségi Szolgálat

Gyéki Emil *Humán és Mozgalmi Szolgálat*
Czikora Béla *Sürgősségi Szolgálat*
Márkus Magdolna *Sürgősségi Szolgálat*
Bányai Júlia *gazdasági osztályvezető*
Olty György *munkatárs*
Ősz Katalin *Családi Lap*

Romániai Menekülteket Segítő Iroda

- Menekültszolgálat

Nagy Örsné *irodavezető*
Bujdosóné Vincze Mária *ügyintéző*
Kapinya Ferencné *raktáros, raktárvezető*

Szeles Péterné *raktáros*
Kovács András *táborvezető, szolgálatvezető*
Major István *táborvezető, szolgálatvezető-helyettes*
Dr. Pataki Natasa *szakelőadó*
Rahman Nóra *szakelőadó*
Kertész Mária *szakelőadó, szociális gondozó*
Kapusi Imre *szakelőadó, szociális gondozó*
Ladányi Balázs *szociális gondozó*
Rajna Istvánné *raktáros*
Vajda Anikó *adminisztrátor*
Bóni Mária *munkatárs*

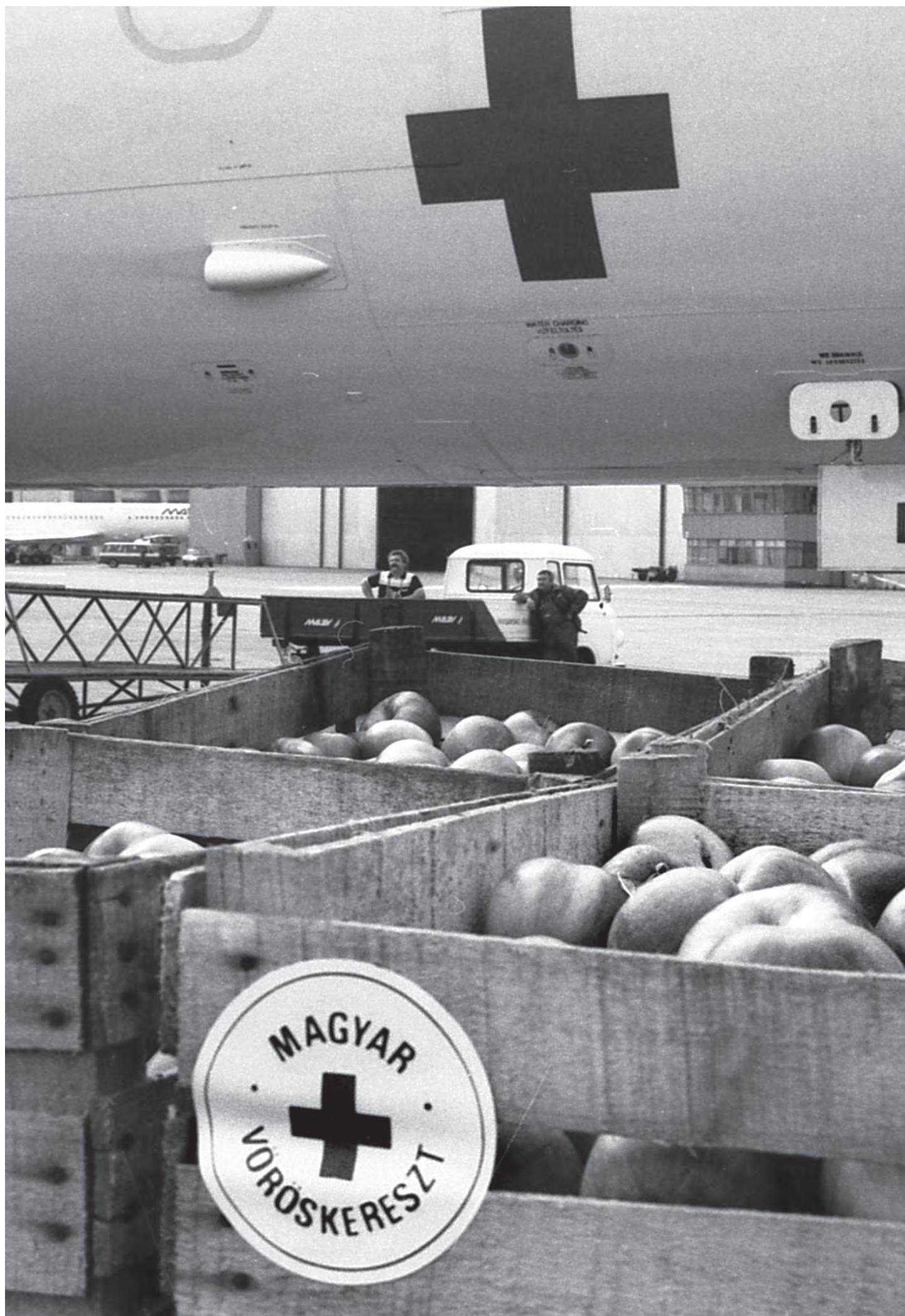
Megyei és fővárosi szervezetek

Dr. Morzsányi Éva *fővárosi titkár*
Teixler Gizella *fővárosi titkárhelyettes*
Papp Sándorné *fővárosi pénzügyvezető*
Somlai Gyula *I. kerületi titkár*
Barabás Dénesné *III. kerületi titkár*
Mucsi Sándor *XI. kerületi titkár*
Németh Mária *XII. kerületi titkár*
Nagyné Tóth Anna *fővárosi munkatárs*
Kántorné Farkas Erzsébet *fővárosi munkatárs*
Szviatovszky András *Pest megyei titkár*

Délszláv Operatív Projekt

Kárpáti Júlia Baranya *megyei titkár*
Bócz Teréz Siklós *városi titkár*
Antal Sándorné Szigetvár *városi titkár*
Kádár Kata Mohács *városi titkár*
Hofferné Petróczi Éva Bács-Kiskun *megyei titkár*
Pádár Lászlóné dr. Csongrád *megyei titkár*
Gulyás János Győr-Sopron *megyei titkár*
Honfi Istvánné Somogy *megyei titkár, operatív vezető*
Savanya Gézánné Tolna *megyei titkár*
Kovács Tibor Zala *megyei titkár*

Természetesen a felsoroltakon kívül elismerés illeti a pénzügyi, technikai és adminisztrációs munkakörökben dolgozókat éppúgy, mint az önkéntesek százait országsszerte, akik közül csak néhányuk nevét sikerült írás közben felidézni.

IV.

A MAGYAR VÖRÖSKERESZT SZOCIÁLIS MUNKÁJA A RENDSZERVÁLTÁS IDEJÉN

– Simon Jánosné –

TÁRSADALMI HELYZETKÉP

Írásomban a Magyar Vöröskereszt egészségvédelmi és szociális munkáját kíséreltem meg bemutatni az 1980-as évektől, a válság jeleinek megjelenésétől, 1993-ig a szociális törvény elfogadásáig.

A 80-as években az ország gazdasági növekedés lelassult. Az eladósodás, a termelés visszaesése következtében csökkentek a reálbérek, nőtt az infláció, romlott a lakosság életszínvonala. Megindult a vagyoni differenciálódás, megjelent a szegénység, a létbizonytalanság.

A statisztikák és a tudományos felmérések azt mutatták, hogy romlott a lakosság egészségi állapota is. Sok áldozatot szedett az alkoholizmus, az öngyilkosság. Nőtt a kábítószeresek, a bűnözők, a veszélyeztetett környezetben élő fiatalok száma. A nyugdíjasok közel fele alacsony nyugdíjas, járadékos volt, akiknek többsége segélyre szorult. Rosszabb lett a többgyermekes családok, az egyedül élő idős, beteg emberek, a rokkantak helyzete is.

1980-tól a szakemberek és a politikusok körében is előtérbe került a szociálpolitika helyzete. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a szétagolt szociálpolitikai rendszerek, a szociálpolitikára juttatott csökkenő forrásból, nem tudják a sokasodó problémát megoldani. A szociális feladatok növekedése, a rászorulóknak számának emelkedése világossá tette, hogy a szociálpolitika elveit, gyakorlatát, szervezeti rendszerét át kell alakítani.

1981-ben az Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Szociológiai Kutató Intézete megbízást kapott, hogy 5 éves kutató munkával dolgozza ki a szociálpolitika hosszú távú fejlesztését megalapozó koncepciót. A témában több cikk jelent meg például a Társadalmi Szemle című lap 1983–84. évi számaiban. Elméleti és gyakorlati szakemberek, politikusok fogalmazták meg elképzeléseiket, javaslataikat. A kutatás 1981–85. között folyt. Az összegzés és az előterjesztés az MTA, az illetékes állami szervek és a szakszervezetek közreműködésével készült el.

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1985. március 12-i ülésén tárgyalta meg az anyagot. „A társadalmilag igazságosabb szociális ellátás kialakítására” címmel és hozott határozatot. A határozat kimondja „a szociálpolitika hosszú távú célja a szociális biztonság megőrzése, erősítése, a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklése, a szociálisan hátrányos helyzetűek segítése, az ellátásokban a rászorultsági elv érvényesítése. A szociális ellátásokban a gyermekes családok, a többoldalúan hátrányos helyzetben lévők, az időskorúak kapjanak több segítséget. A rászorultsági elv következetesebb érvényesítése érdekében meg kell növelni a helyi tanácsok szerepét, felelősségét. ... A szociálpolitika egyes lényeges elemeinek módosítását a Minisztertanács határozza meg”¹⁰.

A szociálpolitikai reform a kormányzati munkában is változást eredményezett. 1988. január elsejével megalakult a Szociális és Egészségügyi Minisztérium. A megalakulást követően a minisztérium létrehozta a Szociálpolitika Távlati Fejlesztési Bizottságát (SZTB). A bizottság feladata lett, a szociálpolitika hosszú távú stratégiájára is tekintve, az átmeneti időszak feladatainak megfogalmazása, amit 1989 februárjától széleskörű vitára bocsájtottak. A dr. Csehák Judit vezette minisztérium megkísérelte a szociálpolitikát és az egészségügyet stratégiai fontosságúvá tenni. A fejlett nyugati országok példáját is figyelembe véve új reformokat készített elő és indított el. Haladást jelentett, hogy a minisztérium az egészség- és szociálpolitikát

¹⁰ MSZMP PB Jegyzőkönyvek, Magyar Nemzeti Levéltár, 1985. 03. 12.

egységben kezelte. Elkezdődött a szociálpolitika reformja. A Társadalom Biztosítási (TB) alapot függetlenítették a költségvetéstől. Az egészségügyi felvilágosításban a megelőzésre került a hangsúly. A lakosság egészségi állapotának javítására, valamennyi illetékes szervezet bevonásával Országos Egészségvédelmi Program készült. Ennek irányítására megalakult az Országos Egészségvédelmi Tanács. Elnöke dr. Csehák Judit miniszter, titkára dr. Ajkay Zoltán orvos főigazgató volt. A Vöröskeresztet én, a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetőség osztályvezetőjeként képviseltem a tanácsban.

A gazdasági helyzet és a rendszerváltásig eltelt rövid idő nem volt elég ahhoz, hogy az eltervezett, reményt keltő reformok megvalósuljanak.

A MAGYAR VÖRÖSKERESZT SZOCIÁLIS MUNKÁJA

A 80-as években, a Vöröskereszt programjaiban az egészségügyi felvilágosítás mellett előtérbe került a szociális munka. A kettő a legtöbb esetben együtt jelent meg. Segélyeztünk a gyermektáborokban például gyógyászati segédeszközökkel, élelmiszerekkel. A börtönprogramban a szabadulókat és családjaikat segítettük ruhával, élelmiszerekkel, részt vettünk szociális ügyeik intézésében. A házi gondozás során gyógyászati segédeszközöket biztosítottunk a rászorulóknak.

A szociális munkát szervezeteink igyekeztek pontos adatok birtokában végezni. Először önállóan, majd a tanácsokkal, a Hazafias Népfronttal közösen rendszeresen felmérték a hátrányos helyzetű családokat, a mozgássérülteket, a különböző krónikus betegségben szenvedő embereket. A legtöbb szervezetben a rászorultakról listát készítettek azt is feltüntetve, hogy az illető személynek, családnak mire lenne szüksége. A listák tartalmazták a változásokat is; így igyekeztek elkerülni, hogy egyesek mindenhol kapjanak, a szemérmes szegények viszont kimaradjanak a segélyekből. A listák beváltak, hosszú távon jó alapot adtak a saját és a tanácsi segélyezéshez is.

Az Országos Vezetőség Külügyi Osztályával, az Egészségbiztosítási Pénztárral és az Egészségügyi Minisztériummal együttműködve intéztük a Vöröskereszthez forduló külföldi gyógykezelését. Az ehhez szükséges pénz egy részét éveken át a Vöröskereszt szervezetei biztosították gyűjtésekből, akciók bevételeiből.

A Vöröskereszt szerezte be külföldről azokat a gyógyászati segédeszközöket, életmentő gyógyszereket, amelyeket Magyarországon nem lehetett kapni. Mivel szervezetünk vámentességet élvezett, így nem kellett az eszközök után vámot fizetni. Ezt a munkát a Vöröskereszt Társaságok Ligájával és a nemzeti Vöröskereszt társaságokkal együttműködve végeztük. Különösen sok segítséget kaptunk a német, a svájci, a belga, az osztrák Vöröskeresztől.

Jelentős gyűjtési akciókat szervezett a Vöröskereszt szociális otthonok, idősek napközi otthonai létesítésére, fogyatékosok védett munkahelyeinek bővítésére. Kiemelkedően sikeres volt a „Főváros az öregekért” és a „Baranya megyei Vöröskereszt az idősekért” akció. A fővárosban több mint tízmillió forintot gyűjtöttek össze, amivel több intézmény létesítéséhez járultak hozzá. Budapesten a XI. kerületben a Kamaraerdei Idősek Otthona egyik épületén most is ott van egy kis tábla, amely hirdeti, hogy a Magyar Vöröskereszt támogatásával épült fel.

Az adományok gyűjtése alapvetően a Vöröskereszt alapszervezeteinek és vezetőségeinek szintjén történt. 1984-ben szerveztünk először országos ruhagyűjtést, amelynek célja az afrikai szegények megsegítése volt. Ehhez az akcióhoz címkékkel ellátott zsákokat biztosítottunk. Ezekbe külön-külön válogatva helyeztük el a gyermek-, a férfi, a női ruhákat, a plédeket, a gyermekjátékokat. Hatalmas mennyiségű adomány gyűlt össze. Amit nem vittek Afrikába, azt a hazai szegények segélyezésre fordítottuk.

A 80-as évek második felére az adományok gyűjtése, a természetbeni segélyezés a Vöröskereszt szervezeteiben általánossá vált. Az adományokat elsősorban egyéni, kisközösségi segélyezésre fordítottuk. A hazai szegények mellett segélyben részesítettük a Romániából menekült, áttelepülni kívánó embereket. A gyermekruházi cikkek jelentős áremelését követően, a gyermekes családok részére szervezték vezetőseink a cserebere akciókat, börzéket, ahol a résztvevők egymás között cserélhették el a már fölöslegessé vált, de még jó állapotú ruhaneműket, gyermekjátékokat, babakocsikat és más használati tárgyakat.

A RENDSZERVÁLTÁS ÉS A VÖRÖSKERESZT ÚJ SZOCIÁLIS PROGRAMJAI

Az 1989–90. évekre a gyors társadalmi, gazdasági átalakulás, a spontán privatizáció hatására mély szociális válság alakult ki. A rendszerváltás legnagyobb vesztesei az állami szektorban, az iparban dolgozó munkavállalók voltak, akik nagy számban veszítették el a munkahelyüket, a munkásszállásokat és kerültek az utcára. Megjelent a munkanélküliség, a hajléktalanság. Ebben a nagyon nehéz helyzetben a civil szervezetek, köztük a Magyar Vöröskereszt, élen jártak az új szociális ellátások megszervezésében, a segítségre szoruló emberek segélyezésében.

A Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége már 1988-ban állást foglalt új gondozási formák, szolgáltatások – átmeneti szállások, hajléktalanotthonok, térítéses otthonápolás – nonprofit vállalkozások kezdeményezése, bevezetése mellett. Megfogalmazta a segélyezés általánossá és folyamatossá tételét a vöröskereszt szervezeteiben.

1989-ben megjelent a Szociális és Egészségügyi Minisztérium anyaga az átmeneti időszak szociálpolitikájára, amit 5-7 évre prognosztizáltak. „A szociálpolitika célja az átmenet idején a létbiztonság erősítése, a személyes törődés súlyának növelése. A szociálpolitika adjon választ az új kihívásokra. Az állami ellátás mellett kívánatos, hogy nőjön a társadalmi erők, az önkéntes szerveződések, a Vöröskereszt, az egyházak, a humán szolgáltató vállalatok szerepe az állami szociálpolitika kiegészítéseként. Állami feladatok átvállalása esetén át kell engedni állami eszközöket is a civil szervezetek, egyházak számára. A helyi közigazgatásnak autonómiát kell biztosítani. Munkájukat központi Irányelv segítse.” Az átmeneti időszakra szóló elgondolásokat a Magyar Vöröskereszt is véleményezte, és munkája során figyelembe vette.

A rendszerváltáskor a hajléktalanság kezelése jelentette a legnagyobb kihívást. Erre az állam sem volt felkészülve. A nagyvárosokban, a válságövezetekben (Budapest, Miskolc, Ózd, Salgótarján, Komló, Tata-bánya) kilátástalan helyzetbe került, hajlék nélküli emberek tömegéről kellett gondoskodni. Mit lehetett tenni? Nem volt állami program, hiányzott a jogi háttér, a Vöröskereszt nem rendelkezett intézményekkel, a munka ellátására képzett szakemberekkel. Nem volt konkrét tapasztalat, csak múltbeli ismeret. A Magyar Vöröskereszt, illetve elődje, a Magyar Országos Segélyező Nőegylet ugyanis már szervezett éhező emberek részére programokat. 1879-ben a szegedi árvízkárosultak megsegítésére, 1891-ben pedig a felvidéki kolerajárvány idején működtetett népkonyhákat. Az I. világháború alatt a pályaudvarokon hozott létre úgynevezett. üdítő állomásokat, ahol teát, tejet, kenyeret osztott a rászorulóknak. A II. világháború után a Magyar Vöröskereszt a Nemzeti Segéllyel együtt, a fővárosban negyven helyen osztott naponta egy tál meleg ételt.

Nagy előnyt jelentett számunkra a Magyar Vöröskereszt szervezettsége, hogy voltak választott vezetőségeink, alapszervezeteink, s hogy sok önkéntes dolgozott a szervezetben. A Vöröskereszt alapelvei, a szolidaritás, az önkéntesség, az emberiség, a rászoruló megkülönböztetés nélküli segítése, sok embert késztetett vallási, politikai nézetétől függetlenül, a Vöröskereszt munkájában való részvételre, a rászoruló segítetésére.

Az 1989-es válság idején is az összefogás és a gyors cselekvés volt a járható út, ez jellemezte a Vöröskereszt munkáját. Soha nem tapasztaltam addigi munkám során olyan egységet, annyi segítő szándékot, mint 1989 és 1991 között.

Szabadok lettünk, de milyen áron. A nagyobb szabadság, a Vöröskereszt új vezetőinek, dr. Andics László elnöknek és Sztuchlik Rezső főtitkárnak a demokratikus vezetési stílusa megnövelte a dolgozók önállóságát, kezdeményezőképességét és felelősségét. A testvér Vöröskereszt szervezetek – a német, az osztrák, a dán – szolidaritása, adományaik, tapasztalatuk, tudásuk átadása megsokszorozta a Magyar Vöröskereszt erejét. A szervezet vezetőjétől, Sztuchlik Rezső főtitkártól, akit 1989-ben választott meg az Országos Vezetőség főtitkárnak, nagy önállóságot, ösztönzést, s ha kellett, segítséget kaptunk az új kihívások megoldásához. Igazi csapatmunka bontakozott ki, az emberek igyekeztek tudásuk legjavát adni. Rövid idő alatt elért eredményeink alapján a kételkedők is belátták, hogy a Magyar Vöröskeresztre lehet számítani, hogy a szervezet számára a bajban lévő emberek megkülönböztetés nélküli segítése a legfontosabb.

A Vöröskereszt szociális munkájában a szegénység, a nyomor enyhítése került előtérbe. Drasztikusan megnőtt a Magyar Vöröskeresztől segítséget kérő állampolgárok száma. A Magyar Vöröskereszt köz-

ponti épületét szinte „megszállták” a hajléktalanok és más szegények. Meg kellett szervezni az azonnali segítségnyújtást, a gyors és hatékony munkavégzést, az épület biztonságát. A Szociális és a Külügyi Szolgálat vezetői írásbeli javaslatot készítettek a főtitkár részére, amivel a Gazdasági Osztály és a budapesti titkár is egyetértett. Javasoltuk, hogy a Vöröskereszt Székházának épületében, a földszinten alakítsunk ki segélyirodát. Az a megoldás született, hogy a porta melletti helyiségben, a már működő Ügyfélszolgálati Irodán együtt történjen a menekültek és a hazai szegények ügyeinek az intézése.

Az Irodán dolgozó szociális munkatársak irányítását, a koordinálást Váradiné Lőcsei Anna, a Szociális Szolgálat helyettes vezetője fogta össze.

A Segélyiroda feladata – volt

- a Vöröskereszthez forduló emberek informálása,
- a rászorultak élelmiszer-, ruha- és gyors pénzsegélyezése,
- szakszerű tájékoztatás, ügyintézés,
- gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök intézése; vérnyomásmérés mint folyamatos szolgáltatás,
- együttműködés a minisztériumok, főhatóságok ügyfélszolgálati irodáival, a területi vöröskeresztes vezetőségekkel,
- jogi, egészségügyi, szociális tanácsadás. A jogi tanácsadásra dr. Bodnár Béla egészségügyi szociális jogász, a Szociális Szolgálat önkéntese nyert meg négy fő fiatal jogászt, akik ezt a munkát ellenszolgáltatás nélkül végezték.

Az Életvédelmi - és Kereső Szolgálat, a Menekült Iroda vállalta, hogy hetente egy alkalommal részt vesz a profiljuknak megfelelő lakossági tájékoztatásban, tanácsadásban.

A ruha-, élelmiszer- és pénzsegélyekről a Budapesti Vezetőség és az Országos Vezetőség szolgálatai gondoskodtak. A természetbeni segélyeket az irodán kiadott kuponok ellenében az Üllői út 47. sz. alatti raktárban kapták meg az emberek. A kiadott segélyeket a Gazdasági Osztály által készített Nyilvántartási Szabályzat szerint vezette az Iroda.

ADOMÁNSZERVEZÉS, SEGÉLYEZÉS

1989 és 1992 között több százezer, 1992-re körülbelül 700 ezer ember veszítette el a munkahelyét és a jövedelmét, vált munkanélkülivé. Nőtt az infláció, egyre többen szorultak szociális támogatásra. A TÁRKI (Társadalomkutató Intézet) vizsgálata szerint 1989–92 között a lakosság 50%-nak csökkent a jövedelme.

A válság legnehezebb éveiben az adományszervezés, a segélyezés lett a vöröskeresztes munka legkiterjedtebb területe. 1989–91 között, soha nem látott nagyságú élelmiszer-, ruhanemű-, gyógyászati segédeszköz-adománnyal támogatták a Magyar Vöröskeresztet a külföldi vöröskeresztes szervezetek, a Német, az Osztrák, a Dán, a Norvég és a Svéd Vöröskereszt. Itthon is nagyon sok vállalat, kisebb nagyobb cég ajánlott fel adományokat a szegények megsegítésére. Említsünk meg néhányat az adományozók közül! Az Ergonett férfi, női, gyermek ruhaneműt, gyermek lábbelit, az Észak-Pesti Áfész új gyermek-, női, férfi ruhaneműt, az Öltés Kiszövetkezet új ágynemű-garnitúrákat, abroszokat, dzsekiket, a Csepel Vendéglátó Vállalat konyha- és éttermi eszközöket adományozott a népkonyhák javára. Nagyon sok élelmiszert is kapott a Vöröskereszt hazai adományozóktól és főleg a Német Vöröskeresztől. A hazai gyűjtések szervezése is folyamatossá vált. 1990-ben körülbelül 200 millió, 1991-ben 35,5 millió forint értékű hazai és külföldi adományt kaptunk.

A ruhagyűjtés szervezettebbé tétele érdekében négy megyében Szolnok, Tolna, Baranya és Vas megyében, valamint Budapesten azonos időpontban, tavasszal és ősszel szerveztünk gyűjtést. Erre a célra Vöröskereszt-emblémával ellátott zsákokat biztosítottunk. Az akció nagy előnye volt az egységes megjelenés, a kiszámíthatóság. Az akciót a központi és a helyi hírközlési szervek is ismertették, népszerűsítették; ez is növelte a hatékonyságot. A szervezett adománygyűjtés jó propaganda volt a Vöröskereszt számára.

Ezekben az években több százezer embernek adtunk ruha- és élelmiszersegélyt, alkalmanként pénzsegélyt a Vöröskereszt vezetőségei által teremtett segélyalapokból, alapítványi pénzekből.

SZOCIÁLIS INFORMÁCIÓS SZOLGÁLATOK, SZOCIÁLIS AKCIÓK, VÖRÖSKERESZTES BOLTOK

A segélyezés, a segítségnyújtás, az ügyintézés központi helyei a nagyobb városokban a szociális információs szolgálatok (SZISZ), az ügyfélszolgálatok, máshol a helyi Vöröskereszt vezetőségeinek helyiségei, raktárai vagy egyéb, főként az önkormányzatok, a honvédség által biztosított létesítmények voltak. 1990 őszén nyitotta meg a Budapesti Vezetőség a Keleti pályaudvaron az első szociális segítő helyet, a Pályaudvari Missziót.

1991-ben az Országos Vezetőség Székházában is az új követelményeknek megfelelően alakítottuk át és működtettük az Ügyfélszolgálati Irodát.

1992-re a szociális információs szolgálatok száma tizenegyre emelkedett. Ebből három szolgálat látott el missziós feladatokat a pályaudvarokon (Budapest, Székesfehérvár, Szolnok). Szociális információs szolgálat működött Győrben, Füzesabonyban, Tatán és Tatabányán, Balassagyarmaton, valamint Budapesten, a VII. kerületben.

A folyamatos segélyezés mellett a válság éveiben vált szervezeteinkben hagyománnyá a szociális akciók szervezése. Az akciókra komplex programokat állítottunk össze. Az akciókat különböző rászoruló csoportoknak – nyugdíjasok, gyermekes családok, rokkantak, hajléktalanok – vagy eseményekhez kapcsolódva szerveztünk. Ilyenek voltak a Karácsonyi Szeretet akciók, a Vöröskereszt Világnapi, a gyermeknapi akciók. Ez utóbbi kettő szinte majális jelleget öltött. Ruha-, élelmiszersegélyeket osztottunk és árusítottunk. Kiképzett önkénteseink főztek a Német Vöröskereszttől kapott gulyáságyúval, ami igazi attrakciónak számított. Az önkéntesek árusították a Vöröskereszt népszerű kiadványait, vérnyomást, cukorszintet mértek. Az akciókon sok segítséget kaptunk a honvédségtől. Ők biztosították a sátrakat, a katonákat, akik cipekedtek, sátrat állítottak, segítettek a főzésben, az emberek kiszolgálásában. Többnapos rendezvény esetén éjjel az őrzést is ellátták, például a Népligetben tartott kétnapos Vöröskereszt világnapi rendezvényen. A gulyáságyút a Német Vöröskereszttől kaptuk, amivel először a menekülteknek, majd az itthoni szegényeknek főztünk. A biztonságos működtetés érdekében a Német Vöröskereszt önkénteseinek és a honvédségnek a közreműködésével, két, önkéntesekből álló főzőbrigádot képeztünk ki a feladat ellátására. Ezt a munkát Tihanyi Endre szervezte. Ő volt a program felelőse. Felkérésre más szervezetek rendezvényein is vállaltunk főzést. 1990-ben a Sajtófesztiválon, 1991-ben a május 1-i Majálison, augusztusban a Vesebetegek Országos Találkozóján és az akkoriban megnyíló MOL-kutak átadásain főztek munkatársaink. A külső rendezvényeken, méltányos áron árusították az egytálételt. A bevételt a hajléktalanintézmények kiadásaira fordítottuk.

A téli szociális programok közül kiemelkedett a Karácsonyi Szeretet akció. A válság éveiben, különösen 1992–1993-ban nem volt olyan Vöröskereszt-vezetőség, amely ne készült volna a karácsonyra valamilyen programmal. Arra törekedtek, hogy az ünnepen az otthon hiányától, magánytól szenvedő emberek is érezzék a törődést, a figyelmet és a gondoskodást. Vezetőségeink változatos programokat állítottak össze. Több tízezer csomagot készítettek és osztottak ki kórházakban fekvő beteg gyermekeknek, egyedülálló idős embereknek, hajléktalanoknak, nagycsaládosoknak, nevelőotthonok lakóinak, fogyatékos embereknek.

A népkonyhákon, az átmeneti szállásokon, a SZISZ irodákban fenyőfát állítottak, gyertyát gyújtottak, ünnepi ebédet, vacsorát készítettek, ajándékot adtak. Budapesten a Nemzetközi Női Klub karácsonykor éveken át az ingyenkonyhákon étkezőknek készített ajándékcsomagot.

Fejér, Somogy, Heves megyében a Vöröskereszt önkéntesei, munkatársai az egyedül álló vagy a családjaik által nem látogatott elítélteket látogatták és ajándékozták meg. A Soproni Vöröskereszt-szervezet a Sopronkőhidai Büntetés-végrehajtási Intézetben szervezett karácsonyi ünnepséget.

Szép hagyománnyá vált, összefogva az önkormányzatokkal, az iskolákkal, a helyi szervezetekkel a „Mindenki Karácsonyfája” állítása. Szinte valamennyi településen, Zalától Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéig, Baranyától Nógrádig, a különböző szervezetek közösen állítottak karácsonyfát, és ott adták át az ajándékcsomagokat. Sok településen közös éneklés és karácsonyi műsor is volt. Ezek az alkalmak, főként a kisebb településeken, egybekovácsolták a közösséget. Több erdészeti ajánlott fel fenyőfát is a szegényeknek. Előfordult, hogy karácsony szombatján délben előzetes tájékoztatás nélkül érkezett egy kamion fenyőfa a Vöröskereszt központjába, de a megyei vezetősége is sokszor kerültek hasonló helyzetbe. Ilyenkor a

rádióon keresztül hirdettük meg az adományosztást. Karácsony szombatján, szilveszterkor sok adomány, felajánlás érkezett a Vöröskereszt szervezeteihez. Több cég a megmaradt készletét ilyenkor ajánlotta fel. A megyei, városi titkárok, a Szociális Szolgálat, a raktárak munkatársai, az önkéntesek éveken át csak a karácsonyesti gyertyagyújtásra értek haza.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében hagyománnyá vált, hogy a városi vezetőségek karácsonykor egy tál meleg ételt és téli ruhaneműt is osztottak a rászorulóknak.

Az ifjúsági vöröskeresztesek is kivették a részüket a szociális segítségből. Az ünnepeken meglátogatták az idős otthonok, klubok lakóit és műsorral kedveskedtek nekik. Veszprém, Hajdú, Csongrád, Békés és még sok megyében az ifjú vöröskeresztesek önkéntes vállalásként a téli szünetben bevásárlással, tüzelő-behordással segítettek az idős embereknek.

Adománygyűjtést meghatározott célokra, programokra is szervezett a Vöröskereszt, így egészségkárosodott gyermekek táboroztatására, nyugdíjasok, nagycsaládosok, hajléktalanok megsegítésére, népkonyhákra. Ha az adományozó hozzájárult, akkor az adományt vagy annak egy részét szociális árusításokon kedvező áron értékesítettük.

1993-ra a megyék többségében (Baranya, Borsod, Szabolcs, Csongrád, Szolnok, Nógrád, Tolna, Somogy, Békés, Fejér, Zala, Komárom) a szociális árusítások folyamatossá váltak. Budapesten a főváros három pontján folyt rendszeres árusítás. A többi megyében alkalmasszerűen vagy akciókon szerveztek árusítást. A befolyt pénzből segélyalapot képeztünk, amiből segélyeztünk, a válság idején pedig ebből finanszíroztuk az első szociális étkezdéket, népkonyhákat, nappali melegedőket.

Azokban a megyékben, városokban, ahol az átlagnál nagyobb volt a munkanélküliség, megnövekedett az igény a szegény sorsú gyermekek, családok étkeztetési támogatása iránt. Példaértékű volt a Borsod megyei Vöröskereszt kezdeményezése, ahol pályázaton nyert pénzből, ötven közép fokú tanintézményben fedezték egy-egy nehéz körülmények között élő tanuló teljes évi menza költségét. Békés megyében, a téli időszakban tizenöt család ebédterítését vállalta a Vöröskereszt. Győrben nagycsaládosoknak, idős embereknek osztottak ingyen tejet, kakaót, kalácsot, Tatabányán a téli hónapokban a pályaudvaron tartózkodó hajléktalanokat látták el meleg teával és élelmiszerrel.

Előrelépést jelentett és ösztönzőleg is hatott az adományozásra a Magyar Vöröskeresztről szóló 1993. évi XL. törvény. E törvény szerint a Vöröskeresztnek adott adományok közérdekű kötelezettségvállalásnak minősültek. A törvény kedvezően hatott a munkánkra, ezt tükrözi az 1993. évi gazdasági kimutatás, mely szerint 1992-ben 98 537 433 forint, 1993-ban 194 103 316 forint értékű adományt fordított a Vöröskereszt segélyezésre, szociális programokra. Pénzsegélyt a Vöröskereszt csak gyors segítségként, indokolt esetben adott. 1989-ben az Országos Vezetőség Egészségvédelmi és Szociális Osztálya és Gazdasági Osztálya kidolgozta a pénzsegélyezés általános szempontjait.

1. Egyszeri gyors segélyt adtunk azoknak, akik kilátástalan helyzetbe kerültek. Ennek összege 1 000,- forint volt.
2. Segélyt adtunk a családokat ért tragédia, elemi csapás, például tűzvész, baleset, külföldön történt elhalálozáskor a hazaszállítás költségéhez, ikerszülés esetén stb. Összege: 3 500-5 000 forint. A támogatásra a megyei vezetőségek tettek javaslatot.
3. Támogattuk rokkantak segédeszköz-vásárlását, a rokkantszövetségek területi szervezeteinek a véleményét is figyelembe vettük. A segély összege, Trabant-Hycomat és egyéb segédeszköz vásárlásánál 2 000-4 000 forint volt.

A kérelmek elbírálását a 2. és 3. esetben háromfős társadalmi bizottság végezte. A pénzsegélyezésnél a megyékben és a városokban is társadalmi bizottságok működtek, a döntéseik nyilvánosak voltak.

Az adományok fogadása, tárolása, elosztása, szállítása a hiányos infrastruktúra miatt főként 1990- és 1991-ben jelentős munkát és szervezést igényelt mind a központban, mind a megyéknél dolgozóktól. Kezdetben az adományok többsége a Vöröskereszt Országos Vezetőségéhez érkezett. Raktárakat kellett szerezni, bérelni. Az élelmiszerek tárolásához a honvédség biztosított a XIII. Béke úti élelmiszerraktárban helyet a Vöröskeresztnek. Sokszor a rakodásnál is a katonák segítettek. Béreltünk helyiséget bérházak pincéiben, vállalatok depóiban. Hosszú távú ingyenes használatra megkaptuk a Munkásörtség Országos Parancsnokságától az V. kerület Zoltán utcai 72 m² nagyságú helyiséget adományok tárolására. A szétszórtság, a nagy távolságok, a raktárak hiányos felszerelése sok nehézséget okozott.

Az adományokat a Gazdasági Osztállyal egyeztetett szempontok szerint vezettük. Éves kimutatásokat készítettünk az érkezett adományokról, a felhasználásról. Évente tájékoztattuk az országos és megyei vezetőségeket. Az adományozókkal folyamatosan tartottuk a kapcsolatot. Tájékoztattuk őket, hogy az általuk adott adományok hogyan kerültek felhasználásra. Sajtótájékoztatókon, a Vöröskereszt kiadványaiban, nagyobb rendezvényeken is nyilvánossá tettük ezt a munkát. Az is előfordult, hogy olyan jótékonyági akcióra, ahol az adomány felhasználásra került, meghívtuk az adományozót.

1992-ben a főtitkár javaslatára decentralizáltuk a kapcsolattartást a Vöröskereszt nemzeti társaságaival. Ezt követően az adományok is közvetlenül a megyei szervezetekhez kerültek. A budapesti és a megyei vezetőségek a 90-es években tovább bővítették kapcsolatukat a Vöröskereszt nemzeti társaságaival. Az együttműködés erősítette a szervezetek között a tapasztalatcserét, a partnerséget.

Nyugati Vöröskereszt-szervezetek mintájára több megyei, városi vezetőség is nyitott Vöröskeresztes Boltot. Ezeknek a száma folyamatosan nőtt, és 1992-ben már 25 kisbolt működött az országban.

SZOCIÁLIS ÉTKEZTETÉS, AZ ELSŐ NÉPKONYHA

A Magyar Vöröskereszt az elsők között vállalkozott a szociális étkeztetésre és a népkonyhák megszervezésére.

Az első népkonyhát 1990 tavaszán Teréz anya indította Budapesten. Ezt követően 1990 júniusában a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége az Orvosok Világszövetségével közösen, a kerületi Vöröskereszt-szervezetekkel együttműködve, Budapesten három helyen szervezett ingyenes étkeztetést. Mivel e célra helyiségünk nem volt, a VIII. kerületben a Dobozi utcai és Könyves Kálmán körúti átmeneti munkásszállásokon, munkanélküli, otthon, család nélkül maradt, beteg, rokkant embereknek, többségükben férfiaknak szerveztük meg a napi egyszeri meleg ételosztást. Csepelen olyan idős, beteg embereknek biztosítottunk ebédet, akik a létminimum alatt éltek és a szociális étkeztetésből kimaradtak. A fenti étkezdék zártak voltak. Ételt adni jegy ellenében csak a legszegényebbeknek tudtunk.

Az étkezésben 100 fő vett részt. A költségeket egyforma arányban a Magyar Vöröskereszt és az Orvosok Világszövetsége biztosította. A résztvevőknek egytálételt osztottunk. Az ebédet a Csepel Vendéglátó Vállalat főzte, és a helyszíni kiszállítást is ő végezte 40 forintos egységáron. A két munkásszálláson a gondnokság segítségével a teakonyhákat tettük alkalmassá az ételosztásra. Sikerült olyan higiénés feltételeket teremtenünk, hogy a Köjál engedélyezte a működést. Az ételosztást, a mosogatást a két helyszínen egy-egy fő vöröskeresztes önkéntes végezte egészségügyi könyv birtokában, havi 3 000 forint fejenkénti tiszteltdíjért. Csepelen a munkásszálló éttermében kapták meg az ebédet. Néhányan közülük helyben fogyasztották el az ételt, a többségnek az Egészségügyi Szakközépiskola vöröskeresztes diákjai vitték ki a lakására.

Az emberek mind a három helyen nagy örömmel fogadták a meleg ebédet. Csepelen több idős ember is megfogalmazta: bántja az önérzetét, hogy 35-40 év becsületes munkája után ingyenebédre szorul. Az étel mennyisége bőséges, minősége nagyon jó volt.

A sajtó, a rádió, a TV részéről nagy volt az érdeklődés. Légrády Eszter, a Magyar Vöröskereszt sajtószóvivője, mint elkötelezett szakember, lelkesen támogatta és a sajtó szervezésével ismertette, népszerűsítette a Vöröskereszt szociális programjait. A témával foglalkozott a Naptévé, a 168 óra, a rádió több műsora, a Népszava, a Népszabadság. A híryananyagok többsége realisan, a tények közlésére szorítkozott. A modell-kísérlet egyik eredménye volt, hogy egy hónap elteltével Csepelen a tanács átvállalta a rászorultak étkeztetését.

Rövid idő alatt kiderült, hogy az egytálétel mellett az embereknek szükségük van lelki és szociális gondozásra, munkára vagy néhány órás bedolgozásra. A szállók hiányos felszerelését, mint mosógép, lavórok, a budapesti Vöröskereszt Vezetőség adományokból megoldotta. Többször osztott ruhaneműt, konzerveket a rászorulóknak. Egy vallási szervezet vállalta, hogy segít az ügyeik intézésében, és aki igényli, annak lelki vigaszt is adnak.

Júliustól több területi Vöröskereszt Vezetőség is megszervezte az ingyenes, illetve kedvezményes étkeztetést.

Vácon a városi Vöröskereszt Vezetősége, a Városi Tanács és a Családsegítő Központ összefogásával jött létre az ingyenkonyha. A tanács a helyiség felújításához szükséges pénzt, a rezsiköltséget és egy fő felállású szakácsnő bérét biztosította. A Családsegítő Központ a helyiséget adta, a napi szociális és lelki gondozást vállalta. Az igényeket is a Családsegítő Központ mérte fel. A Vöröskereszt a szervezést, a koordinálást végezte és az ebéd árának a felét fizette. A kórház főzte az ebédet, és biztosította az étel kiszállítását is. Az ingyenkonyha nyitott volt. Naponta 35-40 fő vette igénybe a szolgáltatást. A résztvevők bázisát a többgyermekesek, az egyedülálló szülők, a munkanélküliek, a börtönből szabadultak, az alkoholbetegek adták. A Családsegítő Központ munkatársai minden betérővel elbeszélgettek, tanácsot, segítséget adtak a munkanélküli segély, a leszázalékolás intézéséhez. A szervezetek együttműködése példamutató volt.

Szegeden 1990. szeptember elsejével indult az ingyenes étkeztetés. A Vöröskereszt Szegedi Vezetősége 600 ezer forintos alapot teremtett erre a célra szociális árusítások bevételeiből, pénzadományok gyűjtéséből. Az ingyenes étkezésben az állami gondozásból kikerült fiatal munkanélküliek, menedékhelyen élő munkanélküliek részesültek. A hétköznapi ételt, hétvégén komplett ebédet kaptak.

Budapesten a XVIII. kerületben a Vöröskereszt kerületi vezetősége 55 fő idős, kisnyugdíjas kedvezményes étkeztetését vállalta. A programot augusztus elsejével indították. Az ebédet a GAMESZ (Gazdasági - Műszaki Ellátó- és Szolgáltatásszervezet) konyhája készítette. Akinek az egészsége megengedte, az az ételt helyben fogyasztotta el. A többieknek a hozzátartozók és a Vöröskereszt önkéntesei házhoz vitték. Az ebéd felét a Vöröskereszt, a másik felét az étkezést igénybe vevő fizette. Kilenc főnek rossz szociális helyzete miatt a Vöröskereszt átvállalta a térítés megfizetését.

Szabolcs megye egyik kisközségében Győröcskén, ahol nem volt szociális étkeztetés hét idős embernek biztosított a Vöröskereszt minden napra meleg ebédet.

Budapesten egyre nagyobb gondot jelentett az állami gondozásból kikerült, csavargó, bandákba verődő fiatalok elszállásolása, foglalkoztatása és étkeztetése. Kerestük a módját, hogyan tudnánk segíteni. A Fővárosi Önkormányzat Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztályához, dr. Gáspár Károlyhoz fordultam, hogy tudnának-e ingyenkonyha céljára helyiséget biztosítani. Az ő javaslatára kerestük meg a Damjanich utcai Ifjúsági Otthont. A válaszuk pozitív volt, felajánlották az üresen álló helyiségüket. Ekkor már működött a Válságkezelő Programok Irodája. Kovács Ibolya, az iroda főosztályvezetője támogatta a javaslatot, és azonnali anyagi segítséget is adtak az új konyha indításához. Dr. Morzsányi Éva budapesti titkár vállalta az ingyenkonyha megszervezését és működtetését. Példátlán gyorsasággal, nagy összefogással, nagyon rövid idő alatt működésre kész állapotba hozták a helyiséget, és 1990. november 5-én a VII. kerületi Damjanich utcában megnyílt a Vöröskereszt újabb népkonyhája. Ez volt a Vöröskereszt első klasszikus ingyenkonyhája, ami már nyitottan működött. Minden betérőnek biztosították az egytálételt. A téli időszakban a konyha nappali melegedőként is szolgált, és 1992-től délutánonként bedolgozói munkát is szerveztek a hajléktalannak. Az Ifjúsági Otthon ingyen biztosította a konyha- és raktárhelyiséget, valamint az éttermet. Az ebéd árát és az ételosztó személyek tiszteletdíját a Népjóléti Minisztérium fedezte. A Vöröskereszt Budapesti Vezetősége működtette az intézményt, és szervezte, irányította a konyhára a rászorulókat, többek között a Keleti pályaudvaron működő Pályaudvari Misszióról és az általa működtetett Madridi úti hajléktalanszállóról. A Családsegítő Központ a szociális és lelki gondozást vállalta és végezte.

Az ingyenes étkeztetés kezdeti tapasztalatait 1990 szeptemberében a szervezőkkel együtt értékelte az Országos Vezetőség mellett működő Szociális Bizottság. A társadalmi megítélés változó volt. Az önkormányzatok részéről érdeklődést, bekapcsolódást ekkor még kevés helyen tapasztaltunk. A rászorulókat kedvezően fogadták a szolgáltatást. A szervezők, akik nap mint nap találkoztak a krízishelyzetben lévő emberekkel, megerősítették, hogy indokolt továbbra is az ingyenkonyha szervezése, bővítése. Az eredményes munka fontos feltétele, hogy a területen dolgozó szervezetek összefogjanak. A Vöröskereszt önerőből csak átmeneti jelleggel és akciószerűen tudja az étkeztetést biztosítani. A folyamatos működéshez garanciát kell teremteni állami, önkormányzati támogatással vagy a Vöröskereszt költségvetésében. Az étel mellett szükség van a továbbiakban is szociális és lelki támogatásra.

A SZOCIÁLIS VÁLSÁGKEZELŐ PROGRAMOK IRODÁJÁNAK MEGALAKULÁSA, TEVÉKENYSÉGE

1989–90-ben a kormány Hajléktalan Műhelyt hozott létre. A cél az ellátásra vállalkozó civil szervezetek pályázati úton való támogatása volt.

1990 őszén a válság kezelésére megalakult a Népjóléti Minisztériumban a Szociális Válságkezelő Programok Irodája Lakner Zoltán helyettes államtitkár vezetésével. Ettől kezdődően 1993-ig, a szociális törvény elfogadásáig, állami szerepvállalással, állami támogatással, központi intézkedéssel történt a hajléktalan-ellátás intézményrendszerének kiépítése. A civil szervezetek, az önkormányzatok többnyire együttműködve, az anyagi és szellemi erőket egyesítve, a Válságkezelő Iroda támogatását igényelve vettek részt a rászorulóknak segítésében.

AZ ELSŐ PÁLYAUDVARI MISSZIÓ ÉS HAJLÉKTALANSZÁLLÓ

1990 őszére a hideg beálltával a pályaudvarokra húzódott be a hajléktalan emberek tömege. Jelenlétük rendészeti, utasbiztonsági, takarítási problémát okozott. Nagyon sok utas tett panaszt a kialakult helyzetre. A MÁV dolgozói ultimátumban követelték a helyzet normalizálását. A MÁV vezérigazgatója úgy döntött, hogy 1990. október 15-től valamennyi MÁV pályaudvart takarítás céljából az éjszakai órákban, vonatmentes időben zárva kell tartani. A Budapesti Igazgatóság nem akarta a pályaudvarokat bezárni. Segítően kívánt a helyzet rendezéséhez hozzájárulni, a megoldásban részt venni. Szeptember 27-re meghívta a hajléktalanproblémával foglalkozó civil szervezetek és a Válságkezelő Iroda képviselőit egy megbeszélésre, kérve a segítséget a megoldáshoz. A feladatot, mivel nem volt jelentkező, a Magyar Vöröskereszt Budapesti Vezetősége vállalta. A Népjóléti Minisztérium és a MÁV Budapesti Igazgatósága anyagilag segítette a programot. A három fél közös megállapodása eredményeként nyílt meg 1990 októberében a Keleti pályaudvaron az első Pályaudvari Misszió. (Állami megnevezése a jogszabályokban Szociális Információs Szolgálat.) A működéshez az igazgatóság adta a helyiséget, a telefont, és biztosított bizonyos szállítási kapacitást. A szolgálatot a Vöröskereszt Budapesti Vezetősége működtette. A munkát egy főállású, két részfoglalkozású és három fő tiszteletdíjas szociális munkás végezte. Az irodát és a Madridi úti hajléktalanszállót Kántorné Farkas Erzsébet vezette, ami igazi emberpróbáló munkát jelentett.

Az iroda az alábbi szolgáltatást nyújtotta: tájékoztatták a hajléktalanokat a menhelyekről, éjszakai szállásokról, munkalehetőségekről, ingyenkonyhákról, segélyhelyekről; a hajléktalan férfiakat a XIII. kerületi Madridi úti férfi szállóra irányították, ami szinte egyidőben nyitott meg az irodával; a rászorulóknak eseti, illetve rendszeres ételmezt és ruhasegélyt adtak. Italautomatát működtettek, télen forró teát osztottak; elsősegélyt nyújtottak, szükség esetén mentőt hívtak, sebellátást végeztek. Heti egy alkalommal orvosi ügyeletet is biztosítottak.

A hajléktalanok részére szükség volt éjszakai szálláshelyre. A MÁV felajánlotta a Vöröskereszt Budapesti Vezetőségének, az üresen álló, 200 fő elhelyezésére alkalmas, XIII. kerületi Madridi úti laktanyát hajléktalanszálló céljára. A kerületi önkormányzat is támogatta a hajléktalanszálló létesítését. A XIII. kerületi önkormányzat és a Budapesti Vöröskereszt a kezdetektől fogva kiválóan együttműködött. A kerületi szociális kerekasztalnak mint együttműködési fórumnak a munkájában részt vett a Vöröskereszt képviselője. 1993 novemberében ellátási szerződést kötöttek a normatív támogatásról. A jó együttműködés eredményeként jutottak el a 90-es években a Madridi úti intézményben a differenciált ellátási formák kiépítéséhez, a Hajléktalanszállótól A Kiléptető Lakásprogramig.

1997-ben az önkormányzat és a Vöröskereszt budapesti vezetősége közös pályázatot nyújtott be a Szolidaritási Alaphoz annak érdekében, hogy a Vöröskereszt megvásárolhassa az épületet.

A MAGYAR VÖRÖSKERESZT HOZZÁJÁRULÁSA A VÁLSÁG KEZELÉSÉHEZ

1991. április 10-én a Magyar Vöröskereszt elkészítette a szervezet hozzájárulását a kormány szociális válságkezelő programjához. A Vöröskereszt vállalta, hogy továbbra is részt vesz a hajléktalanellátásban; az általa működtetett intézményekben biztosítja a szociális gondozást, a tanácsadást, a lelki segítségnyújtást; a népkonyhákon dolgozókat felkészíti a legfontosabb higiénés ismeretekre. Városi, megyei szinten megszervezi a szociális információs szolgálatokat. Szervezi a házi-gondozók betegápolók képzését. Vállalja azoknak a házi gondozóknak az alapfokú felkészítését, akik munkavállalóként kívánnak részt venni a házi gondozásban. Vállalja a jelenlegi ellátásból hiányzó Anyaoltalmazó Ház (családok átmeneti otthona) megszervezését, szakmai programjának kidolgozását. Az ápolási, rehabilitációs és gyógyászati segédeszközellátás javítása érdekében kiépíti az országban a gyógyászati és életvitelt segítő eszközök kölcsönzőhálózatát. Folytatja az egészségileg károsodott és rokkant gyermekek táboroztatását. Kéri, hogy az állam a fenti célra adjon át a Vöröskeresztnek létesítményeket az ifjúsági és SZOT-táborokból. Részesítse céltámogatásban a táboroztatásnak ezt a formáját.

1992-ben a Népjóléti Minisztérium a 2/1992. NM rendeletében¹¹ határozta meg a hajléktalan ellátás formáit.

1. Szállást nyújtó intézmények: éjjeli menedékhely, átmeneti szállás.
2. Egyéb szociális szolgáltatást nyújtó intézmények: SZISZ, népkonyha, nappali melegedő, utcai gondozó szolgálat, hajléktalanok gondozási központja. Családok átmeneti otthona (anyaóvó) a krízishelyzetbe került, védelmet kereső, bántalmazott, várandós, hajléktalanná vált anyák és gyermekeik életvitelszerű tartózkodására térítési díj ellenében.

1993-ban fogadta el a Parlament az 1993. évi III. törvényt a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról. A törvény alapvető célja a szociális biztonság megteremtése. Ennek érdekében a törvény meghatározza az állam, az önkormányzatok feladatait és rendelkezik arról is, hogy a társadalmi, a civil szervezetek milyen feltételekkel vehetnek részt a személyes gondoskodást nyújtó ellátásokban.

Az ellátási formák köre bővült és differenciálódott. Az önkormányzatok lehetőséget kaptak helyi rendeletek megalkotására azzal a céllal, hogy a helyi szükségletekre érzékeny szociálpolitika jöjjön létre. Ugyanakkor az önkormányzatok gazdasági forrásainak szűkössége leszűkítette a törvény által deklarált mozgásteret. A törvény meghatározza azokat az alapellátásokat, amelyeket minden önkormányzat köteles biztosítani, valamint meghatározta feltételek mellett a szakosított ellátások körét is. A törvény kísérletet tett új segélyezési rendszer kialakítására. A segélyek rövid idejű szükségletet kielégítettek, de a szegények a szegénységből ettől nem kerültek ki.

Népkonyhák

A kilencvenes évek elején a Vöröskereszt folytatta a népkonyhahálózat kiépítését. 1990 januárjában kezdtük el a VIII. kerületi Homok utcai ingyenkonyha (népkonyha) szervezését. Sztuchlik Rezső főtktár írásos megkeresésére dr. Hajdu György, a Fővárosi Közterületfenntartó Vállalat (FKFV) vezérigazgatója felajánlotta a 120 m²-es, Homok utcai önálló helyiségüket ingyenkonyha céljára, térítésmentesen, ideiglenes használatra.

Az ügyintézés közben derült ki – az akkori rendezetlen ingatlan viszonyok következtében – hogy a FKFV csak bérli az épületet a VIII. kerületi Ingatlankezelő Vállalattól (IKV), így tehát először a kettejük közötti bérleti jogviszonyt kellett rendezni. A Vöröskereszt csak ezután tudta a bérleti szerződést az Ingatlankezelő Vállalattal megkötni. Szerettük volna az épületet megvenni, de ebbe az IKV nem ment bele. A bérleti szerződést hosszú távra kötöttük. Beleegyeztek a helyiség felújításába. Az ételosztást a VIII. kerületi tanács és a Köjál engedélyezte. Eközben intéztük a felújításhoz és a működéshez az anyagi források megteremtését,

¹¹ 2/1992. (I. 6.) NM rendelet a hajléktalanokról gondoskodó egyes szociális intézmények feladatáról és működéséről

a helyiség felújítását, műszaki átadását. A felújítás és a konyha 1991. évi működési költsége (rezsi, tiszteltidíjak, bérleti díj) 3 122 000 forintba került. A Népjóléti Minisztérium 2 312 500 forinttal járult hozzá a kiadásokhoz.

A népkonyha átadására 1991. január 28-án került sor valamennyi érdekelt meghívásával. Az átadáson részt vett a Nemzetközi Vöröskereszt delegációja, a sajtó, a TV, a működő népkonyhák, a Hazai szegényekért Alapítvány képviselői. A konyhát a Vöröskereszt főtitkára adta át, és tartott ételkóstolóval egybekötött tájékoztatót, megköszönve a támogatásokat, a létrehozók munkáját.

Az átadásról és az azt követő működésről sok újságcikk jelent meg (*Népszabadság, Magyar Nemzet, Mai Nap, Népszívás, Magyar Hírlap*).

A Homok utcai népkonyhát kulcsrakész állapotban, teljesen felszerelve, az 1991. évi bérleti díjat is vállalva és egy évig a működéshez szükséges szárított élelmiszert biztosítva adta át az Országos Vezetőség a Budapesti Vezetőségnek 1991. február 4-én. A Homok utcai ingyenkonyha létrehozásában, felújításában a Szociális Szolgálat és a Gazdasági Osztály végzett nagy munkát. Azáltal, hogy a létesítmény átalakítása népkonyha céljára történt, ez az intézmény lett a Vöröskereszt legkorszerűbb, minden jogszabályi előírást maximálisan kielégítő intézménye.

1991 végéig a Magyar Vöröskereszt budapesti, megyei, városi vezetőségei saját szervezésben kilenc népkonyhát üzemeltette. és mintegy harmincöt népkonyha működését segítették élelmiszerekkel, konyhai eszközökkel. A népkonyhák naponta 1 500-2 000 fő részesült meleg ételben.

1992-93-ban tovább bővült a Magyar Vöröskereszt népkonyha hálózata. Budapesten a X. kerületi Bihari úton létesítettek 200 fős népkonyhát, ami a téli időszakban nappali melegedőként is szolgált. Nagykanizsán 60 fős népkonyhát nyitottak, nappali melegedővel együtt. Debrecenben a Zöldfa utcában hozott létre a Vöröskereszt étkezdét, ahol 3 napon át osztottak ebédet, és 60 fő részére nyújtottak nappali melegedő szolgáltatást. Zalaegerszegen az átmeneti szállón nyitottak konyhát. Miskolcon 1993 decemberében adta át az önkormányzat a Vöröskeresztnek a hajléktalanellátás komplex intézményrendszerét, ahol 300 fős konyha is működött. 180-200 főnek osztottak naponta ingyenebédet, 80 fő részére csökkentett térítéssel biztosítottak szociális étkezést, 120 fő részére pedig teljes áron menüt. Ez utóbbi étkeztetési forma segítségével igyekeztek a konyhaüzemet önállóvá tenni.

Budapesten a Dobozi utcai épületet visszakapta az államtól az Üdvhadsereg, így ott a Vöröskereszt megszüntette az ételosztást. A Könyves Kálmán körúton lakó rászorulóknak pedig a már működő, nyitott népkonyháink szolgáltatásait ajánlottuk fel.

Az ingyenkonyhák, étkezdék folyamatos működéséhez nagymértékben hozzájárult az olasz kormány liofilizált élelmiszersegély, amit a Magyar Vöröskereszt főtitkára szerzett 1990-ben, egymilliárd líra (65 millió forint) értékben. Ebből az élelmiszermennyiségből a Magyarországon működő valamennyi népkonyha részesült. Ezt az élelmiszert használtuk a Vöröskereszt akcióin, rendezvényein is.

Az olasz liofilizált ételek nagy előnye, hogy elkészítésük nem munkaigényes, így bármikor, bárhol felhasználhatóak. Az olasz szárított ételek felhasználásáról az Országos Vezetőség tájékoztatót készített a szervezetek és a konyhák részére.

A népkonyhák költségeit több forrásból biztosítottuk: pályázat útján, a Válságkezelő Programok Irodájánál e célra elkülönített központi alapból; önkormányzati hozzájárulásból, alapítványok, magánszemélyek, a Vöröskereszt-társaságok adományaiból, szociális árusítások bevételeiből. A Vöröskereszt a népkonyhák kiadásainak a fedezésére 1990-ben számlaszámot nyitott. 1991. december 31-ig a számlára 3 858 854 forintot és 300 USA dollárt fizettek be. A napi ebéd folyamatos biztosítása óriási erőfeszítést igényelt a Vöröskereszt szervezeteitől, aminek az előteremtése egyre nehezebb volt. 1992-ben az Országos Vezetőség az éves költségvetésben hétmillió forintot különített el pályázatokra. Ebből az összegből a népkonyhák 1 970 000 forintot nyertek el. 1993-ban ugyancsak pályázattal a Hazai Szegényekért Alapítványtól nyertek egymillió forintot a népkonyhák. Az alapítványt 1990-ben hozta létre az OTP Bank és a Magyar Vöröskereszt 600 ezer forint alaptőkével. A Magyar Vöröskereszt Országos Vezetőségénél nyitott ingyenkonyha célfeladatra befizetett adományokból 280 000 forintot kaptak a népkonyhák. 1993-tól a működési kiadásokat többnyire pályázatokkal lehetett megszerezni.

A Vöröskereszt vezetőségei nagy gondot fordítottak az ingyenkonyhák és az étkezdék higiéniájára. A Köjál mint hatóság az előírások betartását szigorúan megkövetelte. A népkonyhák indításakor a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetőség Szociális Szolgálat stencilezett módszertani anyagban hívta fel a figyelmet a közétkeztetés higiéniás kérdéseire. Ismertette azokat a legfontosabb szabályokat, amelyeket a

működés során be kell tartani. A füzetet két egészségügyi főiskolai hallgató Kiss Erika és Simon Erika állította össze. A Magyar Vöröskereszt gondozásában, az Állami Biztosító támogatásával jelent meg 1991-ben dr. Rigó János és Gaálné Labáth Katalin könyve *Egészségügyi tanácsok népkonyhai dolgozók részére* címmel. A kiadvány az alapismereteken túl a tápanyagellátás szempontjából a kiegyensúlyozott táplálkozást elősegítő receptúrát is tartalmaz.

A helyi Vöröskereszt vezetőségei az étkeztetéssel foglalkozó személyeket szakemberek bevonásával úgynevezett minimum tanfolyamokon készítették fel a közegészségügyi szabályok ismeretére.

A népkonyhák a raktározásnál, a tálalásnál, az ételosztásnál a higiénés szabályokat betartották. Ételmintát vettek, azt szabályosan tárolták. Az ételosztásnál tiszta edényeket, evőeszközöket használtak. Az edényeket az előírásoknak megfelelően zártan tárolták. A fogyasztóknak papírszalvétát biztosítottak. Az asztalok, székek fertőtleníthetők voltak. A hulladék tárolása fertőtleníthető, zárt edényekben, külön helyiségekben történt. A kézmosást, a WC-használatot biztosították. A konyhák dolgozói egészségügyi könyvvel rendelkeztek stb.

A Magyar Vöröskereszt által működtetett népkonyhák döntő többsége ételosztó helyet jelentett. Melegítőkonyhák voltak, amelyek alkalmasak egyszerű ételek elkészítésére, szállítás esetén pedig az étel melegítésére.

Az étel minősége és változatossága is eltérő volt. Volt, ahol minden nap ugyanazt az ételt osztották, és volt, ahol naponta változott az ebéd. A népkonyhák többsége (összesen hét) egész évben folyamatosan működött és hetente öt - hat alkalommal biztosított egytálételt. Egy részük időszakosan, elsősorban a téli hónapokban, s volt, ahol csak a hétvégeken működött. Egerben havonta egy alkalommal főztek a gulyás-ágyúval.

A népkonyhákat kezdetben 80-90 %-ban hajléktalanok és munkanélküliek, 15-20 %-ban kisnyugdíjasok vették igénybe. Később egyre nagyobb számban jelentek meg népkonyháinkon a középkorúak, fiatal munkanélküliek, börtönből szabadultak és többgyermekes családok is. A résztvevők között a férfiak voltak többségben.

1993-ban a Magyar Vöröskereszt tizenkét népkonyhát és szociális étkezdét működtetett, és naponta 1 600-2 000 fő részére biztosított egytálételt.

Népkonyháink:

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Miskolc 300 fő, folyamatosan működő

Budapest

Homok utca 400 fő, folyamatosan működő

Damjanich utca. 400 fő, folyamatosan működő

Bihari út 200 fő, folyamatosan működő

XVIII. kerület 30 fő, folyamatosan működő

Nógrád megye

Balassagyarmat 40 fő folyamatosan működő

Zala megye

Nagykanizsa 60 fő folyamatosan működő

Komárom-Esztergom megye

Dorog 60 fő, szombati napokon

Heves megye

Hatvan 120 fő, szombat, vasárnap

Eger 300 fő, havonta egyszer

Hajdú megye

Debrecen 60 fő, szombat, vasárnap, hétfő

Fejér megye

Sárbogárd 120 fő, hétvégeken

A fenti népkonyhákon túl szinte minden vöröskeresztes vezetőség támogatta az önkormányzati, egyházi vagy más szervezet kezelésében lévő népkonyhákat. Szabolcs megyében a Vöröskereszt ételmiszeradományokkal, több mázsza ruhaneművel segítette a népkonyhát. Veszprémben, Tatabányán, Komáromban, Siófokon, Kaposváron, Győrben, Szegeden és Baranya megyében a népkonyháknak ételmiszereket, higiénés cikkeket, meleg ruhaneműt adtak szervezeteink.

Nappali melegedők

Téli időszakban elsősorban a magányos szegények, hajléktalanok részére szerveztük a nappali melegedőket. A Vöröskereszt népkonyháinak a többsége, nappali melegedő funkciót is ellátott. A nappali melegedők szervezését is 1990-ben kezdték el szervezni a vöröskeresztes vezetőségek. A működést adományokból, főhatósági, illetve önkormányzati támogatásból biztosították. Az Országos Vezetőség 1992-ben 800 ezer forint pályadíjjal segítette ezt a szolgáltatást.

1992-ig a Vöröskereszt szervezésében tizenegy nappali melegedő működött. Az ide betérő rászorulóknak szociális gondoskodásban részesültek. A legtöbb helyen teát, zsíros kenyeret, konzervet (attól függően, hogy milyen élelmiszeradományt kapott a Vöröskereszt) kaptak. Pest és Szolnok megyében melegétel és italautomatákat működtettek. Ruhasegélyt mindenhol osztottak.

Az 1993. évi szociális törvény szabályozta a nappali melegedők működését is. Előírta, hogy az intézményekben biztosítani kell a rászorulóknak a napközbeni tartózkodást, az alapvető higiéniai szükségletek kielégítésének a lehetőségét – mosást, tisztálkodást –, ételmezt, a szabadidő megszervezését, a hivatalos ügyek intézésének a segítségét. Gondot jelentett, hogy normatív támogatást az ellátottak után nem határozott meg a törvény. A melegedők száma 1993 végéig kettővel, tizenháromra növekedett (Debrecen, Salgótarján, Szentendre, Szigetszentmiklós, Budaörs, Érd, Jászberény, Karcag, Tiszafüred, Törökszentmiklós, Nagykanizsa, Budapesten a Damjanich és Bihari utcában).

Hajléktalan szállók, anyaotthonok

A Madridi úti első hajléktalanszálló tapasztalataira építve, több vöröskeresztes vezetőség is bekapcsolódott a hajléktalanok elszállásolásának a megoldásába. 1991-ben Veszprém, Szombathely, Szekszárd, Szeged, Budaörs segítette a területén az átmeneti szállások működési feltételeinek a megteremtését. Salgótarjánban a Vöröskereszt tízfős menedékhelyet hozott létre. 1992-ben Nagykanizsán nyitott szociális szállót a Vöröskereszt Városi Vezetősége. A Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége ugyancsak 1992-ben Budapesten, a XX. kerületi Önkormányzattal és a Népjóléti Minisztériummal összefogva nyitotta meg az első Anyaotthon Házat.

Az Országos Vezetőség Szociális Szolgálatára már 1987-től bérelt két kétágyas szobát a VIII. kerületi Könyves Kálmán körúti Nővérszállóban. Itt elsősorban gyermekes anyákat helyeztünk el. Olyan családoknak segítettünk, akiknek a gyermekét hosszabb ideig gyógykezelték Budapesten, és a szállodai költséget a család nem tudta fizetni. 1990–91-ben egyre több olyan gyermekes anya jelentkezett, akik átmenetileg krízishelyzetbe kerültek, hajléktalanná váltak, védelemre szorultak, s akik a gyermekük nevelésére egyébként alkalmasak voltak. Ez a tapasztalat is hozzájárult ahhoz, hogy kezdeményeztük az Anyaotthon Ház létesítését. Az épületet a XX. kerületi Önkormányzat ingyen adta bérbe a Vöröskeresztnek. A tulajdonjog az önkormányzaté maradt. Az épület átalakításához, felújításához a Népjóléti Minisztérium 5,5 millió, a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége kétfélmillió forinttal járult hozzá. A felújítási munkálatokat Pesterzsébet–Soroksár Önkormányzata vállalta és végeztette el. A ház berendezését, felszerelését a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége, a Hazai Szegényekért Alapítvány, a Lágymányosi Faipari Szövetkezet, a BÉTEX, a RAMOVILL, a Papír- és Műanyagfeldolgozó Bt. biztosította.

1992. november 24-én a Pest Megyei Hírlapban a következő tudósítás jelent meg. „Néhány nap múlva megnyitja kapuit a főváros első Anyaotthon Háza. A Magyar Vöröskereszt és a Pesterzsébet–Soroksári Önkormányzata közös erőfeszítésének eredményeként létesül ez a családvédő és szociális feladatokat ellátó intézmény a krízishelyzetbe került anyák és gyermekeik részére.”¹²

¹² -mallár-, Pest Megyei Hírlap, 1992. november 24.

Az intézmény kilenc lakószobával nyolc–kilenc család, huszonöt fő befogadására lett alkalmas. A szoba igénybevételeért, szolgáltatásaiért az oltalmat kérők fizettek. Az intézményben a családjukból bántalmazás, durvaság miatt elmenekült anyák, gyökértelen, intézetben nevelkedett asszonyok és gyermekeik, kilakoltatott családanyák, leányanyák nyertek átmenetileg biztonságot. Az intézmény az anyáknak és gyermekeiknek szociális, egészségügyi, jogi segítséget, életvezetési tanácsadást is nyújtott.

Az intézmény 1992. november 28-a óta működik, az Országos Vezetőség döntése alapján alapítványi formában, Anyaoltalmazó Alapítvány néven. A beindulás költségeihez a Szociális Szolgálat és a XX. kerületi Önkormányzat Gyámügyi és Szociálpolitikai osztálya közös pályázatára a Fővárosi Önkormányzat 1992. november 30-án 600 000 forint támogatást biztosított.

A Népjóléti Minisztérium az anyagi támogatás feltételeként szabta meg, hogy a „Szociális Szolgálat az intézmény működésének a tapasztalatait az országban ismerteti, elterjeszti”. Szolgálatunk kidolgozta az anyaotthon szakmai programját. Elkészítette az intézmény Szervezeti és Működési Szabályzatát, Háziarendjét. Ezeket a dokumentumokat a Vöröskereszt megyei vezetőségei és az érdeklődők rendelkezésére bocsájtotta. Az Anyaoltalmazó Ház szakmai anyagait Badinszki Ernő kezdte el kidolgozni. Ő volt az intézmény névadója is. Halála után Polacsek Györgyi vette át és fejezte be ezt a munkát.

1993-ban Zalaegerszege nyitottak átmeneti szállót és ingyenkonyhát harminc fő részére, és Budapesten a XXI. kerületben, Csepelen nyílt meg a második Anyaoltalmazó Ház, a kerületi Vöröskereszt szervezésében és működtetésével. Az épületet az önkormányzat adta a Vöröskereszt használatába. Az intézményben ötvenegy főt lehetett elhelyezni. 1997-ben elkezdődött a csepeli intézmény bővítése, illetve egy új családok átmeneti otthonának az építése. Az önkormányzat ehhez telket, valamint 7,5 millió forintot biztosított. A Népjóléti Minisztérium 12 millió forinttal támogatta az építkezést. A Vöröskereszt 28 millió, a Fővárosi Önkormányzat a Szolidaritási Alapból 15 millió forintot adott az intézmény létrehozásához. 1999-ben került átadásra az új épület, amelyben negyvennyolc-ötven fő helyezhető el.

Ugyancsak 1993-ban a Csepeli önkormányzat egy felújítandó épületet adott át a Vöröskeresztnek bérleti díj nélküli használatra, férfiak átmeneti szállásának a megszervezésére. Itt állítottak fel egy könnyűszerkezetes épületrészt, amelyben kilencven férőhelyes éjjeli menedékhely működött. 1995-ben bővült az intézmény egy negyvenkét férőhelyes átmeneti szállással, és egy ötven férőhelyes nappali melegedővel. Az épület felújítása, bővítése a Népjóléti Minisztérium támogatásával valósult meg.

A Vöröskereszt a kerületben mintegy 300 hajléktalan emberről gondoskodott és ezt a munkát egy differenciált intézményrendszerben végezte, összefogva az önkormányzattal és a civil szervezetekkel.

Zalaegerszege 1996-tól tizenöt fő, Nyíregyházán 1998-tól harmincöt-negyven fő elhelyezésére alkalmas Anyaoltalmazó Ház működik. Az 1993. évi szociális törvény értelmében az anyaotthonok a hajléktalan ellátás körébe tartoztak és a normatív támogatást is úgy kapták, mint a hajléktalanok átmeneti otthonai. Az 1997. évi (XXXI. tv.) gyermekvédelmi törvény ezt az intézmény típust a gyermekvédelmi intézmények közé sorolta. Ez kedvezőbb normatív támogatást eredményezett.

Miskolcon, 1993 végén vette át a Vöröskereszt megyei szervezete az önkormányzattól a Hajléktalanokat Gondozó Központ működtetését. Ez az intézmény az ország legnagyobb, differenciált ellátást nyújtó hajléktalanellátó helye. Negyven fő részére nyújt éjjeli menedékhelyet, nyolcvan nőnek és férfinak átmeneti szállást, három krízishelyzetbe került család részére átmeneti otthont, és 300 fős konyhát működtet.

1993-ig a Magyar Vöröskereszt öt hajléktalanszállót (Budapesten a XIII. kerületi Madridi úton, a XXI. kerületben Csepelen, Miskolcon, Zalaegerszege és Nagykanizsán) és három anyaoltalmazó házat, /Budapesten a XX. és a XXI. kerületben és Salgótarjánban/ működtetett.

Az átmeneti időszakban a hajléktalanellátásban a civil szervezetek közül a Magyar Vöröskereszt részvétele volt a legnagyobb. A hajléktalanellátásban igen hatékony volt a Vöröskereszt és az önkormányzatok együttműködése a fővárosban és a legnagyobb válságövezetekben: Borsod, Pest, Hajdú, Nógrád, Szolnok, Komárom, Zala, Fejér, Heves, megyében. Az önkormányzatok jól fogadták a Vöröskereszt kezdeményezéseit és partnerként segítettek azokat. Épületeket, helyiségeket biztosítottak, új intézmények kialakításában segítettek, anyagi támogatást nyújtottak a programokhoz. Borsod és Zala megyében tapasztalva a Vöröskereszt eredményes munkáját, az önkormányzatok adták át hosszú távú működtetésre önkormányzati intézményeket a Vöröskeresztnek.

A Vöröskereszt vezetőit, képviselőit bevonták a szociális kerekasztalok munkájába, a helyi döntésekbe. A Magyar Vöröskereszt kezdeményezéseit, programjait szakmailag és anyagilag is korrekt módon támogatta a Válságkezelő Programok Irodája. Velük, továbbá a családsegítő központokkal, a honvédség helyi alakulataival, a Köjállal (Közegészségügyi-Járványügyi Állomással), a MÁV-val folyamatos, jó együttműködés alakult ki a hajléktalanellátásban.

A munka eredményességét kedvezőtlenül befolyásolta, hogy a hajléktalanotthonokból nem volt megfelelő számú továbblépési lehetőség. Kevés szociális lakás, albérlők háza állt rendelkezésre. Nagy gondot jelentett a munkába állás, a folyamatos foglalkoztatás, a betanítás, a továbbképzés. A normatív támogatás a költségek körülbelül kétharmadára volt elegendő, a hiányzó pénzt a szervezeteinknek kellett biztosítani. A népkonyhák, a nappali melegedők az 1993. évi szociális törvény alapján a továbbiakban sem részesültek normatív támogatásban. 1992–1993-tól a Magyarországnak szánt szegénypolitikai tartalmú segítségnyújtás fokozatosan csökkent, és a felzárkóztatás érdekében a modernizációs támogatások – EURÉKA Program, Phare-program – kerültek előtérbe.

Kezdetekben az egészségügyi ellátás is napi gondot jelentett az intézményekben. A fertőző betegségek, a tüdővész, a rühesség, a tetvesség megelőzése, a leromlott egészségi állapot kezelése, a rehabilitáció, az idős otthoni elhelyezés csak folyamatosan sok munkával, a jogszabályok megjelenésével vált kezelhetővé.

A hajléktalan szociális intézmények tartalmi munkája az évek során sokat javult. 1993-ban már mindenhol folyt szociális és mentálhigiénés gondozás. Figyelmet fordítottak az egyéni bánásmódra, a közösségi élet szervezésére. Sok jó módszer született arra, hogyan lehet az embereket visszaintegrálni a társadalomba.

Gyógyászati segédeszköz-kölcsönzők

1991-ben új nonprofit program beindítását kezdtük el. Gyógyászati és életvitelt segítő országos kölcsönzőhálózat kiépítésére vállalkoztunk. Erre az motiválta a Vöröskeresztet, hogy az országban hiányos volt a gyógyászati segédeszköz-ellátás, nem volt kellő választék, és sokszor nehézkesen lehetett eszközökhöz jutni. Az országban a Gyógyászati Segédeszközök Gyárának mindössze tizenhárom boltja és négy kórházi kiadóhelye működött. A megyékben az e célra kijelölt gyógyszertárak készlete szűkös volt. Egyes gyógyászati segédeszközökre sokat kellett várakozni. Mivel a betegek egy része csak átmenetileg szorul segédeszköz-használatra, arra gondoltunk, hogy érdemes lenne a vásárlás helyett azt kölcsönzéssel megoldani. Ha az állampolgár orvosi vényre vásárolt segédeszközt, akkor az ár körülbelül 10%-át fizette, a 90%-ot a TB térítette. Az állampolgárnak nem volt olyan kötelezettsége, hogyha gyógyult, és az eszközre már nincs szüksége, azt visszaadja az érték többségét dotáló Társadalombiztosítónak. Miközben a választék szűkös, az eszközökhöz való jutás körülményes, a lakosságnál több nagy értékű, jó állapotban lévő, felújításra még érdemes eszköz volt elfekvőben. A visszavétellel, a visszavásárlással senki nem foglalkozott. Ez gazdaságtalan szolgáltatásnak tűnt.

A fenti tények ismeretében kezdtünk hozzá 1991 nyarán a gyógyászati segédeszköz-kölcsönzők kialakításához. A programra az induláskor tizenkét vöröskeresztes vezetőség jelentkezett és év végéig még négy szervezet csatlakozott.

A készletet kétféleképpen teremtettük meg. Elkezdtük összegyűjteni a lakosság tulajdonában lévő, elfekvő eszközöket. Jelentős mennyiségű eszközt kaptunk a testvér Vöröskereszt szervezetektől, és pályáztunk is erre a célra.

Csak testtávoli eszközök – járóbot, járókeret, tolókosci stb. – kölcsönzésére vállalkoztunk, mivel ezek tisztántartása, fertőtlenítése, javítása viszonylag egyszerűen megoldható. A kölcsönzés helyszínei a Vöröskereszt irodái, a kórházak, szociális otthonok helyiségei voltak.

A programot a szakmai szervezetek támogatták. Elnyertük a Népjóléti Minisztérium és az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság szakmai és anyagi támogatását. Az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság (TB) 5 millió forintot, a Norvég Vöröskereszt 50 ezer norvég koronát, ami körülbelül 630 ezer forint, utalt át erre a célra. A Német Vöröskereszt több mint 1,6 millió, az Osztrák Vöröskereszt közel 1,2 millió forint értékben küldött eszközöket.

A Belga Vöröskereszt a kölcsönzést szervező és végző személyek háromnapos felkészítését és ez irányú tapasztalataik átadását vállalta.

A pénz- és eszköztámogatást a programba benevezett vöröskeresztes vezetőségekhez pályázat útján juttattuk el. 1992-ben az országban már tizenhat helyen működött és nyolc városban folyt a kölcsönzők kialakítása. A TB Főigazgatóságtól kapott pénzből mintegy 4 millió forint értékben új eszközöket vásároltunk, amelyeket a kölcsönzők között osztottunk szét. Ezen felül minden kölcsönző számára egy évre egy fő tiszteletdíját biztosítottuk. 1992-ben az Országos Vezetőség is elkülönített az éves költségvetésben 570 000 forintot erre a célra, amire pályázni lehetett.

A központi támogatáson túl a helyi vöröskeresztes vezetőségek maguk is hozzájárultak eszköz-állományuk bővítéséhez. Gyűjtéseket szerveztek, visszavásárolták az állampolgároktól az eladásra felkínált eszközöket, de nemzetközi kapcsolataik révén is jelentős értékű eszközökhöz jutottak. „A Vöröskereszt nem csak a lakosság biológiai szükségleteinek a kielégítésében vett részt, de innovatív szociális szolgáltatásokat is elindított. Minden megyében működtetnek gyógyászati segédeszköz kölcsönzőt.”¹³

A program kidolgozására, értékelésére szakértőkből álló bizottságot hoztunk létre.

Folyamatosan megbeszéltük a tapasztalatokat, és segítettük a kölcsönzést végzők munkáját. A program indításakor 1991-ben egynapos, 1992 őszén a Belga Vöröskereszt szakemberének a részvételével háromnapos tanácskozást tartottunk.

A kölcsönzők működéséhez elkészítettük a legfontosabb szakanyagokat. A Működési Szabályzatot, bérleti szerződésmintát, nyilvántartási karton; leltár kartonmintát adtunk a szervezőknek. Ajánlatot tettünk a kölcsönzési díjakra, a visszavásárolható és adományként elfogadható gyógyászati segédeszközökre. Megküldtük a gyógyászati segédeszközökkel kapcsolatos jogszabályokat, a Polgári Törvénykönyv bérleti szerződésre vonatkozó paragrafusait, valamint a gyógyászati segédeszközökkel foglalkozó, azokat forgalmazó cégek jegyzékét.

Az eszközök kölcsönzési díját az országban egységesen állapítottuk meg, figyelemmel a szegényebb rétegek fizetési képességére. A kölcsönzési időt egy-három hónapra javasoltuk, de az indokolt esetben két alkalommal meghosszabbítható volt. Számításaink szerint az alacsony kölcsönzési díjakkal az eszköz árának a megtérülése öt-hat év. Ez a Belga Vöröskeresztnél három év.

A szakértők javasolták, hogy a visszavásárlási ár az eszköz amortizációját, állapotát figyelembe véve maximum a TB támogatásával beszerezhető új eszköz árának 90%-a lehet. Például, ha egy tolokocsi ára 18 000 forint, a beteg orvosi vényre fizet 1 800 forintot, ezt az eszközt a kölcsönző maximum 1 680 forintért veszi át.

A területi vezetőségek mellett, 1992 augusztusában a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége is nyitott kölcsönzőt a XIII. kerületi Kresz Géza utcában.

A 80 m²-es helyiséget a kerületi önkormányzattól béreltük. A kölcsönző vezetője nyugdíjas, gyógyászati segédeszközökkel foglalkozó szakember volt, akit megbízásos szerződéssel alkalmaztunk. A kölcsönzés mellett az üzletben ápolási cikkeket – higiénés kendő, protézistartó, sebtapas, fogkrém, Svéd csepp, Béres csepp plusz – és a Vöröskereszt ismeretterjesztő kiadványait is árusítottuk. Az eszközök fertőtlenítése a kölcsönzőben történt. Itt fogadtuk az adományokat, és visszavásároltuk a használható, jó állapotban lévő eszközöket is. A legkeresettebb eszközök a tolokocsik, a gördíthető szobai WC, a járókeret, a WC kapaszkodókeret, a csecsemőmérleg és a babakocsi volt. 1993 szeptemberében a kölcsönző működtetését a profil megtartásával áadtuk a Vöröskereszt Budapesti Vezetőségének.

1993-ban értékeltük a működési tapasztalatokat. A kölcsönzés ott volt eredményes, ahol azt a vöröskeresztes vezetőségek helyiségeiben végezték, vagy a helyiséget az önkormányzat, orvosi rendelő, kórház, szociális intézmény kedvezményes áron biztosította. A Népjóléti Minisztérium támogatta azt a javaslatot, hogy a jövőben olyan esetekben, amikor a beteg csak időszakosan igényli a gyógyászati segédeszközt, akkor a vásárlás helyett a kölcsönzéshez kapjon TB támogatást. A Népjóléti Minisztérium és a Társadalombiztosítási Főigazgatóság is egyetértett azzal, hogy célszerű a visszavásárlást és a kölcsönzést összekapcsolni. Javasolta, szakemberek döntsék el, hogy az összegyűjtött eszközök hol kerüljenek újrahasznosításra, a kölcsönzőben, kórházban, rendelőintézetben vagy a rokkantak egyesületében.

¹³ Szémán Zsuzsa- Harsányi László Halak és Hálók 8, Nonprofit Kutatások, 1999, 78. oldal

Azt javasoltuk, hogy a kölcsönzéssel megspórolt pénzből a TB finanszírozza meg a Vöröskereszt olyan költségeit, mint a gyűjtés, a szállítás, az eszközök javítása.

Az eszközök javításához hasznosnak tűnt egy alkatrészbázis létesítése a beszerzési problémák, az alkatrészellátás időszakos jellege miatt. Szükségesnek tartották a szakemberek országosan megszervezni a javító-bázisokat, a kölcsönzést végzők képzését.

1993 végére minden megyében, összesen harminchét helyen működött vöröskeresztes betegápolás-gyógyászati segédeszköz kölcsönző. A kölcsönözhető eszközök száma meghaladta a 3 000 darabot.

1994 januárjában az Országos Vezetőség előterjesztését elfogadva az Egészségbiztosítási Pénztár Önkormányzata további 10 millió forintot szavazott meg a programra. Feladatként jelölte meg az eszköz-állomány és a kölcsönzőhelyek bővítését, karbantartási, javítási lehetőségek megteremtését és egy olyan javaslat elkészítését, amely további, esetleg normatív alapon történő támogatás alapja lehet.

Erre a munkára a legtöbb tapasztalattal rendelkező megyék, Zala, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megye képviselőit kértük fel. Kovács Tibor, dr. Földi Dánielné (Zsuzsa) és Tarr Sándorné (Erzsike) megyei titkárokkal sokat dolgoztunk a program értékelésén, a TB részére készített anyagon.

A kölcsönzés bővítésére, a javításra a megyék sok jó megoldást találtak, például mobil szolgáltatokat hoztak létre. A kórházak, nagyobb szociális otthonok műszaki-javító műhelyeiben végeztették a felújítást a javítást. A megyei munkatársakkal elkészítettük a finanszírozásra is a javaslatot.

A gyógyászati segédeszközkölcsönző-hálózat és háttérének kiépítéséhez szükség lett volna jogi, bizonyos anyagi garanciára. Ez azonban a kezdeti biztató tendenciák ellenére sajnos nem történt meg. Ezt ma is nagy veszteségnek tartom. Ebben a vezetői cserék, a szakmai érdekváltozások, a gazdasági nehézségek is szerepet játszhattak. A Vöröskereszt érdekérvényesítő képessége sem volt elég erős abban az időszakban.

A vezetőségek többsége ennek ellenére továbbra is működtette, sőt bővítette a kölcsönzőket. Az eszközállományt a 90-es évek végére meg tudták duplázni. Megtalálták azokat a forrásokat, amelyekkel a programot életben lehetett tartani. Az eredetileg kitűzött cél azonban nem valósult meg.

EGYÉB SZOCIÁLIS PROGRAMOK

Házi gondozás, betegápolás

A Magyar Vöröskereszt önkéntesei a gondozási központok irányítása, szakmai felügyelete mellett a kezdetektől, 1970-től részt vettek a házi szociális gondozásban. Az önkéntes és tiszteletdíjas házi gondozók felkészítését a Vöröskereszt területi vezetőségei végezték. A Vöröskereszt tanfolyamain az elmúlt évtizedekben sok ezren tanulták meg a betegápolás, gondozás ismereteit. Sokan közülük mint családtagok gondozták hozzátartozóikat.

A képzés tananyagát a 80-as években folyamatosan korszerűsítettük. Elsőként egy kétkötetes tankönyvet, a tanfolyamvezetők részére pedig Útmutatót írtunk. A tankönyv első kötete az általános gondozási és ápolási ismereteket, a második a leggyakrabban előforduló betegségekkel kapcsolatos gondozási és ápolási tennivalókat foglalja egybe. Az Útmutató a képzés tematikáját, a szervezéshez szükséges tudnivalókat tartalmazza. A tankönyvet és az Útmutatót dr. Ulbing István a szakterületet jól ismerő orvos írta.

A tananyag alapján a Magyar Televízióval és a Magyar Mozi- és Videofilmgyártó Vállalat (MOVI) Tudományos és Oktatófilm Stúdiójával együttműködésben egy tizenegy részes, önálló részekből álló filmet készítettünk. A filmről a Tele-video VHS kazettákat is készített. A kazettákat a Vöröskereszt vezetőségei megvásárolhatták és a tanfolyamokon vetíthették.

A film szakmai tanácsadója dr. Ulbing István orvos, dr. Kaposvári Júlia orvos, Magyar Vöröskereszt főtitkárhelyettese volt. A Magyar Televíziót Domján Dénes, az MTV műsorigazgató helyettese képviselte, ő volt a film szerkesztője és a távoktatási program kidolgozója is. A szervezési, feladatokat Pesti Györgyné a Vöröskereszt osztályvezető-helyettese segítette. A filmet Knoll István filmrendező rendezte.

A 80-as évek végén korszerűsítettük a házi betegápolási tanfolyamok szervezését. A Magyar Televízióval két alkalommal, 1989-ben és 1991-ben televíziós műsorsugárással támogatott táv tanulási progra-

mot indítottunk. A televíziós adás idejére a Vöröskereszt vezetőségei tanfolyamokat, klubokat szerveztek. Az adások után szakemberekkel beszéltek meg a felmerült problémákat, és végezték el a gyakorlatokat. A távtanulási módszer lehetővé tette, hogy gyakorlatilag az ország bármely pontján lakó érdeklődő bekapcsolódhasson a tananyag elsajátításába.

1989-ben az adásokat 500 000-900 000 fő nézte, mintegy 4 000 fő járt el az adásokkal egy időben szervezett tanfolyamokra és körülbelül 700 fő tett sikeres vizsgát, akiknek a többsége, mint tiszteletdíjas házi gondozó vállalt munkát.

1991-ben a televíziós távtanulási program indítása előtt levélben kerestük meg a Magyarországon működő egyházakat, szeretetszolgálatokat, lehetőséget adva számukra a programba való bekapcsolódásra. Szinte minden szervezet reagált, és megköszönte a felkínált lehetőséget.

A távtanulási módszert, a tanfolyamokat a lakosság és az önkéntesek örömmel fogadták. A tanultakat jól hasznosították azok a családok is, amelyek csak a filmet nézték meg.

Az 1993. évi szociális törvény jelentős változást hozott. Az önkormányzatok számára alapellátássá nyilvánította a házi segítségnyújtást, és kiszélesítette az e szolgáltatásban részesíthetők körét. A Magyar Vöröskereszt az új helyzetben vállalta a tiszteletdíjas házi gondozók képzését. A Népjóléti Minisztérium a Vöröskereszt meglévő képzési anyagait jó alapnak tartotta, javasolta a program szociálpolitikai tartalmú kiegészítését. E feladat elvégzésére 1993-ban a minisztériummal közösen egy szakmai teamet hoztunk létre, és az igényeknek megfelelően, az önkéntesek 32 órás képzése mellett, egy emelt szintű 120 órás képzési anyagot készítettünk. Ezt a programot a minisztérium jóváhagyta, és a képzést anyagilag is támogatta. A szociális ismeretek oktatásához összeállítottunk egy tanulmány-gyűjteményt és egy ajánlott irodalomjegyzéket. A komplex tananyag elkészítésében Várhelyi Józsefné és Oszkai Teréz, a Szociális Szolgálat két tiszteletdíjas szakembere végzett kiváló munkát.

Aki a tanfolyamot elvégezte és sikeres vizsgát tett, az igazolványt kapott. A Népjóléti Minisztérium egyetértésével „a vizsgát tett személy a munkakör betöltéséhez előírt szakképesítés megszerzéséig, szociális szolgáltatási munkakörben (FEOR¹⁴ 5330) foglalkoztatható, intézményben és a területen egyaránt”.

A végzett hallgatókról nyilvántartás készült, amelyet a megyei vöröskeresztes vezetőségek a képzési anyagban megadott szempontok szerint vezettek.

A képzést a Vöröskereszt területi vezetőségei szervezték. A költségeket önkormányzati, munkahelyi hozzájárulásokból, a munkaügyi központok, az Országos Foglalkoztatási Alap (OFA) pályázatain és egyéb pályázatokon nyert pénzekből finanszírozták.

Akiknek a képzését a munkaügyi központ, az OFA, a munkahely, az önkormányzat támogatta, azoknak a többsége már a képzés ideje alatt is munkaviszonyban állt. A Vöröskereszt által képzett házi segítőkről a foglalkoztató munkahelyek kedvezően nyilatkoztak, jó véleményel voltak.

A Magyar Televízió kérésünkre vállalta, hogy a tizenegy részes filmhez elkészíti a szociális ismeretekről szóló 12. részt is, továbbá, hogy 1994 januárjától kezdődően adásonként húszperces műsoridővel vetíti a teljes anyagot. A műsoridőt ingyen biztosította. Így ismét lehetővé vált a távtanulás. A házi segítő-képzés a 90-es évek elejére a Magyar Vöröskereszt egyik legsikeresebb képzése lett.

¹⁴ Foglalkozások egységes osztályozási rendszere

A börtönök zártságának oldására, a fogvatartottak és hozzátartozóik szociális, humanitárius segítésére kezdeményeztük 1985-ben a börtönprogramot, amelyet a bevezetés előtt hét büntetés-végrehajtási intézetben, velük együttműködve egy egyéves modell keretében próbáltunk ki. A tapasztalatokat országos értekezleten a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának és a börtönök illetékeseinek a részvételével beszéltük meg.

Erre építve kezdtük el a munkát. A két szervezet a vállalását 1986-ban *Együttműködési megállapodásban* rögzítette. A Vöröskereszt szakemberekkel és képzett önkéntesekkel járult hozzá a börtönökben folyó egészségfelvilágosító munkához. Segítette a családokat a szabaduló visszafogadásába, a családegyesítésben.

Az elítéltek jól fogadták a programokat, és a Vöröskereszt önkénteseit. Nyitottságot, változást jelentett számukra, hogy nem csak a börtönrezsimben dolgozó emberekkel találkoznak. Elsősorban a fiatalok, a nők és az első alkalommal elítéltek körében vállalt a Vöröskereszt segítő munkát. Önkénteseink előadásokon, beszélgetéseken, filmvetítéseken hívták fel az elítéltek figyelmét a személyi higiéniára, a mértéktelen alkoholfogyasztásra, a HIV-fertőzésre, a drogokra, a dohányzás egészségromboló, káros hatásaira. Kalocsán a női börtön lakóinak csecsemőgondozási és házi gondozási tanfolyamokat szerveztek. A tanfolyamokra szívesen jártak az elítéltek. Örültek a sok hasznos ismeretnek, mert azokat szabadulásuk után – ezt hangsúlyozták is – tudják majd hasznosítani. Nagyon élvezték a gyakorlatokat. Megható volt látni, ahogyan a csecsemőket fürösztötték, öltöztették. Több intézményben az alapfokú elsősegélynyújtásra is megtanították a jelentkezőket, és itt is nagy gondot fordítottak a gyakoroltatásra.

A szabadulóknál a kerületi, városi, megyei, budapesti vezetőségek végeztek jelentős munkát, vállalkozva a családegyesítésre. Felkutatták és megkeresték a szabadulás előtt álló fogvatartottak családját, és segítették őket, hogy a szabadulót visszafogadják. A Vöröskereszt önkéntesei, ha kellett, adományokat vittek a családoknak, segélyeket, hivatalos ügyeket intéztek. Különösen fontos volt ez a munka a fiatal elítélteknek. Náluk nagyobb az esély a beilleszkedésre, ha van miben megkapaszkodni. Lakás, család nélkül nagyon nehéz újrakezdeni.

Az együttműködés során jó kapcsolat alakult ki az Országos Parancsnokság Egészségnevelési Osztályával, a megyéknél a börtönök vezetőségeivel.

Az elítéltek, a börtönből szabadult állampolgárok szociális problémáit, beilleszkedését támogató munkánk eredménye, hogy a kilencvenes években növekedett a társadalmi önkéntesek érdeklődése e munka iránt. Az önkéntes munkában előtérbe került a látogatás, a személyes gondozás. Légrády Eszter sajtószóvivő sok fiatal önkéntest nyert meg erre a munkára, akik döntően a tököli fiatalok börtönében dolgoztak. A személyes kapcsolatok hozzájárultak a fiatal elítéltek jobb megismeréséhez, a problémák konkrét kezeléséhez. Maradandó élményt szereztek azzal is, hogy művészek meghívásával szórakoztató, zenés előadásokat szerveztek az elítélteknek.

Országos értekezleteken – 1992-ben Pilisszentkereszten, 1993-ban Budapesten – beszéltük meg a tapasztalatokat, a módszereket, és 1993-ban megújítottuk az 1986-ban kötött *Együttműködési Megállapodást*. A területi vezetőségek és a büntetés-végrehajtási intézetek rendszeresen tartottak regionális értekezleteket, ahol három-négy megye képviselői vettek részt. A munka során megtudtuk, hogy a börtönben végzett munkaidőt nem számítják be a nyugdíjalap idejébe, megoldásának fontosságát jeleztük az illetékes hatóságoknak. A szabadulóknál a legnagyobb gondot az jelentette, hogy nem tudtak elhelyezkedni, nem volt lakás, megoldatlan volt az utógondozás.

Rokkant és beteg gyermekek táboroztatása

Szervezetünk egyik konkrét és hosszú távú programja a krónikus betegségekben szenvedő és különböző fogyatékkal élő gyermekek táboroztatása volt. Erre a feladatra 1979-ben a Gyermekek Nemzetközi Évében elsőként a Vas megyei Vöröskereszt vezetősége vállalkozott, dr. Pukler Árpádné megyei titkár vezetésével.

Ez azért volt akkor kiemelkedő és bátor kezdeményezés, mert a hatályos Egészségügyi Miniszteri Rendelet értelmében a krónikus beteg gyermekek betegségük, rokkantságuk miatt nem vehettek részt a gyermek- és ifjúsági táborokban. (A rendeletet 1991-ben, a Vöröskereszt által szervezett táborok tapasztalata alapján módosította az egészségügyi miniszter.)

A vasi tábor előkészítését, a gyermekek, a felnőtt vezetőség összetételét, a megfelelő táborhely kiválasztását, a program összeállítását sok helyi és országos szakember gondos munkája előzte meg. A táboroztatás nagy sikert aratott, elsősorban a gyermekek és szüleik körében, és meggyőzte a kételkedőket is, hogy megfelelő szakemberekkel, speciális programokkal minden gyermek számára biztosítható a tábori élmény, a kapcsolódás, a szórakozás, a családból való rövid idejű kiszakadás.

A 80-as évek közepére szervezeteinkben általánossá vált a krónikus beteg gyermekek táboroztatása. Évente mintegy 1 300-1 500 főt üdültettek az ország legszebb tájain és a Balaton mellett. A táborokban orvosok, nővérek, konduktorok, pedagógusok, gyógypedagógusok és sok vöröskeresztes fiatal dolgozott. Valamennyien önkéntesként, sokszor szabadságuk terhére végezték ezt a szép, de nehéz munkát. A táborozók összetételét tekintve a mozgássérültek, a különböző gerincdeformitásban szenvedő fiatalok voltak többségben, de légzőszervi, szív-, cukor-, vese-, érrendszeri betegségben szenvedő és halmozottan sérült gyermekeket is üdültettünk.

A táborok programjában a differenciált segítségnyújtás mellett korrekciós és készségfejlesztő foglalkozások is voltak. Nagy szerepet kapott a mozgás, a víz melletti táborokban az úszástanítás, a gyógytorna, a játék, a kézügyesség-fejlesztés, a zene, a tánc. Elképesztő volt látni, ahogy az esti összejöveteleken a tolókocsis gyerekek táncolnak, vagy ahogy a sérült gyerekek segítették a náluk gyengébb társaikat, a kisebbeket.

A táborok hozzájárultak az önállóság fejlődéséhez, a másság és egymás elfogadásához, a szolidaritás erősítéséhez.

A költségeket évről évre társadalmi úton, nagy összefogással teremtettük elő. A táborhelyeket a 80-as években a tanácsok, az ifjúsági szervezetek, a szakszervezetek, a Hazafias Népfront biztosították. Az Állami Biztosító a táborozás időtartamára ingyenes balesetbiztosítást kötött a táborokban résztvevőkkel.

1986-ban a táboroztatásban összegyűlt legjobb tapasztalatokat egy kiadványban jelentette meg az Országos Vezetőség. Címe: *Egészségileg károsodott gyermekek és fiatalok táboroztatásában szerzett tapasztalatok*. A kiadványt a táborokat szervező megyei, városi titkárok és egészségnevelők írták: Savanya Gézáné (Tolna megyei titkár), Simon László (Vas megyei egészségnevelő), Szűcs Edit (Baranya megyei egészségnevelő), Remzső Zoltánné (Vác városi titkár), Szarka Endréné (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei egészségnevelő), Borsos Istvánné (Hajdú-Bihar megyei egészségnevelő) és e sorok írója. A kiadványt szerkesztette: Demeter Istvánné, az Országos Vezetőség munkatársa.

Az egészségkárosodott és rokkant gyermekek táboroztatása 1989-ben anyagiak hiányában válságos helyzetbe került. Ekkor kezdeményezte az Országos Vezetőség több szervezettel együtt a Boldog Napokat Alapítvány létrehozását.

Az Alapítvány elnöke 1992-ig dr. Medve László egészségügyi miniszter, ezt követően dr. Pintér Attila, az Egészségügyi és Szociális Minisztérium főosztályvezetője volt az alapítvány megszűntetéséig. Dr. Pintér Attila gyermekgyógyász főorvos több mint két évtizeden át szakmailag, emberileg nagyon sok segítséget adott nemcsak a táborok, hanem az ifjúsági vöröskeresztes munkához is.

Az Alapítvány évenként pályázat útján segítette a tábor szervező vöröskeresztes vezetőségeket. A válság éveiben 1990-1993 között 2 562 200 forint támogatást nyújtott. Több alkalommal is vállalta a táborvezetők szakmai felkészítését és annak a költségét. Az évek során bővítette a táborozást támogató szakemberek és az adományozók körét. Az Alapítvány kuratóriuma négy éven keresztül bérelt háromszor egy hetes turnust Gánton a Fecske palotában, a Szép Jelen Alapítvánnyal kötött szerződés alapján. Gánton rokkant gyermekeket, szegény családok gyermekeit üdültettük. Egy alkalommal nagyszülő – unoka tábor is szerveztünk.

Az Alapítvány támogatásával tartotta meg az Országos Vezetőség a szociális területen dolgozó függetlenített munkatársak képzését is. A szociális segítő képzés elméleti és tréning programját Zám Mária szociológus dolgozta ki, és ő vezette a sikeres tréninget is.

A táborhelyek biztosítása, az anyagi források megteremtése évről évre egyre nagyobb gondot jelentett. Sajnos sem az ifjúsági táborokból, sem a SZOT intézményeiből nem kapott egyetlen intézményt sem a Magyar Vöröskereszt.

KAPCSOLAT AZ ÚJJÁALKULT SZERVEZETEKEL

A 80-as évek második felében a lakosság egészségi állapotának a javításába, a szociális munkába kezdeményezően kapcsolódtak be az új szervezésű önszervező csoportok, egyesületek, alapítványok. A Vöröskereszt mint a legnagyobb és legtapasztaltabb humanitárius szervezet igyekezett velük együttműködni, munkájukat helyiséggel, szervezéssel, sokszor adományokkal is segíteni. Törekvéseik, programjaik egy része a Vöröskereszt szervezetein, önkéntesein keresztül jutott el a lakossághoz. Az alkohol elleni küzdelemben együttműködtünk az Alkoholizmus Elleni Állami Bizottsággal. E bizottság működéséhez a 80-as évek végén a Vöröskereszt biztosított helyiséget a Magyar Vöröskereszt Székházában. Velük együtt kezdeményeztük, hogy a munkahelyeken munkaidőben tilos alkoholt fogyasztani. Egyetértettünk azzal a törekvésünkkel, hogy az üzletekben szüntessék meg a kis kiszerelésű alkohol reggeli árusítását. Az eredményesen működő anonim klubok népszerűsítéséhez, az újak szervezéséhez a *Családi Lap* adott sok segítséget.

A fogyatékkal élők érdekvédelmi szervezeteivel, a rákbetegek, a szatócsok, az SM-betegek, a cukorbeteg és egyéb szervezetek képviselőivel országsszerte szerveztünk közös programokat, konferenciákat.

A sok program közül kiemelkedő volt az a karácsonyi szeretetakció, amikor Budapesten kórházban fekvő, rákbeteg gyerekeket vittünk el színházi előadásra. Nagy volt az öröm a gyermekek között, hogy kimehettek a kórházból, hogy közvetlenül jutottak színházi élményhez.

Csatlakoztunk az Országos Füstmentes Egyesület dohányzásmentes értekezletekért, munkahelyekért, rendezvényekért, éttermekért, iskolákért indított mozgalmához. E téren a Vöröskereszt személyes példamutatással is élen járt.

ÖSSZEGZÉS

A Magyar Vöröskereszt a rendszerváltás idején felnőtt a feladatokhoz. Azért tudott sikeres szervezet lenni, mert munkájában a jót megőrizve volt képes megújulni, gyorsan és kezdeményezően cselekedni, struktúrát, profilt váltani. A szociális munkában a hangsúlyt a hajléktalanok, a munkanélküliek, a legszegényebb emberek segítésére helyezte. Épített az önkormányzatokkal meglévő kapcsolataira, tovább erősítette azokat. Együttműködött mindazokkal a szervezetekkel, amelyek a hajléktalanok, a rászoruló megsegítését vállalták. A Vöröskereszt munkájának a minősége is megváltozott, a személyes gondoskodás került előtérbe. Új, innovatív szolgáltatásokat is elindított. Kezdeményezője volt az anyaotthonok létrehozásának, az intézmény szakmai programja kidolgozásának, a gyógyászati segédeszköz-kölcsönző hálózat kiépítésének. Az állami szervezetek és az önkormányzatok támogatták, elismerték a Vöröskereszt munkáját, ennek ellenére a Vöröskeresztnek a volt intézményeiből egyet sem juttattak vissza. Ez akkor is, és ma is megnehezíti a Vöröskereszt munkáját.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Az alkalmat felhasználva szeretnék köszönetet mondani mindazoknak a munkatársaknak, akikkel huszonekét évig, 1980 és 2002 között együtt dolgoztam a Magyar Vöröskeresztben, és végigcsináltam a rendszerváltás nehéz, sok kihívást jelentő éveit is. Köszönöm az együttműködést a megyei, városi titkároknak, a Vöröskereszt központjában dolgozó munkatársaknak, volt vezetőimnek, dr. Hantos Jánosnak, dr. Kaposvári Júliának, dr. Alföldy Árpádnak, Sztuchlik Rezsőnek, dr. Andics Lászlónak és az Egészségvédelmi és Szociális Osztály, 1990-től Szociális Szolgálat dolgozóinak, közvetlen munkatársaimnak. Mindig hálával és szeretettel gondolok rájuk. A válság éveiben az adományszerzésben, a szociális árusításokban, az akciókon, a helyiségek, raktárak szerzésében, a pályázatírásban a szolgálat valamennyi munkatársa részt vett, hozzáadta tudását, személyiségét. Igazi csapatmunka folyt, sokszor még munkaidő után is.

Váradiné Lőcsei Anna vezette az Ügyfélszolgálati és Információs Irodát nyugdíjba vonulásáig. Ő csendes, intelligens személyiségevel, Czigány Imréné (Kati) pedig mindig mosolygós, közvetlen magatartásával és a sok önkéntessel, rászorulókat százain segítettek. Polacsek Györgyi a hajléktalanellátás gondozásában, a börtönprogramban, az anyaoththon létesítésében, a Hazai szegényekért Alapítványnál végzett nagyon sok munkát. Nierner Istvánné (Margitka) a szociális étkeztetés, az első ingyenkonyhák megszervezésében jeleskedett. Ha kellett takarított, vásárolt. Semmilyen munkától nem riadt vissza. Ő később a budapesti szervezetnél is az ingyenkonyhák működéséért volt felelős. Koltai Attiláné (Éva) hosszabb ideig az egészség és környezetvédelem szakmai felelőseként dolgozott. A válság kezdetén az adományok kezelését, a szociális árusításokat szervezte és koordinálta lelkiismeretesen, jó érzéssel, és nagyon becsületesen. Tihanyi Endre a hazai és külföldi adományok szervezését és a gulyásagyúprogramot gondozta, előbb a központban, majd a Vöröskereszt Budapesti Vezetőségénél. Ő egy fregoli, mindent szívesen végző, mozgékony ember volt. Forster Pálné (Kata) nyugdíjas gyógyszerész intézte a nemzetközi gyógyszersegélyeket, a gyógyszerekkel, külföldi gyógykezeléssel kapcsolatos ügyeket. Pesti Györgyné a házigondozás- és betegápolásprogramot gondozta egy rövid ideig. Ő szerkesztette az első cigány-magyar nyelvű vöröskeresztes kiadványt. Szarka Lajos, aki a Gyógyászati Segédeszközök Gyára nyugdíjasa volt, megbízásos szerződéssel a Kresz Géza utcai Gyógyászati Segédeszköz kölcsönzőt vezette, nagy szaktudással és rendíthetetlen határozottsággal. Demeter Istvánné (Jolika) a rokkant, beteg gyermekek táboroztatásában végzett lelkiismeretes, pontos munkát. Őt Lénárt Andrásné (Gabi) és Szöllősi Sámuelné követte. Lénárt Andrásné szervezte meg igen sikeresen a szociális munkával foglalkozó függetlenített munkatársak első szakmai tréningjét. Ők kevés ideig dolgoztak közöttünk, jó kollégák voltak. Tornyi Ferencné (Mariann), Katonka Lajosné (Editke), Bíró Tamásné (Gábor Zsuzsa) az osztály adminisztrációs ügyeit intézték.

Munkánkat sok önkéntes segítette. Szeretném közülük megemlíteni Hevesi Jánosné (Éva), Holló Józsefné (Gabi), Varga Ilona nevét, Ők a Vöröskereszt nyugdíjasaként, a rendszerváltás idején vállaltak önkéntes munkát a szociális árusításokon, a különböző akciókon. Holló Józsefnének és Horváth Lászlónénak (Marának) köszönettel tartozunk a két alapítvány, pénzügyi, adminisztrációs ügyeinek az intézéséért. Önkéntesként kiváló munkát végeztek.

A hajléktalanellátásban nyújtott támogatását köszönöm, a magam és munkatársaim nevében is Kovács Ibolya asszonynak, a Népjóléti Minisztérium akkori főosztályvezetőjének. Vele hosszú ideig, több programban is dolgoztunk. Ő mindig készségesen segítette a Magyar Vöröskereszt munkáját.

Hálával és szeretettel gondolok vissza elhunyt vezetőimre, munkatársaimra dr. Hantos Jánosra, Váradiné Lőcsei Annára, Forster Pálnéra, Koltai Attilánéra, dr. Morzsányi Évára, Hevesi Jánosnéra, dr. Alföldy Árpádra.

V.

KÖSZÖNET ÉS HÁLA A VÉRADÓKNAK

– Kovács Tibor –

A magyar véradó mozgalom fejlődésének és a vérükkel betegeket gyógyító, életet mentő véradók önzetlenségének bemutatása talán az egyik legszebb feladat a sokféle vöröskeresztes tevékenység felidézése között. A megannyi véradoesemény hangulatát, az önzetlen segítségadást, a gyógyultak háláját nem könnyű szavakba önteni, de szóljon ez a fejezet mindazokról a véradókról, orvosokról, egészségügyi dolgozókról, vöröskeresztes szervezőkről, akik a mozgalom megalakulásától napjainkig fáradoztak embertársaik felgyógyulásáért, életének megmentéséért. A Magyar Vöröskereszt 140 évvel ezelőtti megalakulása után hat évtizeddel új és rendkívüli feladatra, a véradás szervezésére kapott megbízást. Az Henry Dunant-i humanitárius elvekre épített véradás azóta kiszélesedett, társadalmi mozgalommá nőtte ki magát, a véradók önkéntesen és térítésmentesen adományozzák vérüket a rászoruló betegeknek. Ez a kivételes „adományozás”, a véradás a Vöröskereszt meghatározó erkölcsi alapja, értéke lett; óvja és őrzi saját tevékenységén belül, hogy betegség esetén az emberek számára a legnagyobb kincset, az egészség lehetőségét visszaadhassa. Ezt az eszmét, a hittel és alázattal végzett háttérmunkát és szervezést, az önzetlen segítségnyújtást és a véradás történetének mérföldköveit mutatja be ezen fejezet az olvasónak.

A VÉRADÁSSZERVEZÉS KEZDETE

A Magyar Vörös-Kereszt Egyletnek a II. világháborúra való felkészülése idején, 1938-ban elodázhatatlan feladattá vált a véradás megszervezése, amelynek szakmai követelményeit központilag kiadott útmutatóban szabályozták. Véradókat – korabeli kifejezéssel vértadókat – eleinte a kórházak közvetlen környezetében, később azonban már a távolabbi községekből is kellett mozgósítani. A kórházak közelében 5-50 fő, a kisebb településeken legalább három olyan véradó kellett, akikre a szolgálat bármikor számíthatott. A belügyminiszter 1939-ben elrendelte a készenléti véradók toborzását. Az azonnali elérhetőség miatt elsősorban a nőket mozgósították, hozzátéve azt is, hogy „a női szervezet a véradással járó megpróbáltatást jobban tűri”. Az ifjú leventék véradását később megtiltották, tekintettel arra, hogy az „káros” a fiatal szervezetre. A véradásra jelentkezők fele jutott el addig, hogy nyilvántartott, fényképes igazolvánnyal ellátott véradó legyen, a jelentkezők másik fele a vizsgálat során kiesett. Később ez az arány javult. Vért évente öt alkalommal, legfeljebb hathetente lehetett adni. A véradás önkéntes volt. A korhatárt 18-60 évben jelölték meg. A véradó abban is döntött, hogy vérét ingyen vagy pénzért adja. A rendelet előírta az orvos és a segítő személyzet feladatait, a követendő szabályokat. A többszörös véradókat kitüntették.

Véradásra kezdetben a fővárosban toboroztak, ezek többnyire országos társadalmi eseményekhez, hazai és nemzetközi kiállításokhoz és egyéb, nagyobb tömegeket vonzó rendezvényekhez kapcsolódtak. Hamarosan a megyék is szerveztek véradókat. Megalapozták a hazai vérellátás szervezését, a biztonságos ellátást.

Vérátömlesztésben a kórházban ápoló és a biztosított betegek részesültek. A véradók a leadott vér mennyiségétől függően változó összegű díjazást kaptak az alábbiak szerint: 100 cm³-ig 15 pengőt, 101-200 cm³ közötti mennyiség után 25 pengőt, 201-300 cm³-ért 35 pengő, 300 cm³-nél több vér esetén pedig 45 pengő járt, amennyiben a véradó nem ingyenesen ajánlotta fel azt.¹⁵ A véradók „Vértadó” fényképes igazolványt kaptak, amely tartalmazta a véradáshoz szükséges adatokat. A szervezési teendőket országszerte a választmányok és a fiókegyletek végezték. A tényleges véradókról pontos nyilvántartást vezettek, vértípus szerint más-más színű karton készült. A Magyar Vöröskereszt Véradó Központját Budapesten, 1939 őszén állították fel.

¹⁵ A m. kir. Belügyminiszter 331 464/1942. B. M. sz. rendelete, BK. 1942. 1326. o., valamint a 333 842/1943. B. M. sz. rendelete, BK. 1943. 695. p.

Az 1940-es évek statisztikája szerint a vidéki lakosság köréből jelentkezők 90 %-a volt alkalmas véradásra, a fővárosban élő jelentkezőknek pedig 75 %-a adhatott vért. Ez időben a huszonöt vármegyéből már húszban folyt szervezőmunka, amelynek köszönhetően már több mint négyezer olyan véradó szerepelt a nyilvántartásban, aki legalább egy alkalommal adományozott már vért. A véradó toborzó- és szervezőmunka a kormány támogatásával az egyleti alapszabály elsődleges feladatává vált, annak érdekében, hogy a háborúra való felkészülés eredményes lehessen. A hatékony szervezőmunkának köszönhetően 1940 végére már 11 320-an jelentkeztek önkéntes véradónak, akik közül 6 156-an nyilvántartott véradóvá is váltak. A vér hadszíntérre szállítása még nem oldódott meg, ezáltal az első eredmények után csak a későbbiekben válhatott tömegessé, társadalmi mozgalommá a véradás.

A II. világháborút követően a felszabadulás után a Vöröskereszt talpon maradt, és folytatta véradással kapcsolatos tevékenységét is. Toboroztak, igyekeztek a kórházak vérszükségleteit megoldani. A tömeges véradás kibontakozása még sokáig váratott magára. Újabb kormányrendeletek és miniszeri utasítások gondoskodtak a véradószolgálat működéséről, a Vöröskereszt ezzel kapcsolatos feladatairól. A biztató kezdetek után a politikai és kormányzati szervek a Vöröskeresztre a múlt rendszer kiszolgálójaként tekintett, s teljes bizalmatlanság vált vele szemben uralkodóvá. A háború előtti rendszerből örökölt erők, a tisztségviselők üldözése és eltávolításának gyakorlata általánossá vált. 1948-ban a Nemzeti Segély beleolvadt a Magyar Vöröskeresztbe. Intézményeit és vagyonát a Vöröskereszt örökölte és történetében először erős, nagylétszámú tagsággal és jó feltételekkel végezhetett humanitárius tevékenységét. Mindez azonban nem tartott sokáig, néhány hónap elteltével a politika ismét beszűrődött a szervezet mindennapjaiba.¹⁶

ÚJ LENDÜLET A VÉRADÁSBAN

1949-ben megalakult a Központi Vérellátó és Kutató Intézet, a vidéki kórházak mellett vérellátó alközpontok létesültek. Az egészségügyi miniszter 1951-ben meghirdette a „Véradásra kész” mozgalmat, amelyet havi, negyedéves és éves toborzó, valamint vérvételi tervek követtek. A jelentkezők az első véradás után a „Jelvényes véradó” és a „Véradásra kész” mozgalom tagjai lettek. Számuk ugyan biztatóan növekedett, azonban a tényleges vérszükségletet még nem sikerült megbízhatóan kielégíteni. A kiesőket nem követték újabb belépők, s az sem jelentett megoldást, hogy 4-6 hetente lehetett már vért adni.

Az 1950-es évek közepétől többször volt napirenden a térítésmentes véradás gondolata. Egyre több írás és felhívás jutott el az emberekhez az életet mentő vérről, az életmentő véradókról s a véradóesemények háttérben önzetlenül tevékenykedőkről. Rendkívüli párt- és kormányzati határozatok születtek, amelyek nyomán több jelentős, a Vöröskeresztet érintő intézkedés következett. Véradó akcióbizottságok alakultak az egészségügyi- és a társadalmi szervezetek, a kórházak és a Vöröskereszt bevonásával. Az egészségügyi dolgozókkal szemben elvárás volt, hogy a „véradást példamutatóan tegyék magukévá”. Az évtized közepén a kórházi jelentések már arról szóltak, hogy „náluk minden dolgozó véradó”. Megsokasodtak a véradással kapcsolatos orvosi előadások, s elindult a vöröskeresztes önkéntesek toborzása a nagyobb településeken, üzemekben. Az újságok naponta bemutatták az életmentő véradókat és a segítségükkel gyógyuló kórházi betegeket. Divatba jöttek a vért adók és a vért kaptak találkozói, ünnepségeket szerveztek a véradók számára, amelyek alkalmával kitüntetések adtak át. A legkiválóbb véradók kormánykitüntetésben részesültek. A véradásszervezésben már követhető a rendszeresség és a megbízhatóság. Az 1956-os forradalom és szabadságharc első napjaiban a szervezetek fogadták a bécsi és burgenlandi véradó szervezetek felajánlásait, a Magyar Vöröskereszt központi és megyei véradó szervezetei a főváros szűkös vérellátásának megsegítésére igyekezett.

A Magyar Vöröskereszt 1959-ben megtartott I. kongresszusán szorgalmazták a térítésmentes véradást, a véradók erkölcsi megbecsülését. 1962-ben a II. kongresszus már célul tűzte ki a véradás teljes térítésmentességét, amelynek megvalósulását 1982-ben, a szervezet VI. kongresszusán állapította meg.

¹⁶ MDPKV Tömegszerv-i Osztály Körlevelek 16/1949

A véradóvá válás folyamatában az 1960-as évek elejétől mindinkább előtérbe kerültek az erkölcsi megfontolások. Példák sokasága mutatja, hogy a véradókat mély emberi együttérzés hatotta át, ha tudomást szereztek arról, hogy vérükkel hozzájárultak ismerősök és ismeretlenek, barátok és rokonok gyógyulásához. Erősödni látszottak az emberi kapcsolatok, divatba jöttek a meghitt hangulatú találkozók, amelyeken a véradók és a segítségükkel gyógyult embertársak találkozhattak. Az 1960-as évtized közepén sokan már úgy álltak a segítők sorába, illetve sokszoros véradóként úgy adtak vért, hogy az akkor még térítéses véradásért nem fogadtak el pénzt. A deciliterenként járó 50 forintot felajánlották a gyógyító munka jobbítására. Az 1960-as évtized végére sokakban tudatosult a véradás jelentősége, egyre többen váltak önkéntes véradóvá, s jellemzőbbé vált a térítésmentesség.

Folyamatos volt a toborzó- és tájékoztatómunka. A Vöröskereszt központi és helyi felhívásaiban gyakran arra kérte a lakosságot, hogy a család, a dolgozótárs és az „egész dolgozó népünk érdekében” legalább évente egyszer adjanak vért. Vérből készült gyógyszerekből, véradások bemutatásáról „Vérvételtől a vér felhasználásáig” címmel rendezett kiállítások, filmek népszerűsítették a társadalmi mozgalommá érlelődő jószolgálatot. Véradó körök alakultak városokban, falvakban és munkahelyeken, amelyek rövid idő alatt többszázazres tömeget öleltek fel, összetartó közösséggé kovácsolódtak egy nemes cél, a véradás érdekében. A véradásokat ünnepként élték meg. A kórházak „kivonultak”, a szervezésről a Vöröskereszt önkéntesei gondoskodtak. Három-ötévente országos véradó konferenciákat tartottak, amelyeken bemutatták a véradás szervezésével kapcsolatos tapasztalatokat, elismerték a kiváló véradók és szervezők munkáját. A Magyar Vöröskereszt 1970. január 26-27-i, a budapesti Erkel Ferenc Színházban tartott országos ünnepségén Rostás István főtitkár megnyitó beszédében elhangzott, hogy a véradásra vonatkozó terveket 1969-ben 109%-ra teljesítette a szervezet. A terv teljesítésének nemes versenyében hol Nógrád vagy Veszprém, máskor Zala vagy Vas megye vöröskeresztes szervezetének neve szerepelt az első helyen.

Az 1970-es évek közepén a nyilvántartott véradók kétharmada már rendszeres véradó volt. Az „Adj vért, életet mentesz” felhívás újabb lendületet adott a térítésmentes véradáshoz, amely a gyógyító munka elválaszthatatlan része lett. 1975-re látványosan megnőtt a véradók tábora. Az önkéntesség és a térítésmentesség felbecsülhetetlen erkölcsi értéként kezdett elfogadottá válni. A mozgalom ereje az önzetlenség, a segíteni akarás, az emberi szolidaritás egységében rejtett. Másfél évtized alatt az egészségügyi ellátás nélkülözhetetlen feltétele lett a vér.¹⁷ 1969-ben négyszázazren adtak vért hazánkban, akiknek 78%-a térítésmentesen adományozott. Ez az érték 1974-ben közelített a 90%-hoz, miközben újabb véradó közösségek – körök, klubok, brigádok, családok, baráti csoportok – alakultak. A célok között a teljes térítésmentesség elérése és az eredmények megtartása szerepelt. Megoldásra várt a donorok szállítása, amely eddig többnyire az üzemekre hárult. A Vöröskereszt-szervezetek számára újabb feladatokat jelentett a vérellátó állomásokon történő véradások számának növelése a kiszállásos véradások egyidejű csökkentésével. Növelni kellett a készenléti véradók, illetve a „szocialista szerződések” számát. Kíváncsú volt a véradók megbecsülésében érzékelhető kedvező folyamat szélesítése, erősítése, amelyet eddig legfőképpen a munkahely anyagi, szociális jellegű támogatása jelentett. Mindezek elhatározásával, valamint megoldások keresésével folytatódott a számos napi feladatot adó mozgalom, amelyben a hivatásos és társadalmi szervezőknek mindig újabb kihívásokkal kellett számolniuk. A szervezőmunkát ugyanakkor folyamatosan tökéletesedő donornyilvántartás, s a propagandaanyagok egyre bővülő eszköztára segítette.

¹⁷ Hantos János főtitkár beszéde az intézményes vérellátás megszervezésének 25. évfordulóján, Transfusio, 1975. 9. sz. 15-19. p.

„VÉR NÉLKÜL NINCSEN ÉLET, MINDEN TÜKRÖZŐDIK BENNE,
HISZ A TESTNEK MINDEN RÉSZÉVEL ÉRINTKEZIK A VÉR [...]”

Az 1980-as év különlegesnek számít a gyógyításban és a véradó mozgalomban egyaránt. Egy új módszer, a plazmaferézis válik ismertté, amely az életfontosságú véradás legkorszerűbb formája. A ferézis jelentése leszívás (ez a vérvétel). A plazmaferézis során a véradó (donor) csak vérplazmát ad, amelynek mennyiségét szervezete gyorsan, egy-két napon belül pótolja, vörösvérsejtjeit pedig a vérvétel után mintegy fél órával visszakapja, miután ezeket a szokásos módon levett vérből centrifugálással különválasztják. Az eljárásnak az is előnye, hogy vérplazmát akár két-három hetente lehet adni. Vidéki és fővárosi plazmaadó csoportok alakultak, és ma is részt vesznek a jószolgálatban.

„Vér nélkül nincsen élet, minden tükröződik benne, hisz a testnek minden részével érintkezik a vér [...]” E gondolatokkal foglalkozott 1982-ben a Budapesten hét napig tanácskozó Hematológiai és Vértranszfúziós Világkongresszus, amelynek elnöke Hollán Zsuzsa akadémikus, a hazai Hematológiai és Vértranszfúziós Intézet főigazgató-helyettese volt. A tudományos eszmecsere 74 országból érkező 3 000 szakorvos, biológus, biokémikus, vegyész, mérnök részvétele a magyar orvostudomány nagy elismerését jelentette. A sikerben osztozhatott a hazai önkéntes és térítésmentes véradó mozgalom is, amelynek eredményeit, szervezési módszereit a nemzetközi tudományos életben is elismerték. A nemzetközi eseményről szóló híradás dicséri a Magyar Vöröskeresztet, amely szerint „nem kis mértékben a Vöröskeresztnek köszönhető, hogy a magyar vérgyógyászat az utóbbi időben rohamosan fejlődhetett.”¹⁸ A Közlekedési- és Postaügyi Minisztérium Postafőosztály-postavezérgazgatóság ez alkalommal „Hematológiai és Vértranszfúziós Világkongresszus Budapest 1982” elnevezésű, két forint névértékű bélyeget bocsájtott ki.

A nagyszerű eredmények ellenére az egykori, de talán mégis túlzó felhívás – „Minden egészséges ember évente adjon vért” – 1986-ban is lelkesítő lehetett ugyan, de az évtized közepén a véradásszervezés már egyre több nehézségbe ütközött. Ezek egyike a véradások közel kétharmadának munkahelyen történő szervezéséből adódó probléma. Mind gyakrabban vetődött fel, hogy ki viselje a munkaidő-kiesés következményeit. Válaszként egyre többször fogalmazódott meg a vérellátásért felelős állami egészségügy ebbéli szerepe, de a munkaidő-kiesés, illetve a távolmaradók pótlásának terhétől a munkahelyek mégsem tudtak szabadulni. A munkahelyi vezetők – számukra némileg kedvezőbb megoldásként – szívesebben támogatták az évi többszöri, egy-egy alkalommal kevesebb létszámot érintő csoportos behívásokat, amelyek miatt nem kellett, illetve kisebb gazdasági veszteséggel lehetett átszervezni a munkát. A munkaidőalap védelmére hozott intézkedések véradásra kedvezőtlen hatása a bejáró és a helyben dolgozó véradók csökkenésében egyaránt érzékelhető volt. Többszörös véradók léptek ki a mozgalomból, de a várható újak vállalási kedve is visszaszorult. Az a jelenség, hogy egyes munkahelyeken jutalmazták a véradót, míg másutt megtiltották a munkaidőben történő véradást, ugyancsak feloldhatatlan ellentmondást szült. A munkáltatók jelentős hányada munkaidőben nem engedte el dolgozóit véradásra, de voltak kivételek, önzetlen és az ügy iránt elkötelezett vállalkozók, akik közül többen sokszoros véradóként folytatták a gyógyítómunka támogatását. Az ilyen és hasonló problémákkal elsősorban az önkéntes szervezők szembesültek napi szinten, ezért is kellett mielőbb új megoldások, vonzóbb és árnyaltabb módszerek alkalmazásáról gondoskodni.

¹⁸ H. A.: Vérgyógyászok világkongresszusa Budapesten, Zalai Hírlap, 1982. június 31. 5. p.

VÉRADÓK NAPJA – A MA IS ÉLŐ ZALAI KEZDEMÉNYEZÉS

Dr. Szabó Gyuláné, a Zalai Kőolajipari Vállalat vöröskeresztes alapszervezeti titkára a vérellátásban kiemelkedő példát tanúsító üzemi véradók nevében ajánlotta még 1987-ben a Magyar Vöröskereszt Országos Végrehajtó Bizottságának, hogy legyen a véradóknak is egy országosan jegyzett napja. Felvetésében azzal érvelt, hogy a véradók is megérdemelnének egyet az év 365 napjából, amelyen csak őket ünneplik.¹⁹ A zalai kezdeményezés alapján úgy döntött az Országos Végrehajtó Bizottság, hogy az első Véradók Napja központi ünnepséget Zalaegerszegen rendez meg 1988-ban.²⁰

A VII. kongresszus november 27-ét nyilvánította a véradók napjává. Az első ünnepségre érkezőket – köztük a megyék és a főváros legkiválóbb önkéntes véradóit, véradásszervezőit, a vérellátó szolgálatok vezető orvosait, a megyék és a főváros vöröskeresztes képviselőit – a Hevesi Sándor Színházban fogadták a rendezők 1988. november 27-én. Az ünnepség a hazai közélet kiemelkedő eseményének számított, amelyen a kormány is képviseltette magát. Az elnökségben dr. Kökény Mihály szociális és egészségügyi miniszterhelyettes, dr. Hantos János, a Vöröskereszt Országos Végrehajtó Bizottságának elnöke, a Vöröskereszt főtitkára, a házigazda megye képviselőjében Újvári Sándor megyei tanácselnök, dr. Rodler Imre, a Vöröskereszt Zala megyei elnöke és több kiváló véradó foglalt helyet. A vendégeket Újvári Sándor köszöntötte, s emlékeztetett arra, hogy a véradók napja zalai kezdeményezés. Dr. Hantos János azokról az elődökről is megemlékezett köszöntőjében, akik a véradó mozgalom történetében elsőként kaptak érdemeikért magas állami kitüntetést 1954-ben, s éppen november 27-én.²¹ Elismerésben részesültek a 75-szörös vagy akár 100-szoros véradók és a kiváló szervezők is. A Véradók Napja méltó megemlékezés a véradók önzetlenségéről, a véradásszervezők alázatos munkájáról és arról a csodálatos kapocsról, amely összeköti őket, a segíteni akarásról.

ALKALMAZKODÁS A VÁLTOZÓ KÖRÜLMÉNYEKHEZ

A Magyar Vöröskereszt 1989. évi decemberi Országos Véradó Tanácskozásán állásfoglalás született a véradó mozgalom aktuális kérdéseiről. Megállapítást nyert, hogy „az utóbbi évek mélyülő gazdasági, politikai, szociális, erkölcsi válsága kedvezőtlenül hatott a véradó mozgalomra. Romlottak a véradásszervezés munkahelyi lehetőségei, bizonytalanná váltak a propagandára, a véradók erkölcsi elismerésére fordítható pénzügyi források, csökkent a véradók száma, egyes területeken veszélybe került a biztonságos vérellátás.” Egyesek a véradás üzleti alapokra helyezését, a térítéses véradásra való átállást javasolták, de ezt az alternatívát a tanácskozás résztvevői határozottan elutasították azt hangsúlyozva, hogy ez a megoldás „felmorzsolná a százezrek önzetlenségéből folyamatosan újratermelődő erkölcsi tőkét és indokolatlanul tovább növelné az amúgy is kritikus helyzetben lévő egészségügy terheit, végül a donorok összetételében is nemkívánatos cserélődéshez vezetne”. Az állásfoglalás végrehajtását biztosító vöröskeresztes program elkészítésére az OVB tisztségviselői kaptak megbízást.²² Az immár több évtizedes múltra visszatekintő véradómozgalom a rendszerváltás folyamatában szervező erejében meggyengült, teljesítménye csökkent és a véradók száma megfogyatkozott ugyan, de a véradást szervezők tenni akarása és kifogyhatatlan ötlettára biztosította azt, hogy a vérellátás ne akadozzon.

¹⁹ Sikeres évek után, új feladatok előtt, Zalai Hírlap, 1987. október 26. 3. p.

²⁰ Dr. Hantos János: A véradó mozgalomról, Vér a palackban - Véradók könyve, 1988. 13. p.

²¹ Dr. Hantos János: A véradó mozgalomról, Vér a palackban - Véradók könyve, 1988. 13. p.

²² (OS): A Magyar Vöröskereszt Országos Véradó Tanácskozásának állásfoglalása a véradó mozgalom aktuális kérdéseiről, Zalai Hírlap, 1989. december 27. 5. p.

Ez időben a hazai Vöröskeresztet számtalan politikai támadás érte, megbélyegezve ezzel azt a humanitárius szolgálatot, amelyet a benne aktívan tevékenykedő munkatársak és önkéntesek nyújtottak a rászorulóknak, a nélkülözőknek, a bajba jutottaknak. Ennek a hittel és alázattal végzett közös munkának eredményeként a véradók továbbra is nyújtották karjukat, hogy segíthessenek embertársaikon. Az 1990-es évek elején a vérellátás biztonsága a katona véradóknak volt köszönhető, akik több megyében is az éves teljesítés egyötödét tették ki.

„ÁGYRA TERELT” VÉRADÓK

Egy 1992 januárjában megjelent írás²³ szerint „szocializmust építő társadalmunknak számos „víványa” volt, közéjük tartozott az önkéntes véradás is, amely mint a „szocialista embertípus” jellemző megnyilvánulási formája került piederesztálra.” A valóban humánus indíttatásból vért adók (ők voltak kevesebben) bizonyára nem sértődnek meg²⁴, de azt kell mondanom, a „tétel hamis.” Miért? Nos, erre van magyarázat. Mégpedig nagyon egyszerű. Először is analizáljuk, kikből álltak a véradók? Pro primo: Sorkatonák. Akiket némi presszióval, a véradásért járó két nap jutalomszabadság ígéretével, magyarul megmondva az „ágyra” tereltek. Esetükben a tiszta önzetlenség ugyebár, legalábbis megkérdőjelezhető. Pro secundo: Üzemek, gyárak, vállalatok dolgozói. Az első esettel ellentétben itt közel sem játszott akkora szerepet a felső nyomás, ám volt vonzerő. A véradás napján legfeljebb pár órát – esetleg egy percet sem – kellett dolgozni. Hétköznapi szintre levetítve mindez így nézett ki: reggel ünneplőben bevonulás a gyárba, rövid csellengés, majd felszállás az autóbuszra és irány a véradó állomás. A három-négy deciliter leadása után az egészségügytől sör és virsli, majd mindenki mehetett, amerre akart. S ő, a véradó volt a humánus, szocialista embertípushoz közelítő homo sapiens, be lehetett jegyezni a brigádnaplóba. Később azonban egyre többen mondták be az unalmast, mert történeteket hallottak. Arról például, hogy vért és vérkészítményeket szállít a magyar egészségügy külföldre. Ami alapjában véve még egyáltalán nem lenne elítélendő, csakhogy bizonyos – repülőgépekre kerülő – ládákon közel-keleti városok és országok nevei virítottak... Nálunk hagyománya van az önzetlen véradásnak. Lehet, hogy ezért sokan felháborodnak, mégis kimondom: a hagyományokat időnként fel kell rúgni. És ha a „hagyományosan ingyenes” orvosi ellátásról is lekerül végre az álarc, akkor azt is ki kell mondani: aki akar, adjon vért térítés nélkül, ám aki igényt tart rá, azt fizessék meg” – minősítette az újságíró az ötödik évtizedében járó és térítésmentes véradó mozgalmat, és szólította fel az egészségügyet és a Vöröskeresztet, hogy „talán mozdulhatnának ezen a téren”.

A fenti megítélés rendkívüli visszhangot váltott ki a véradók és az ugyancsak nagyszámú szervező körében. Sok-sok, köztük százszoros, netán százhuszszoros véradó érezhette megszegyenültnek, megalázottnak magát, de azok is, akik akár csak egy alkalommal adtak már vért. Indulatoktól sem mentes megnyilvánulások követték a megyei lapban közölt írást. Tagadhatatlan viszont, hogy nem az ellenszolgáltatás, illetve a munkából való „lógás”, hanem inkább a segítő szándék, a mások iránti együttérzés munkálkodott a véradók lelkében. A véradók mégiscsak emberek életét mentették meg vagy gyógyítottak vérükkel. Igaz, hogy a véradásért kezdetben pénz járt, a nagy többség azonban már legalább két évtizede ingyen adta vérét. Az önzetlen véradás hagyományát még időnként sem szabad „felrúgni”, helyette becsülni kell mindazokat, akik az emberi együttérzést és a segítőkészséget nemcsak alapértéknek tartják, hanem tetteikkel is bizonyítják: például vért adnak. A témához több – meglehetősen terjedelmes – hozzászólásokat kapott a lap szerkesztősége, „amelyekből helyszűke miatt” két levél legfontosabbnak érzékelt sorait emelték ki és közölték a lapban.²⁵ A lap továbbra igyekezett támogatni a véradást, példamutatóan foglalkozott a véradással kapcsolatos eseményekkel, népszerűsítette a kezdeményezéseket, s teszi ezt mindmáig.

²³ - arató-: Eltűnt véradók, Zalai Hírlap, 1992. január 16. 7. p.

²⁴ - arató-: Eltűnt véradók, Zalai Hírlap, 1992. január 16. 7. p

²⁵ Hozzászólás: Kovács Tibor: Kik voltak többen?; László Zoltán: Nem lógósok gyülekezete! Zalai Hírlap, 1992. január 27. 8. p

ÚJ TERVEK A VÉRADÁS SZERVEZETT KERETEIBEN

Az egészségügyi reform szerint 1993. július 1-jétől a járóbeteg- és a kórházi ellátás áttér a teljesítmény szerinti elszámolásra, ám a tervekben teljesen kimaradt a véradó állomások finanszírozásának módja. Ennek sürgős megoldására két változatot dolgozott ki a szakma. Az egyik szerint a teljes piaci helyzethez igazodna a donorszervezés, a vérvétel és a feldolgozás, azaz a vér felhasználójának kellene a teljes önköltséget megfizetnie. A másik szerint állami támogatásban részesülne a vérellátás, s dotáltan adnánk a kórházaknak, tehát csak részben érvényesülne a piac – nyilatkozta áprilisban dr. Borsos Ferenc főorvos, a megyei vértranszfúziós állomás vezetője. A 63 hazai vértranszfúziós állomást nyugati mintára kívánták átalakítani, amelyhez törvénymódosítást terveztek.²⁶ Az országos vérellátó központ önállóan, nonprofit vállalkozásban kívánta megoldani a vérellátást. Az elgondolás szerint a 63 vérellátó állomásból 19+1 közhasznú társaságként, további nyolc állomás más szervezet által működtetve kapcsolódna be az ellátásba, míg a többi véradó állomás kórházi osztályként működne. A Magyar Vöröskereszt vállalkozóként kívánt élni a lehetőséggel, és tervekkel készültek, azonban hiányzott az azok megvalósításához szükséges állami akarat és támogatás.

A Magyar Vöröskeresztről szóló 1993. évi XL. törvény 2 §. 1/f. pontja alapján a szervezet törvényileg szabályozott keretek között, alaptevékenysége körében mozgósítja az önkéntes véradókat, s egyben a hazai véradásszervezés rendszergazdája. E szerepében együttműködik a társadalom minden olyan tényezőjével, amely kész támogatni a vérellátás ügyét, s részt vesz a vérellátás szakmai rendszerének fejlesztésében. A szakszolgálat később önálló vérellátó szolgálattá alakult. A Vöröskeresztet hivatalos partnereként fogadta el a véradásszervezésben, módosította az országos donorszervezői hálózatot, alkalmazkodva ezzel a vérellátó szolgálat regionális szerveződéséhez. A központ hét régióba sorolta a megyéket, amelyek élén összekötők koordinálták a területi szervezőmunkát. A Vöröskereszt ekkor kizárólag a donormegbecsülésre kapott támogatást, a véradások szervezése mégis az egyik, ha nem a legfontosabb feladat maradt. A vérellátást nagymértékben meghatározó donorszervező, mozgósító munka – ez a megtisztelő és szép, olykor azonban nagyon nehéz feladat – azóta is a Vöröskereszt alaptevékenységei közé tartozik.

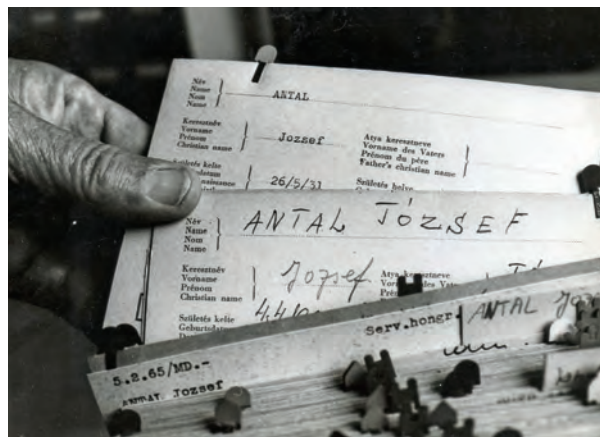
²⁶ Hozzászólás: Kovács Tibor: Kik voltak többen?; László Zoltán: Nem lógósok gyülekezete! Zalai Hírlap, 1992. január 27. 8. p

KÉPEK

I. - II. FEJEZET

Vecsey Miklós, a Nemzetközi Keresőszolgálat vezetője a karterékok között
- Fotó: Magyar Vöröskereszt archívumából -

Egy adatlap a Keresőszolgálat dokumentumaiból
- Fotó: Magyar Vöröskereszt archívumából -

A vöröskeresztes mozgalom alapítója, Henry Dunant születésnapján tartott megemlékezés a Magyar Vöröskereszt székházában
- Fotó: Magyar Vöröskereszt archívumából -

Dr. Killner György (középen), a Magyar Vöröskereszt kormánybiztosa (1956. november – 1957. május)
és dr. Andics László, a Magyar Vöröskereszt elnöke (1989 – 2004.) feleségével
- Fotó: Kertész Gábor -

A Vöröskereszt Világnapján: önkéntesek egy csoportja
- Fotó: Magyar Vöröskereszt archívumából -

III. FEJEZET

Örmény földrengés – 1988. december 7-től 1989.

Az örmény földrengés romjai között: az elveszett otthon,
az elveszett feleség
- Fotó: Bánkúti András -

- Fotó: Bánkúti András -

Örmény gyerekek – 1989. június 02.
- Fotó: Szigeti Tamás -

A MALÉV-gép fedélzetén: hazafelé az örmény
földrengésárvák
- Fotó: Szigeti Tamás -

*Búcsúzó örmény rokonok integetnek az árvákkal
Budapestre tartó MALÉV-gép után*
- Fotó: Szigeti Tamás -

Hazafelé az örmény árvák – 1989.
- Fotó: Szigeti Tamás -

*Örmény földrengésárvák
Magyarországon*
- Fotó: Bánkúti András -

*Örmény gyerekek
Zalaegerszegen*
- Fotó: Polgár Tamás -, In:
Örmény gyerekek zalai
kiránduláson.
Forrás: Zalai Hírlap,
1989. május 18. 1. p.

Keletnémet menekültek – 1989.

A Magyar Vöröskereszt meleg ételt oszt a Zugligeti Plébánia kertjében tartózkodó kelet-német menedékkérőknek – 1989. augusztus

- Fotó: Krista Gábor -

Újonnan érkezett kelet-német menedékkérők Csillebércen tájékozódnak a tábor körülményeiről – 1989. augusztus

- Fotó: D. Sprich és Ignac Moser -

A határnyitás bejelentésére várakozók – 1989. szeptember 10.

- Fotó: D. Sprich és Ignac Moser -

Kovács András a Magyar Vöröskereszt megbízottja a Csillebércen várakozó NDK-s állampolgároknak bejelenti, hogy kelet-német úti okmányaikkal a nyugati határon keresztül is elhagyhatják Magyarországot. Mellette a Német Vöröskereszt megbízottja, Ignac Moser – 1989. szeptember 10.

- Fotó: D. Sprich és Ignac Moser -

Irány a határ! NDK rendszámú autó elhagyja Csillebércet a bejelentés után.

- Fotó: D. Sprich és Ignac Moser -

Román menekültek 1988-1989-1993.

1989. december 27. Zalaegerszegi sportcsarnok elől,
Romániába induló segélykonvoj
Zalai Hírlap archívuma: A romániai kéréseknek
megfelelően szervezik a segítségnyújtást – Új és új
segélyszállítmányok a megyéből

Forrás: Zalai Hírlap, 1989. december 28. 1-2. p.

- Fotó: Arany Gábor -

1989. december 28., Nagykanizsa

- Fotó: Arany Gábor -

Kolozsvár gyermekeinek készülnek a segélycsomagok

*Forrás: Önzetlen felajánlások Romániába,
Zalai Hírlap 1990. január 15. 4. p.*

- Fotó: Arany Gábor -

Erdélyi menekültek találkozója Nagykanizsán,

Forrás: Zalai Hírlap, 1988. december 15. 5. p. – In. Pillér

- Fotó: Arany Gábor -

A Magyar Vöröskereszt finanszírozásával felújított lakások műszaki átadása a romániai menekültek részére Tökölön az ICRC, az UNHCR és Menekültügyi Hivatal képviselői jelenlétében. 1993. május 7.

- Fotó: Magyar Vöröskereszt -

A felújított tököli lakások átadásán résztvevő szervezetek képviselői (balról jobbra): Major István a Csillebérci tábor vezetője, Kovács András a MVK Menekültszolgálatának vezetője, Morvai István államtitkár a BM Menekültügyi Hivatal vezetője, Szilárd István a MVK főtitkára, Thomas Birath az UNHCR budapesti irodájának vezetője, Encho Gospodinov az ICRC megbízottja.

- Fotó: Magyar Vöröskereszt -

Közel-Keleti segélyakciók – 1991.

Berakodás Ammanba, Férihegy
- Fotó: Rózsavölgyi Gyöngyi -

- Fotó: Rózsavölgyi Gyöngyi -

Segélyszállítmány kirakodása éjjel, Amman (a segítők fotóriporterek, újságírók)

- Fotó: Rózsavölgyi Gyöngyi -

Kuvaiti árvák érkezése Budapestre a MALÉV vöröskeresztes különjáratával – 1991. július

- Fotó: Bánkúti András -

Kuvaiti árvák emlékfotója a Parlament meglátogatása után – 1991.

- Fotó: Magyar Vöröskereszt archívumából -

- Fotó: Sáfár Tibor -

Litvánia, Vilnius – 1991. január

Vilnusi kórház
- Fotó: Kertész Gábor -

A vilniusi kórházba ért a Vöröskereszt kötszerekből és gyógyszerekből álló gyorssegélye

- Fotó: Kertész Gábor -

TV toronynál zajló tüntetés egyik áldozata: az amputálásra előjegyzett egyetemistát repülőgép hozta a magyar traumatológiai intézetbe a Magyar Vöröskereszt különgépén

- Fotó: Kertész Gábor -

Albán menekültek – 1990.

Albán menekültek Budapesten – 1990.

- Fotó: Rózsavölgyi Gyöngyi -

A Magyar Nagykövetségen menedéket kérő albánok megérkeztek a MALÉV géppel Tiranából Budapestre a Vöröskereszt kíséretében – 1990.július 14.

- Fotó: Rózsavölgyi Gyöngyi -

Délszláv menekültek 1991-1993.

Diana hercegnő, a Brit Vöröskereszt fővédnöke 1992.03.24-én látogatást tett Nagyatádon a délszláv menekültek táborában, amelynek berendezéséhez és ellátásához a Vöröskereszt jelentős segítséget nyújtott

- Fotó: eM Soós György -

A Bács-Kiskun Megyei Vöröskereszt fogadja a bosnyák menekülteket Kelebia vasútállomáson – 1992. július

- Fotó: Magyar Vöröskereszt Bács-Kiskun Megyei Szervezete -

A Bács-Kiskun Megyei Vöröskereszt fogadja a bosnyák menekülteket Kelebia vasútállomáson – 1992. július
- Magyar Vöröskereszt Bács-Kiskun Megyei Szervezete -

Diplomata Klub adományából vásárolt konyhai eszközök átadása a délszláv családokat gondozó menekülttáborban – Csongrád, 1993. október

- Forrás: Kovács András archívuma -

Nagyatádi tábor délszláv menekültek tábor, amelynek berendezéséhez és ellátásához a Vöröskereszt jelentős segítséget nyújtott – 1991.

- Fotó: Rózsavölgyi Gyöngyi -

IV. FEJEZET

Segélyosztás

- Fotó: Magyar Vöröskereszt archívumából -

Tábori konyha („gulyáságyú”) akcióban – Népliget, 1991.

- Forrás: Simon Jánosné archívuma -

Budapest, VIII. kerület Homok utcai népkonyha
megnyitása – 1991. február 4.

- Fotó: Simon Jánosné archívuma -

Budapest, XIII. Kresz Géza utca – Gyógyászati
Segédeszközkecskölcsönző átadása – 1992.

- Forrás: Simon Jánosné archívuma -

Budapest, XIII. Kresz Géza utca –
Gyógyászati Segédeszközkecskölcsönző
átadása – 1992. (Balról jobbra:
dr. Andics László, a Magyar Vörös-
kereszt elnöke; Sztuchlik Rezső,
a szervezet főtitkára; dr. Ródlér Imre,
a szervezet alelnöke; Simon Jánosné
osztályvezető)

- Forrás: Simon Jánosné archívuma -

Fogyatékos gyermekek tábora
- Fotó: Simon Jánosné archívuma -

Fogyatékos gyermekek tábora
- Forrás: Simon Jánosné archívuma -

V. FEJEZET

E) A vértadók fényképes igazolványa.

A vértadó 8x9 cm nagyságú fényképpel ellátott igazolványt kap, melyen a személy és egészségügyi adatokon kívül a vértadás körülményei fel vannak tüntetve. Az igazolvány alakja és beszlása:

F É N Y K É P

Folyószám : _____

Név : _____

Foglalkozás : _____

Vércsoportja : _____

Első borítólap belső oldala.

Kelti	Klinikai vizsgálat eredménye	Laboratóriumi vizsgálat eredménye	Megjegyzés

10 lap.

Vért adott mikor mennyit ? Tapasztalt komplikációk	Jutalmat, dícséretet kapott-e ? Mikor, mennyit ?	Megjegyzés

10. lap.

Az előbb felsorolt nyomtatványokat a Vörös-Kereszt választmányok, illetve fiókegységek a Magyar Vörös-Kereszt Egylet központi irodája útján ármegejtetés ellenében szerzik be.

A „vértadók” első fényképes igazolványa

Forrás: Útmutató a Magyar Vörös-Kereszt Egylet fiókszervei és orvosai részére a vértadók és vérátömlesztés megszervezéséhez, Magyar Vörös-Kereszt Egylet Központi Irodája, Bp. 1938. 8-9. p.

A Liga főtítkárának telexe

*Dr. Hantos Jánosnak,
Magyar Vöröskereszt OVB elnökének
Budapest*

A Liga Titkársága nevében őszintén gratulálunk Önöknek a véradók napja első magyarországi megünneplése alkalmából.

Az Önök nemzeti társasága folyamatos, fáradhatatlan erőfeszítéseinek köszönhető, hogy az országos vértranszfúziós szolgálattal szoros együttműködésben és a kormányzatok támogatásával az önkéntes és térítésmentes véradáson alapuló nemzeti vérprogram megvalósult.

A magyar véradók önzetlenségének ünneplése az év egy napján határháza az Önök vér-

programjának történetében és minden bizony-nyal hozzájárul a véradómozgalom további erősítéséhez.

Az Önök vezérelve hosszú évek óta, hogy biztosítsák a megfelelő mennyiségű vért, amikor arra szükség van. Sok sikert kívánok mindannyiuknak e cél elérésében kifejtett erőfeszítéseikhez.

Genf, 1988. november 24.

**Pär Stenbäck
a Vöröskereszt és a
Vörös Félhold
Társaságok Ligája
főtítkára**

Pär Stenbäck, a Vöröskereszt és a Vörös Félhold Társaságok Ligája főtítkárának telexe az első Véradók Napja alkalmából

Forrás: Életmentők, XXXVII. évf. 12. sz. 1988. december. 9. p.

Az ünnepség résztvevői Kovács Tibor köszöntőjét hallgatiák.

1990 decemberében a Lentiben állomásozó dandár ezred és a környék fegyveres testületeinek véradóit köszöntötte Kovács Tibor a Vöröskereszt Zala megyei titkára

Forrás: Kiss Ferenc felvétele In: Törzsgárda véradókat és kiváló szervezőket köszöntöttek Lentiben, Zalai Hírlap, 1990. december 22. 8. p

Katonafiatalok véradás előtt

Forrás: László Mária: Negyedszázada katonák véradószervezője, In: Zalai véradók, Magyar Vöröskereszt Zala Megyei Vezetősége, 1988. 30. p.

Újságírók, fotósok véradása – Genf, 1993.

Fotó: Sáfár Tibor

FÜGGELÉK

VÖRÖSKERESZT ÉS VÖRÖSFÉLHOLD MOZGALOM ALAPELVEI

Emberiesség

A Vöröskereszt és Vörösfélhold Mozgalom, amely abból az óhajból született, hogy a harcmezők sebesültjei megkülönböztetés nélkül segítségben részesüljenek, nemzeti és nemzetközi méretekben erőfeszítéseket tesz, hogy megelőzze és enyhítse az emberi szenvedést, bárhol következzen is be. Célja az élet, az egészség védelme, az emberi személyiség tiszteletben tartása. Elősegíti a népek közötti kölcsönös megértést, barátságot, együttműködést és tartós békét.

Pártatlanság

Nem tesz különbséget nemzetiség, rassz, vallási meggyőződés, társadalmi osztály vagy politikai hovatartozás tekintetében. A szenvedés enyhítésére törekszik, ebben csak a rászorultság mértéke szerint tesz különbséget és elsőbbséget biztosít a legsürgősebb veszélyhelyzeteknek.

Semlegesség

Annak érdekében, hogy továbbra is élvezze mindenki bizalmát, az ellenségeskedések során a Mozgalom nem állhat egyik oldal mellé sem és sohasem folytathat politikai, faji vallási, illetve ideológiai természetű vitákat.

Függetlenség

A Mozgalom független. A nemzeti társaságok, miközben kormányaik segítői a humanitárius munkában és alá vannak vetve országaik törvényeinek, mindig őrzik meg önállóságukat, hogy mindenkor a Mozgalom alapelveinek megfelelően cselekedhessenek.

Önkéntesség

A Nemzetközi Vöröskereszt és Vörösfélhold önkéntes segítő mozgalom, amelynek indítéka semmiképpen sem lehet az anyagi haszonszerzés.

Egység

Egy országban csak egy Vöröskereszt vagy Vörösfélhold Társaság létezhet, melynek mindenki előtt nyitva kell állnia. Emberbaráti tevékenységét az ország egész területére ki kell terjesztenie.

Egyetemesség

A Nemzetközi Vöröskereszt és Vörösfélhold Mozgalom világméretű intézmény, amelyben minden nemzeti társaságnak egyenlő jogai vannak, egyenlő a felelősségük és a kötelességük egymás segítésében.

A TÁRGYALT IDŐSZAK MEGYEI/FŐVÁROSI TITKÁRAI (OPERATÍV VEZETŐI) 1985 – 1993.

Bács-Kiskun megye:	Dr. Iglódi Miklós, Hofferné Petróczi Éva
Baranya megye:	Dr. Kárpáti Júlia
Békés megye:	B. Nagy Gyula, Kőnig József, Őz Ferenc
Borsod-Abaúj-Zemplén megye:	Mucsi József
Csongrád megye:	Pádár Lászlóné dr.
Fejér megye:	Favári Zoltán
Győr-Moson-Sopron megye:	Gulyás János
Hajdú-Bihar megye:	Dr. Herczku Józsefné, Tarr Sándorné, dr. Acsay Andrásné
Heves megye:	Mihály Gyula, Gortva József
Jász-Nagykun-Szolnok megye:	Dr. Földy Dánielné
Komárom-Esztergom megye:	Szódáné Mazalin Éva
Nógrád megye:	Szoó Béláné, Bali Nándorné dr., Sólyom Istvánné, Szép Sándor, Juhászné Kincses Helén
Pest megye:	Aranyosi László, Szviatovszki András
Somogy megye:	Dr. Honfi Istvánné, dr. Szerémy György mb., Csima Éva
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye:	Burget Lajosné
Tolna megye:	Savanya Gézáné
Vas megye:	Dr. Pukler Árpádné, Poór László
Veszprém megye:	Kovács Antalné, Lugossy Sándor
Zala megye:	Kovács Tibor
Budapest:	dr. Csikász Éva, dr. Morzsányi Éva

FELHASZNÁLT IRODALOM

I-III. FEJEZETHEZ

A Conducator végnapjai. Románia 1989. december, IPV, 1990.

Hantos János: *A Magyar Vöröskereszt 100 éve.* Akadémiai Kiadó, 1981.

Jobst Ágnes: *Jelentések a befogadó táborokról - A keletnémet menekültellátás megszervezése 1989 nyarán.* Betekintő, 13. évf. 3. sz., 2019.

Kaszás Veronika: *Erdélyi menekültek Magyarországon 1988–89.* Gondolat, 2015.

Kovács Tibor: *Hittel és alázattal - Vöröskeresztes élet Zala megyében.* Zalaegerszeg, 2018.

Szabó Éva: *Helytállás – Embermentő orvosok és egészségügyisek 1944-1945.* MEASZ, 1996.

Tóth Judit: *Magyarország, mint hullámtörő? Adalékok az elmúlt két év menekültügyéhez.* Útkeresők, MTA PTI Nemzetközi Migráció Kutatócsoport Évkönyve, 1992.

https://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/03/21/1990_a_kormany_szerint_a_malev_a_terrorizmust_ba-toritja

Országos Levéltár: P-2130 fond sz. Magyar Vöröskereszt Központ Külügyi Osztály anyagai

Telex Sommaruga ICRC elnök részére, 1989. augusztus 18.

Tennivalók, 1990. január 30.

Beszámoló utazásról Dánia, Norvégia, NSZK, 1990. április 11.

Tájékoztató Országos Végrehajtó Bizottságnak NDK állampolgárok segítéséről, 1989. augusztus 30.

Csillebércei tábor megrendelése, 1989. augusztus 21.

Magyar Vöröskereszt és Magyar Máltai Szeretetszolgálat megállapodás németül, 1989. augusztus 24.

Duna Panzió Leányfalu megrendelés, 1989. augusztus 28.

Emlékeztető NDK-sok elhelyezéséről Zánkán, 1989. augusztus 31.

Emlékeztető Magyar Néphadsereg vezérkari főnöknek Zánka személyzet, 1989. szeptember 1.

SZEM felszólítás KÖJÁL, 1989. szeptember 6.

Blum fax Zugliget személyzetcsere 3 segítő, 1989. augusztus 24.

Blum fax Csillebérce átadásáról, 1989. augusztus 31.

Beszámoló Országos Végrehajtó Bizottságnak NDK állampolgárok segítéséről aláírt, 1989. szeptember 18.

Beszámoló Országos Végrehajtó Bizottságnak NDK állampolgárok segítéséről (sokszorosított), 1989. szeptember 18.

Együttműködési megállapodás Belügyminisztériummal Csillebércekről, tervezet, 1989. november

DRK telex – VW adomány és Kohl látogatás, 1989. december

Tidow hp 500 DM adomány, 1990. február

Beszámoló nemzetközi munkáról, 1989. november

Emlékeztető UNHCR és ET látogatásáról

Programterv román menekültek beilleszkedésének támogatása, 1989. november

Wiezer János gépkocsi adomány

Román Vöröskereszt felkérése családgyógyógyításban együttműködésre, 1988. június 01. angolul

Feljegyzés kormányintézkedés utáni feladatokról, 1988. március

Jelentés a Romániába tett látogatásról, 1989. április 17.

Levélterv Román Vöröskereszt elnökének gyermekek határon átkíséréséről, 1989. február

Pálffy Levente menedékkérelme Spanyolországban, 1989. február

Eva Maria Barki Üzenet a világ magyarságához, 1989. december 27.

Belügyminisztériumi tájékoztató román állampolgároknak, 1988. brosúra

A Romániai Menekülteket Segítő Iroda tevékenysége, 1989. június 19.

A Romániai Segélykoordinációs Iroda kialakítása, 1989. december

Sajtónyilatkozat a romániai segélymunka és családgyógyógyítás, 1988. június

Lamm Vanda: *A romániai menekültek helyzete Magyarországon*

Javaslat a Romániából áttelepültek beilleszkedésének segítésére

A romániai menekültek társadalmi támogatásának tapasztalatai

Újságcikkek

Hungarian Red Cross help to resettlers for Romania, 1988. május 23.

Válasz Külügyminisztériumnak Cs. v. Boeselager fogadásáról, 1988. november 15.

Bonni Magyar Nagyköv. MVK bankszála. NSZ-ban román menekültek segítés

Csillebércei tábor újranyitásával kapcsolatos anyagok, 1989. október

Programterv romániai menekültek beilleszkedésének Vöröskereszt támogatására, 1989. november

Határozati javaslat Magyar Vöröskereszt Országos Végrehajtó Bizottságának a program támogatására

Nemzetközi Vöröskereszt segélyszállítmánya Romániába, 1989. december 25.

Vas megyei Tanács segély Romániába, 1989. december

Öt doboz gyógyszer Magyar Vöröskereszt raktárból repülőgépes szállításra, 1989. december 28.
Holland adomány Debrecennek
Osztrák Vöröskereszt szállítmánya erdélyi menekülteknek
Norvég gyógyszer beszerzés és szállítás, 1990. május-június
Red Cross Working Meeting Bucarest, 1990. január 20-21.
Liga Tájékoztatási Irodája közlemény romániai aktivitásról (francia nyelven)
ICRC operation in Romania Summary Relief, 1990. január 17. angol nyelvű
Liga javaslattervezete a Román Vöröskereszt segítésére, 1990. január
ICRC előzetes értékelése a romániai hátrányos helyzetű csoportok szükségleteiről
ICRC program a sürgősségi szolgálatok felszerelésére

Kovács András magánarchívumban található korabeli feljegyzések, levelek, előterjesztések, jelentések, beszámolók

IV. FEJEZETHEZ

1993 évi III. törvény A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról
1993. XL. törvény A Magyar Vöröskeresztről
Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. Nonprofit Információs és Oktató Központ, 1995.
A Budapest VIII. kerületi Homok utcai ingyenkonyha létesítésének dokumentációja (levelezés, átalakítás tervrajza, KÖJÁL engedély, szerződések a Népjóléti Minisztériummal, az önkormányzattal és a működtetést átvevő Budapesti Vöröskereszt Vezetőséggel). Magyar Vöröskereszt OV, 1991–92.
A Budapest XX. kerületi Anyaoltalmazó ház dokumentumai. OV, 1992.
A közétkeztetés higiénája. Szociális Szolgálat, 1991. január 20.
A Magyar Vöröskereszt VI. Kongresszusa, 1982.
A Magyar Vöröskereszt VII. Kongresszusa, 1987.
A Magyar Vöröskereszt hozzájárulása a kormány szociális válságkezelő programjához. OV-anyag, 1991.
A Magyar Vöröskereszt Országos Vezetőségének anyaga az egészségvédelmi és szociális munkáról. OV, 1983.
A szociális munka szélesítésének a lehetőségei a Magyar Vöröskeresztben. OV-anyag, 1988.
Az ingyenes étkeztetés tapasztalatai. Vezetői értekezletre készített anyag, 1990. november
Beszámoló a VII. Kongresszus óta végzett szociális munkáról. OV-anyag, 1992.
Együttműködési Megállapodás a Magyar Vöröskereszt OV és az IM Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága között. Magyar Vöröskereszt OV, 1986. és 1993.
Fedél Nélkül. Országos Konferencia, Magyar Vöröskereszt, Budapest, 1999.
Dr. Hantos János: *A Magyar Vöröskereszt fejlődése és tevékenysége 1945 óta. Magyar Vöröskereszt, 1985.*
Dr. Hantos János: *A Magyar Vöröskereszt az átalakuló társadalomban. Országos titkári értekezlet, 1989.*
Házi gondozás-betegápolás 120 órás képzési program. Magyar Vöröskereszt OV
Javaslat a VIII. Kongresszust követő időszak szociális munkájára. OV-anyag, 1994.
Javaslat a segélyiroda létrehozására. Vezetői anyag, OV, 1990.
Dr. Rigó János – Gaálné Labáth Katalin: *Egészségügyi tanácsok népkonyhai dolgozók részére. Készült az Állami Biztosító támogatásával. Magyar Vöröskereszt, Bp. 1991.*
Simon Jánosné: *Gyógyászati segédeszköz kölcsönzés nonprofit alapon. OV, 1993.*

Szémán Zsuzsa – Harsányi László: *Halak és hálók*. Nonprofit kutatások, MTA, 1999.

Sztuchlik Rezső főtitkár levelezése a Külügyminisztériummal és az Olasz Köztársaság magyarországi nagykövetével az olasz liofilizált adomány ügyében. OV, 1991–1992.

Tájékoztató a budapesti fejpályaudvarok 1990. október 15-től történő bezárásáról. MÁV Budapesti Igazgatósága, 1990. október 15-i levél

Tájékoztató a Magyar Vöröskereszt szociális munkájáról. OV anyag, 1993.

Tájékoztató az olasz liofilizált ételek összetételéről, felhasználásáról. Megyei titkári körlevél, 1990. december 12.

Török László: *Tájékoztató a budapesti SZISZ tevékenységéről*. Budapesti Vöröskereszt, 1992. május 5.

Új utak a szociális ellátásban. Előadások és tanulmányok. Jóléti Szolgálati Alapítvány, Budapest, 1999.

Dr. Ulbing István: *Házi gondozás-betegápolás I-II*. 1984-től rendszeresen megjelenő könyv a Magyar Vöröskereszt OV-kiadásában

Simon Jánosné irattárában lévő, a Magyar Vöröskeresztről szóló anyagok másolatait.

V. FEJEZETHEZ

A m. kir. Belügyminiszter 331 464/1942. B. M. sz. rendelete. BK. 1942. 1326. o., valamint a 333 842/1943. B. M. sz. rendelete. BK. 1943. 695.

- arató-: *Eltűnt véradók*. Zalai Hírlap, 1992. január 16. 7.

A véradó ünnepségről. Zalai Hírlap, 1958. július 1. 1.

Életmentők, XXXVII. évf. 12. sz. 1988. december. 9.

Foto, In: *Negyven liter vér*. Zalai Hírlap, 1970. augusztus 29. 8.

-fzs-: *Véradó hon-és városatyá*. Zalai Hírlap, 1993. július 23. 16. .

H. A.: *Vérgyógyászok világkongresszusa Budapesten*. Zalai Hírlap, 1982. június 31. 5.

Hantos János főtitkár beszéde az intézményes vérellátás megszervezésének 25. évfordulóján, Transfusio, 1975. 9. sz. 15-19.

Dr. Hantos János: *A véradó mozgalomról*. Vér a palackban - Véradók könyve, 1988. 13.

Hozzászólás: Kovács Tibor: *Kik voltak többen?* László Zoltán: Nem lógósok gyülekezete! Zalai Hírlap, 1992. január 27. 8.

Kiss Ferenc felvétele In: *Törzsgárda véradókat és kiváló szervezőket köszöntöttek Lentiben*. Zalai Hírlap, 1990. december 22. 8.

László Mária: *Negyedszázada katonák véradószervezője*. In: Zalai véradók, Magyar Vöröskereszt Zala Megyei Vezetősége, 1988. 30.

MDPKV Tömegszerv-i Osztály: *Körlevelek 16/1949*.

Megyéenkénti kimutatás az 1940. évi véradók számáról. In.: Magyar Vörös-Kereszt Egylet 1937-1940. évi jelentése, Attila-nyomda, Bp. 1940. II. 42.

Országos ünnepség Zalaegerszegen a Véradók napja alkalmából. Zalai Hírlap, 1988. november 28. 1.

(OS): *A Magyar Vöröskereszt Országos Véradó Tanácskozásának állásfoglalása a véradó mozgalom aktuális kérdéseiről*. Zalai Hírlap, 1989. december 27. 5.

Sikeres évek után, új feladatok előtt. Zalai Hírlap, 1987. október 26. 3.

Útmutató a Magyar Vörös-Kereszt Egylet fiókszervei és orvosai részére a véradók és vératömlesztés megszervezéséhez. Magyar Vörös-Kereszt Egylet Központi Irodája, Bp. 1938. 8-9.

Ünnepeltünk. Szervezeti Élet, Magyar Vöröskereszt, 1970. 1. sz. 6.